

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Zlata Heřmánková

**Domácí násilí ve stejnopohlavních vztazích
se zaměřením na proces hledání pomoci
u obětí**

**Domestic violence within same-sex
relationships with a focus on victims' help-
seeking**

Praha, 2021

Vedoucí práce: PhDr. David Čáp, Ph.D.

Poděkování

Děkuji **PhDr. Davidu Čápovi, Ph.D.** za podporu a odborné distanční vedení této práce v době covidové. Poděkování patří i **všem, již přispěli k realizaci výzkumu** – ať už samotným respondentům, jejichž ochoty a důvěry si nesmírně vážím, tak těm, kteří mi pomohli při jejich hledání. Ráda bych také poděkovala **kolegům z organizace ACORUS** za možnost čerpat cenné zkušenosti v oblasti práce s osobami ohroženými domácím násilím a za jejich podporu a zájem při tvorbě této diplomové práce. V neposlední řadě chci vyjádřit vděk **svému příteli Mirkovi** za jeho neutuchající podporu, trpělivost a schopnost mi vždy zlepšit náladu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. 7. 2021

.....

Zlata Heřmánková

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje domácímu násilí ve stejnopohlavních vztazích se zaměřením na proces hledání pomoci u obětí. Literárně-přehledová část se věnuje definici domácího násilí, jeho cyklu, formám a důsledkům. Poté seznamuje čtenáře s tímto jevem ve stejnopohlavních vztazích, jeho četností, souvislostmi, teoriemi a mýty, s nimiž se můžeme setkat. Dále se zabývá procesem hledání pomoci u obětí domácího násilí a jeho specifiky u těch, které ho zažívají ve stejnopohlavním vztahu. Krátce popisuje situaci v ČR a příklady dobré praxe ze zahraničí.

Výzkumná část práce představuje kvalitativní výzkum realizovaný v podobě rozhovorů s cílem zmapovat faktory vstupující do procesu hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích v České republice. Data byla zpracována metodou tematické analýzy. Výsledky poukázaly na faktory, s nimiž se potýkají oběti domácího násilí obecně, a na specifické bariéry související s neheterosexuální orientací oběti a skutečností, že násilí zažívala právě ve stejnopohlavních vztahu.

Klíčová slova

domácí násilí, oběť, stejnopohlavní vztah, proces hledání pomoci

Abstract

The aim of this thesis is to introduce the topic of domestic violence in same-sex relationships with a focus on victims' help-seeking. First, it defines domestic violence, describes its cycle, forms and consequences for the victim. Second, it expands on this topic in the context of same-sex relationships, its prevalence, correlates, theories and myths. Third, it deals with the phenomenon of help-seeking of domestic violence victims and the specifics of this process regarding victims of same-sex domestic violence. Eventually, it briefly describes the situation in the Czech Republic and introduces selected examples of good practice.

The empirical part of this thesis presents a qualitative research project in the form of interviews aiming to explore factors affecting the help-seeking process of victims of same-sex domestic violence in the Czech Republic. The data were analysed using the method of thematic analysis. Several factors emerged from the analysis, some of which are common in domestic violence victims in general and others are characteristic for victims in same-sex relationships. These are specific barriers in the help-seeking process related to victims' non-heterosexual orientation and to the fact that they experienced domestic violence in a same-sex relationship.

Keywords

domestic violence, victim, same-sex relationship, help-seeking

Obsah

Úvod.....	6
Literárně přehledová část	8
1. Domácí násilí.....	8
1.1 Definice	8
1.2 Cyklus domácího násilí a jeho účastníci	9
1.3 Druhy a formy domácího násilí	10
1.4 Důsledky domácího násilí pro oběť	11
2. Domácí násilí ve stejnopohlavních partnerských vztazích	15
2.1 Četnost výskytu.....	15
2.2 Souvislosti a koreláty	18
2.3 Teorie	20
2.4 Mýty	24
3. Proces hledání pomoci	27
3.1 Obecná definice.....	27
3.2 Proces hledání pomoci u obětí domácího násilí.....	27
3.3 Proces hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích	35
Výzkumná část.....	46
4. Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky	46
5. Design výzkumného projektu.....	47
5.1 Typ výzkumu	47
5.2 Metody získávání dat	47
5.3 Metody zpracování a analýzy dat.....	50
5.4 Etika výzkumu	51
6. Výzkumný soubor	52
7. Výsledky.....	54
7.1 Bariéry v procesu hledání pomoci.....	54

7.2 Faktory facilitující proces hledání pomoci.....	70
8. Diskuse.....	78
8.1 Shrnutí výsledků a srovnání s jinými výzkumy	78
8.2 Limity a úskalí výzkumu.....	83
8.3 Možnosti aplikace výsledků.....	85
8.4 Možnosti dalšího výzkumu	89
Závěr	92
Seznam použité literatury.....	93
Seznam obrázků	106
Seznam zkratk	107
Seznam příloh.....	108
Příloha A – Leták vytvořený za účelem shánění respondentů	I
Příloha B – Informovaný souhlas s účastí na výzkumu	II

Úvod

Domácí násilí je jev, který se v lidské společnosti objevuje od nepaměti. I přesto byl po celém světě dlouhodobě tabuizován a opomíjen jako soukromá záležitost rodiny, která si nezaslouží pozornost zvenčí. Ani Česká republika nebyvala výjimkou a před tímto fenoménem se zde zavíraly oči. Tento postoj se naštěstí začal pozvolna proměňovat v 90. letech minulého století, kdy vznikly první organizace specializované na pomoc obětem domácího násilí (např. ACORUS, Bílý kruh bezpečí, profFem či ROSA).

Domácí násilí se navzdory mylným přesvědčením, jimiž je opředeno, týká osob všech pohlaví, věkových kategorií, sexuálních orientací, národností, etnických či náboženských skupin a socioekonomických vrstev. Není proto divu, že k tomuto jevu dochází i ve stejnopohlavních vztazích. To potvrzují zahraniční výzkumné studie, dle nichž je prevalence domácího násilí u této populace srovnatelná s prevalencí ve vztazích jedinců opačného pohlaví (Turell, 2000), nebo dokonce vyšší (Barrett & St. Pierre, 2013; Lewis, Milletich, Kelley & Woody, 2012; Messinger, 2011).

Přesto téma domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích zůstává spíše na okraji výzkumných zájmů – věnují se mu asi 3 % z veškerých studií zaměřených na problematiku domácího násilí (Edwards, Sylaska & Neal, 2015). Tuzemské studie na toto téma dosud nevznikly vůbec, jak potvrzuje Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí (Dvořáčková, 2017).

Domnívám se, že se tato skutečnost může promítat jak do pohledu veřejnosti na toto téma, tak do praxe – o této problematice se v laických ani odborných kruzích téměř nehovoří a v České republice neexistuje žádné zařízení specializované přímo na tuto populaci. Služby zaměřené na pomoc obětem domácího násilí pak sice jedincům s neheterosexuální orientací své služby poskytují, zpravidla o tom však explicitně neinformují. Nedostatek poznatků v této oblasti a pozornosti jim věnované se může promítnout rovněž do sféry prevence. To vše může osobám, které jsou ohrožené domácím násilím ve stejnopohlavním vztahu, znesnadnit již tak obtížný proces hledání pomoci. Ten je přitom klíčový v procesu odpoutávání se od původce násilí a ukončování vztahu s ním, stejně jako při vyrovnávání se s následky této zkušenosti (Rollè, Santoniccolo & Trombetta, 2020).

Literárně přehledová část práce seznámí čtenáře s fenoménem domácího násilí, jeho druhy a formami, možným průběhem a následky. Následně se bude věnovat dosavadním poznatkům o domácím násilí u stejnopohlavních párů, které porovná s poznatky o násilí u párů tvořených jedinci opačného pohlaví. Zaměří se na výskyt a specifika násilí v těchto

vztazích, teorie a mýty. Dále se bude zabývat procesem vyhledávání pomoci u obětí domácího násilí, představí jeho koncepční rámec a nastíní možné bariéry a facilitátory v tomto procesu. Následně čtenáře seznámí s procesem vyhledávání pomoci u obětí násilí ve stejnopohlavních vztazích a jeho specifikům. Bude se věnovat poznatkům dosavadních výzkumů a krátce se zastaví také u situace v ČR. Stručně popíše rovněž příklady dobré praxe ze zahraničí.

Výzkumná část práce představí kvalitativní výzkum mapující zkušenosti a prožitky jedinců, kteří byli vystaveni domácímu násilí ve stejnopohlavním partnerském vztahu. Výzkum realizovaný formou hloubkových polostrukturovaných rozhovorů si klade za cíl přispět k porozumění zkušenosti s domácím násilím v těchto vztazích z pohledu oběti se zaměřením na faktory negativně či pozitivně vstupující do procesu hledání pomoci.

Při psaní diplomové práce byly citovány české i zahraniční odborné zdroje, převážně elektronické články. Dále byly užity monografie a sborníky. Výjimečně byly citovány také některé internetové stránky či osobní sdělení. První kapitola práce dále vychází z bakalářské práce autorky – v pozměněné podobě doplněné o některé informace byly přejaty kapitoly 1.1 Definice, 1.2 Cyklus domácího násilí a jeho účastníci a 1.3 Druhy a formy domácího násilí. Citováno je dle normy APA (2010).

Literárně přehledová část

1. Domácí násilí

Domácí násilí je ve společnosti již známým pojmem, který má přesah do různých oborů. Odborná literatura po celém světě se jím dlouhodobě zabývá a v souvislosti s tím existuje množství rozličných označení tohoto jevu. Ačkoli v České republice se pro násilí mezi partnery nejčastěji používá právě termín domácí násilí (v angličtině *domestic violence/abuse*), v cizojazyčných pramenech obvykle nacházíme termíny, které by se daly přeložit spíše jako násilí partnerské (*intimate partner violence/abuse*, *partner violence/abuse*, *spouse violence/abuse*). Můžeme však najít i další označení, například rodinné násilí (*family violence/abuse*) a jiné.

Tato kapitola se zaměří na definici domácího násilí a pojetí tohoto fenoménu vybranými autory. Následně krátce seznámí čtenáře s cyklem násilí a jeho účastníky, představí také formy, které domácí násilí může mít. Na závěr se věnuje následkům, které může na obětech zanechat. První tři podkapitoly vycházejí z autorčiny bakalářské práce (Heřmánková, 2018).

1.1 Definice

Problematice domácího násilí zatím chybí jednotná definice, na níž by se shodli všichni odborníci. Některými autory bývá popisováno stručně jako „*násilí, jež se děje mezi osobami sdílejícími společnou domácnost*“ (Ševčík & Špatenková, 2011, s. 25).

Jiní však upozorňují na skutečnost, že společná domácnost není při definici tohoto jevu nezbytná. Výraz „domácí“ zde tedy spíše poukazuje na obvyklou soukromost a skrytost násilného chování (Dohnal, Hokr Miholová, Šprincová & Domesová, 2017).

Komplexnější vymezení tohoto jevu s důrazem na jeho znaky a možné pokračování po ukončení vztahu poskytuje Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022. Ten ho definuje jako „*veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického, ekonomického či dalších forem násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely, partnery či osobami blízkými. Domácí násilí se dále vyznačuje opakováním, dlouhodobostí, cyklickým charakterem a postupnou eskalací. Role osoby ohrožené a páchající násilí jsou zpravidla jasně odděleny. Toto násilí probíhá na blízkých osobách a je specifické svou neverejností*“ (Úřad vlády ČR, 2019, s. 5).

Někteří autoři však argumentují tím, že postupná eskalace by neměla být zařazována mezi typické znaky domácího násilí. Gelles (2007) například poukazuje na to, že se tento jev objevuje zejména u výzkumných souborů tvořených ženami, které v důsledku násilí odešly ze společné domácnosti do azylového bydlení. Ve studiích s jiným typem respondentů se pak stupňování objevuje jen v některých vztazích.

Při vymezení tohoto jevu nesmíme zapomenout ani na moc a kontrolu původce násilí nad obětí. Ta z něj obvykle pociťuje strach a z toho důvodu se mu podřizuje (Bednářová, Macková & Prokešová, 2006).

Chceme-li se na tuto problematiku podívat z právního hlediska, termín domácí násilí v českém trestním zákoníku definovaný nenalezneme. Objevuje se tam pouze Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199) a Týrání svěřené osoby (§ 198).

1.2 Cyklus domácího násilí a jeho účastníci

Mezi účastníky domácího násilí vždy řadíme původce násilí a oběť. Původce násilí je mnohdy označován také jako pachatel, násilný partner či osoba násilná. Tato označení již ovšem nejsou doporučována z důvodu negativního nálepkování jedince, které může bránit žádoucím změnám chování, např. v rámci terapeutického procesu (Herdová, Jarkovská, Pešáková & Trávníček, 2016). Přestože tedy citovaná česká literatura používá převážně tyto termíny, v rámci této práce bude užíváno označení původce násilí.

Stejně jako existuje více termínů pro původce násilí, podobně je to také s obětí. Přestože většina českých i zahraničních zdrojů pracuje s pojmem oběť (*victim*), někteří autoři užívají označení přeživší (*survivor*) za účelem posílení těchto jedinců a zdůraznění jejich schopnosti aktivně jednat. Někteří autoři vnímají tyto termíny jako kontinuum – z oběti domácího násilí se postupem času stane přeživší této zkušenosti (např. Morrison, 2005). Pro účely této práce bude užíváno označení oběť.

Přestože o obětech i původcích násilí koluje řada mýtů, ve skutečnosti se v obou těchto pozicích nacházejí jedinci bez ohledu na nejrůznější demografické faktory (Vavroňová & Hronová, 2014).

Vztah oběti a původce násilí se vyznačuje střídáním fází tzv. cyklu domácího násilí. Mezi ně patří fáze hromadění a stoupání napětí, fáze násilí a fáze usmíření a klidu. Zpočátku původce násilí oběť vystavuje vzrůstajícímu napětí. Komunikace je značně problematická, oběť cítí z původce násilí strach a snaží se tenzi zmírnit. Tato snaha však není úspěšná a objevuje se další fáze cyklu – fáze násilí. V té pozorujeme napadání oběti původcem násilí, ať už v podobě fyzické, psychické, sexuální či jiné. Mnohdy dochází ke kombinaci několika

forem násilí. Vyskytují se zde konflikty, výhrůžky, zastrašování a obviňování. Původce násilí pociťuje silný vztek, který nemá pod kontrolou a vybíjí si ho na oběti. Poté přichází usmíření. Chování původce násilí je zde omluvné a usilující o odpuštění oběti. Předchozí násilné chování obvykle zlehčuje či přímo popírá. Mnohdy převádí odpovědnost za toto chování na oběť. Následně přichází fáze klidu, neboli fáze líbánek. K násilnému chování zde nedochází a zpravidla se o něm nehovoří (Walker, 1979, podle Ševčík & Špatenková, 2011).

Cyklus násilí se postupně vyvíjí a obvykle se mění délka a intenzita jednotlivých fází. Násilné fáze bývají postupem času delší, intenzivnější a závažnější, fáze nenásilné se naopak zkracují, a někdy dokonce mizí (Macková, 2009).

Často však oběť a původce násilí nejsou jedinými účastníky domácího násilí, jelikož mu mohou být přítomni svědci, nejčastěji v podobě dětí či jiných členů společné domácnosti. Ti mohou být v pozici osoby, která násilí přihlíží, nebo na ně taktéž může být přímo zaměřeno (Vavroňová & Hronová, 2014).

1.3 Druhy a formy domácího násilí

Druhy domácího násilí popisují obvykle to, mezi kým se násilí odehrává (Macková, 2009). Z důvodu zaměření na stejnopohlavní páry se bude tato práce věnovat zejména násilí žen vůči ženám a mužů vůči mužům.

Tento fenomén může nabývat různých forem. Někteří původci násilí se dopouštějí pouze jedné formy násilí, mnohdy jich však užívají více. Patrně nejlépe představitelnou formou je násilí fyzické, které je i nejlépe dokazatelné a ve společnosti o ní panuje největší povědomí. Původce násilí zde uplatňuje fyzickou sílu k ohrožení, poškození, omezení či zastrašení oběti. Násilí může mít nejčastěji podobu fackování, bití, kopání, strkání, škrcení, svazování, třesení, pálení, vytrhávání vlasů, ohrožování nebo poranění zbraní, odepírání jídla, spánku nebo lékařské pomoci či polévání horkou tekutinou (Ševčík & Špatenková, 2011; Vavroňová & Hronová, 2014). Tento seznam však nepochybně není vyčerpávající.

Další formou je násilí psychické, které uvádí největší množství obětí (Vavroňová & Hronová, 2014). Může se jednat o ponižování, zesměšňování, bagatelizaci, zastrašování, urážení, obviňování, systematickou kontrolu, podezřívání, vydírání, omezování a zpochybňování schopností (např. rodičovských) a psychického zdraví oběti. Někdy je zacíleno rovněž na blízké osoby, zvířata či předměty, k nimž má oběť emocionální vazbu (Ševčík & Špatenková, 2011).

Oběti se dále potýkají s násilím ekonomickým, které se může projevovat například omezením přístupu k financím a naprostou kontrolou nad nimi, neposkytnutím peněz potřebných na chod domácnosti či zneužíváním majetku oběti (Ševčík & Špatenková, 2011). Oběti jsou mnohdy nuceny původce násilí prosit o finanční prostředky nebo se na jeho nátlak zadlužit. Některé nemají dovoleno pracovat či se vzdělávat (Vavroňová & Hronová, 2014).

Další formou je násilí sexuální, které můžeme vymezit jako kterýkoli druh vynuceného sexuálního kontaktu (Ševčík & Špatenková, 2011). Ten má nejčastěji podobu nedobrovolných či nepříjemných sexuálních praktik (Vavroňová & Hronová, 2014).

Dále rozlišujeme také násilí sociální. To vnímají někteří autoři jako součást násilí psychického. Sociální násilí se projevuje zejména zakazováním kontaktu s jinými lidmi, izolací, sledováním každého pohybu oběti, případně využíváním potomků jako prostředků nátlaku na oběť (Ševčík & Špatenková, 2011).

1.4 Důsledky domácího násilí pro oběť

V dnešní době již víme, že domácí násilí má dopad na celou společnost. Jeho souhrnné roční náklady byly v ČR odhadnuty na 14,5 miliardy Kč s největším podílem v oblastech ztrát v souvislosti s ekonomickou neaktivitou a zdravotních (fyzických i psychických) důsledků. Z důvodu nezapočítání výdajů obětí samotných je ale i tato vysoká částka patrně podhodnocena (Všetičková, Zděnek & Molnár, 2017).

Vzhledem k zaměření této práce se budeme blíže věnovat pouze následkům, které domácí násilí může zanechat přímo na obětech. Tyto následky se projevují v různých oblastech jejich života. Některé mohou být pro vnějšího pozorovatele zřejmé, jiných si na první pohled nevšimneme. Některé si dokonce nemusí uvědomovat ani sama oběť. Přestože existují i důsledky, jež jsou spíše krátkodobého charakteru, s mnoha z nich se oběť potýká dlouhodobě, v některých případech i po zbytek svého života. Vzhledem k tomu, že každá zkušenost s domácím násilím je v něčem odlišná a každý jedinec, který ji prožil, ji i jinak vnímá, je pochopitelné, že také následky jsou značně individuální. Přesto se pokusím popsat ty nejobvyklejší, o nichž pojednává odborná literatura.

1.4.1 Fyzické důsledky

Než přejdeme ke konkrétním fyzickým důsledkům domácího násilí, považují za podstatné zmínit, že nemusí být vždy zapříčiněny násilím fyzickým. Studie například ukazují, že dlouhodobé psychické násilí má souvislost s chronickou bolestí, migrénou, žaludečními vředy a dalšími psychosomatickými obtížemi (Coker, Smith, Bethea, King & McKeown, 2000).

Plichta (2004) dělí fyzické důsledky domácího násilí do tří kategorií: přímé a bezprostřední, přímé a dlouhodobé a nepřímé. Oběť se může potýkat s následky jen z jedné z těchto kategorií, nebo s jejich kombinací.

Do první kategorie autor řadí veškerá poranění, ať už ta méně závažná, život ohrožující či přímo smrtelná (Plichta, 2004). Nejčastěji se oběti setkávají se zraněními nižší závažnosti jako škrábance, šrámy, modřiny a podlitiny. Vzácnější, o to však nebezpečnější, jsou pak tržné a řezné rány, zlomeniny, popáleniny, poranění v oblasti hlavy nebo střelná zranění (Tjaden & Thoennes, 2000). Pokud je obětí žena v období těhotenství, mohou mít útoky za přímý následek poškození plodu či potrat (Morland, Leskin, Block, Campbell & Friedman, 2008).

Mezi přímé a dlouhodobé důsledky řadí autor traumatické poranění mozku, zdravotní problémy spojené s následky škrcení, invaliditu, chronickou bolest a následky týkající se těhotenství a porodu, např. zanedbávání prenatální péče, předčasný porod a nízkou porodní váhu (Plichta, 2004).

Do kategorie nepřímých následků autor řadí sníženou úroveň obecného tělesného zdraví, problémy v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví (např. vyšší riziko sexuálně přenosných nemocí, infekce močových cest, rakoviny děložního čípku či sexuálních dysfunkcí) a rizikovější chování související se zdravím (Plichta, 2004). Studie naznačují, že oběti domácího násilí mají například větší tendenci k užívání některých návykových látek a disponují horšími stravovacími návyky (Lemon, Verhoek-Oftedahl & Donnelly, 2002; McNutt, Carlson, Persaud & Postmus, 2002). Domácí násilí rovněž negativně ovlivňuje využívání zdravotnických služeb a vztah mezi obětí násilí a zdravotnickým personálem (Plichta, 2004).

1.4.2 Psychické důsledky

Psychické následky domácího násilí nebývají sice na první pohled viditelné, leckdy však trvá mnoho let, než se s nimi oběť dokáže vypořádat, a to i v případě, kdy vyhledá odbornou pomoc. Mezi ty nejčastější patří posttraumatická stresová porucha (PTSP) a deprese (Campbell, 2002; Golding, 1999), které mají vysokou komorbiditu (Nixon, Resick & Nishith, 2004; Stein & Kennedy, 2001).

Poznatky o prevalenci PTSP a deprese u této populace nejsou jednotné. Jones, Hughes a Unterstaller (2001) ve svém přehledu výzkumných studií například uvádí, že symptomy PTSP se projevují u 31 – 84 % žen, které prožily domácí násilí. Dle jiných zdrojů vykazuje

střední až těžké příznaky PTSP 24 % ženských a 20 % mužských obětí domácího násilí (Coker, Weston, Creson, Justice & Blakeney, 2005).

S depresí se dle výzkumů potýká polovina až dvě třetiny ženských obětí domácího násilí (Nixon et al., 2004; Stein & Kennedy, 2001). Próspero (2007) v udávaných symptomech deprese nenašel žádné statisticky významné rozdíly mezi pohlavími.

Dalšími obvyklými následky v oblasti psychiky jsou úzkosti, panické ataky, strach, nervozita, pocity viny, studu a ztráty kontroly nad svým životem, naučená bezmocnost, vyšší senzitivita či naopak apatie, popření, disociace, hypersugestibilita, zvýšená submisivita a neprůbojnost, hyperaktivita, problémy s koncentrací, vyčerpání, poruchy spánku a příjmu potravy, narušení prožívání v oblasti sexuality, strach z intimity, ztráta sebedůvěry a sebeúcty, sebepoškozování a suicidální myšlenky. U obětí se dále objevují maladaptivní zvládací strategie jako užívání návykových látek či pokusy o sebevraždu (Flury, Nyberg & Riecher-Rössler, 2010, Ševčík & Špatenková, 2011).

1.4.3 Socioekonomické důsledky

S domácím násilím jsou spojeny také socioekonomické problémy. Ačkoli je v některých případech obtížné zjistit, zda mu již nepředcházely, často si je oběť nese jako jeho následek. Může tomu tak být ve chvíli, kdy má zakázáno pracovat, přijde o zaměstnání z důvodu chování partnera či chyb, které dělá kvůli vyčerpání z násilného vztahu, nemůže pracovat z důvodu pobytu v nemocnici po napadení partnerem, nebo se pod jeho nátlakem zadluží.

To naznačují četné výzkumy. Lloyd (1997) například upozorňuje na to, že u obětí domácího násilí se častěji setkáváme s nezaměstnaností a nižšími příjmy. Ukazuje se též, že ženy, jež byly v poslední době tomuto jevu vystaveny, pracují v jednotlivých zaměstnáních průměrně kratší dobu než ženy, které s ním vlastní zkušenost nemají. Obdobně jsou na tom i ženy, u nichž násilí ustalo v posledních 3 letech, nikoli však ty, v jejichž životě skončilo ještě dříve. Je tedy patrné, že i ekonomické důsledky jsou dlouhodobé a leckdy trvá léta po ukončení násilí, než se s nimi oběť vypořádá. To vše může mít vliv na celkovou ekonomickou prosperitu, materiální strádání a naplňování základních životních potřeb (Adams, Tolman, Bybee, Sullivan & Kennedy, 2012).

Ženy se zkušeností s násilím častěji žádají o finanční podporu, pociťují nedostatek v oblasti jídla nebo bydlení a dochází u nich k odpojení od dodávek vody či elektřiny. Mnohdy si nemohou dovolit zdravotní pojištění (Romero, Chavkin, Wise & Smith, 2003).

Sanders (2007) připomíná také problematiku zadlužení a znevýhodnění na trhu práce z důvodu nemožnosti získat vyšší vzdělání či kvalifikaci (např. kvůli izolaci či vyčerpání).

2. Domácí násilí ve stejnopohlavních partnerských vztazích

Tato kapitola se zaměří na problematiku domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích. Nejdříve se věnuje četnosti výskytu tohoto jevu a limitům studií, které se jím zabývají. Poté diskutuje jeho podobnosti a specifika v porovnání s násilím ve vztazích jedinců opačného pohlaví. Věnuje se také teoriím vysvětlujícím vznik a širší souvislosti domácího násilí u stejnopohlavních párů. Zmiňuje také mýty, jež se v souvislosti s tímto tématem nejčastěji objevují, a uvádí je na pravou míru.

2.1 Četnost výskytu

Jedním z nejrozšířenějších mýtů o domácím násilí je, že se týká pouze párů tvořených jedinci opačného pohlaví, kde je původcem násilí vždy muž a obětí žena (Rollè, Giardina, Caldarera, Gerino & Brustia, 2018). Zahraniční výzkumné studie však hovoří jinak. Domácí násilí u stejnopohlavních párů má dle jejich zjištění podobnou četnost (Turell, 2000), nebo je dokonce ještě častější (Barrett & St. Pierre, 2013; Lewis, Milletich, Kelley & Woody, 2012; Messinger, 2011).

V České republice nebyla doposud publikována žádná studie týkající se přímo tohoto tématu (Dvořáčková, 2017), a k dispozici nejsou ani statistiky o tom, kolik jedinců zde ve stejnopohlavním vztahu žije či kolik se jich hlásí k neheterosexuální orientaci. Na tento nedostatek dokonce v médiích upozorňovali někteří odborníci v souvislosti s nedávným sčítáním lidu (Pálová, 2021). Dostupné údaje se týkají pouze registrovaného partnerství, do kterého ovšem mnoho párů nevstupuje. Od roku 2006 do dubna 2020 ho uzavřelo 3674 párů (Vohlídalová, 2020). Pokud zohledníme zahraniční výzkumy udávající prevalenci neheterosexuální orientace okolo 5 % (např. Gates, 2014), v České republice by se nyní jednalo o více jak půl milionu osob. Budeme-li předpokládat, že v této zemi je prevalence domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích podobná té v zahraničí (podrobněji níže), znamenalo by to, že se zde tato problematika týká minimálně desítek tisíc lidí.

2.1.1 Četnost výskytu u žen

Metaanalýza studií zabývajících se prevalencí domácího násilí u žen s homosexuální orientací z roku 2015 ukázala, že se s ním v průběhu života setká 44 – 52 % z nich. Autoři uvádějí, že nejčastěji bývají vystaveny násilí psychickému, dále fyzickému a sexuálnímu (Badenes-Ribera, Frias-Navarro, Bonilla-Campos, Pons-Salvador & Monrde-i-Bort, 2015).

U bisexuálních žen se tato čísla zdají být ještě vyšší. Z výsledků analýzy dat amerického Centra pro kontrolu a prevenci nemocí například vyplývá, že 61 % žen z výzkumného souboru zažila ve vztahu fyzické a sexuální násilí či nebezpečné pronásledování. Pro srovnání mělo stejnou zkušenost pouze 44 % žen s homosexuální a 35 % žen s heterosexuální orientací (Walters, Chen & Breiding, 2013). Z dat však není patrné, zda se tyto ženy setkaly s násilím ve vztahu se ženou či s mužem. Messinger (2011) ve svém výzkumu tento aspekt zohlednil a zjistil, že ze strany partnerky se s verbálními útoky setkalo 37 % a s kontrolujícím a omezujícím chováním necelých 48 % bisexuálních respondentek. Méně zastoupená byla zkušenost s fyzickými útoky ze strany partnerky, kterou uvedlo 8 % těchto žen. S násilím sexuálním se ve vztahu se ženou nesečkala žádná z nich. Pro zajímavost můžeme uvést, že zkušenost s násilím ze strany mužského partnera pak bisexuální respondentky udávaly mnohem častěji, a to dokonce výrazně častěji než skupina heterosexuálních žen.

Přesuneme-li se do Evropy, vysokou četnost tohoto jevu ukazuje i výzkum Agentury Evropské unie pro základní práva, kde více než 40 tisíc žen z 28 států EU odpovídalo na otázky ohledně svých zkušeností s násilím. Výsledky ukázaly, že zatímco s psychickým násilím ze strany partnera se někdy setkalo 43 % heterosexuálních žen, stejnou zkušenost má až 70 % žen s neheterosexuální orientací. S fyzickým či sexuálním násilím se v partnerském vztahu setkalo 48 % neheterosexuálních žen, mezi ženami s většinou sexuální orientací to bylo 21 %. Tyto výsledky je nicméně nutné považovat pouze za orientační – jen 526 respondentek (1,25 % z celkového počtu) se přihlásilo k neheterosexuální orientaci. Z tohoto důvodu nebylo možné výsledky analyzovat na úrovni jednotlivých států (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

2.1.2 Četnost výskytu u mužů

Nowinski a Bowen (2012) provedly metaanalýzu studií mapujících četnost výskytu domácího násilí u mužů. Výsledky naznačily, že muži s homosexuální orientací zažívají domácí násilí častěji než muži heterosexuální. Procentní podíl jedinců v zahrnutých studiích, kteří se s touto problematikou setkali, se u heterosexuálních mužů pohyboval v rozmezí od 1 % do 32 %, zatímco u homosexuálních mužů mezi 15 % a 51 %.

Bisexuální muži se dle Messingera (2011) setkávají s domácím násilím rovněž velice často. S omezováním a kontrolou ze strany mužského partnera se setkalo 37 % a se slovními útoky necelých 29 % respondentů z výzkumného souboru. Fyzické a sexuální násilí ve vztahu s mužem však uvedlo pouze po 3 % z nich. Jako zajímavost můžeme uvést, že

s výjimkou násilí sexuálního měli tito bisexuální muži mnohem častěji zkušenost s násilným chováním ze strany partnerky (výrazně častěji než muži s heterosexuální orientací).

2.1.3 Limity studií o prevalenci domácího násilí u stejnopohlavních párů

Přestože již v současné době existují studie a metaanalýzy na toto téma, skutečnou prevalenci tohoto fenoménu není snadné odhalit. Odhaduje se však, že je mnohem vyšší, než napovídají statistiky. Veškeré domácí násilí má totiž vysokou míru latence (Pokorná & Matoušek, 2017). Domnívám se, že v případě domácího násilí u stejnopohlavních párů by míra latence mohla být ještě vyšší, ať už z důvodu nižší informovanosti laické i odborné veřejnosti o tomto jevu, či kvůli specifickým problémům, jimž jedinci s neheterosexuální orientací musí čelit.

Jako další problematický bod vnímám užívání rozdílných vymezení a kritérií v rámci studií, které se četností domácího násilí u této populace zabývají. Liší se například v tom, jak konkrétně definují samotnou problematiku domácího násilí, zda do výzkumného vzorku zahrnují oběti všech forem násilí, nebo například jen fyzického, s jakým časovým rámcem pracují (např. zkušenost s násilím za celý život, za poslední rok, v současném vztahu...) a jaká další kritéria (např. sociodemografická) při volbě respondentů volí. Dle očekávání platí, že čím širěji a inkluzivněji jsou tato kritéria stanovena, tím vyšší četnost zkušeností s domácím násilím studie uvádějí (Edwards et al., 2015).

Někteří autoři dále rozlišují jedince s homosexuální a bisexuální orientací (např. Chen, Walters, Gilbert & Patel, 2020; Messinger, 2011), jiní zařadili tyto respondenty do jedné kategorie (např. European Union Agency for Fundamental Rights, 2014; Guasp, 2013). Některé studie zaměřené výlučně na mužskou populaci používají termín MSM – muži mající sex s muži (*men who have sex with men*). Tato kategorie zahrnuje muže provozující sexuální aktivity s jinými muži bez ohledu na to, zda se identifikují jako homosexuální, bisexuální, heterosexuální či jinak (např. Finneran & Stephenson, 2013; Stephenson, de Voux & Sullivan, 2011; Tran et al., 2014).

Mezi limity přispívající k nepřehlednosti poznatků na toto téma patří i skutečnost, že v mnoha studiích autoři kladou důraz na sexuální orientaci respondentů, nezjišťují však, zda oběť prožila násilí ve vztahu s osobou stejného pohlaví, nebo nikoli (např. pokud je bisexuální či v době, kdy ještě neměla o své sexuální orientaci jasno, případně se snažila přizpůsobit očekáváním okolí). To potvrzuje literární přehled výzkumů domácího násilí u neheterosexuálních jedinců, jenž poukazuje na to, že pouze v necelých 22 % studií

se výzkumníci dotazovali na pohlaví či gender násilného původce násilí (Edwards et al., 2015).

Domnívám se, že i tyto limity mohou být důvodem, proč se výsledky jednotlivých studií mezi sebou mnohdy značně liší. Jisté je pouze to, že o problematice četnosti domácího násilí u této populace toho ještě mnoho nevíme, protože „*odhady v rozmezí od 1 % do více než 97 % vypovídají o rozsahu tohoto problému extrémně málo*“ (Edwards et al., 2015, s. 113).

2.2 Souvislosti a koreláty

U domácího násilí u stejnopohlavních párů pozorujeme jak souvislosti, jichž si můžeme všimnout i u násilí v párech tvořených jedinci opačného pohlaví, tak ty, které jsou pro tuto populaci specifické. Tato podkapitola záměrně hovoří o souvislostech a korelátech, neboť kauzalitu je mnohdy obtížné určit.

2.2.1 Na straně obětí

Výzkumy ukazují, že oběti ve stejnopohlavních vztazích zažívají stejné základní formy násilí s důsledky srovnatelné závažnosti jako ostatní oběti (Rollè et al., 2018). Dle některých autorů je zkušenost s domácím násilím i u této populace pravděpodobnější u jedinců s nižším věkem a socioekonomickým statutem (Edwards et al., 2015) a vybrané studie ukazují, že se s ní častěji setkávají ti, kteří udávají příslušnost k jiné než bělošské populaci (Stephenson, Rentsch, Salazar & Sullivan, 2011). Jiné zdroje to ovšem nepotvrzují (Bimbi, Palmadessa & Parsons, 2007). Mezi rizikové faktory patří dále užívání návykových látek, rizikové sexuální chování, zdravotní problémy fyzického i psychického rázu a HIV pozitivita. Některé studie mezi koreláty řadí zkušenost s pobytem ve vězení a prostitucí (Edwards et al., 2015). Oběti se také mnohdy s násilím setkaly již ve své primární rodině (Balsam, Rothblum & Beauchaine, 2005).

U obětí, které zažívají násilí od partnera stejného pohlaví, se často objevuje deprese, sebeobviňování, snížené sebevědomí a tendence k vyhýbání se konfliktům (Burke & Owen, 2006). Na partnerovi často pociťují závislost, ať už emoční, ekonomickou či fyzickou. Cítí k němu lásku a věří v možnou změnu jeho chování, současně z něj však mají strach a mohou se cítit ve vztahu uvězněné. Obávají se také osamění. O problematice domácího násilí i možnostech jejího řešení bývají nedostatečně edukované. Mnohdy nedisponují bezpečným místem, kam by mohly ze společné domácnosti odejít (Barrett, 2015; Cravens, Whiting & Aamar, 2015; McClennen, Summers & Vaughan, 2002). Někteří jedinci sice násilný vztah opouštějí, později se do něj však vracejí, mnohdy opakovaně. Bývá tomu tak například

z důvodu pocitů viny za svůj odchod, naléhání okolí, omluv, slibů či výhrůzek partnera, nebo jiných faktorů uvedených výše (Griffing et al., 2002; Murray et al., 2007).

Mezi znaky příznačné pro oběti s neheterosexuální orientací patří internalizovaná homonegativita a vědomí stigmatu. V jejich důsledku se mohou domnívat, že si násilné zacházení zaslouží (Balsam, 2001; Edwards et al., 2015). Navíc mohou přispět k sociální izolaci obětí (Murray et al., 2007). Dle některých studií koreluje viktimizace u této populace pozitivně s mírou odhalení sexuální orientace – to však může být způsobeno tím, že jedinci, kteří svou sexuální orientaci méně tají, udržují stejnopohlavní vztahy déle, a tudíž měli více času na to dostat se do role oběti (Edwards et al., 2015). Patrně nejvýraznější rozdíly mezi jedinci zažívající násilí ve vztahu s partnerem opačného a stejného pohlaví však souvisí s procesem hledání pomoci a se specifickými překážkami, s nimiž se mohou setkávat (podrobněji v kapitole 3.3).

2.2.2 Na straně původců násilí

Přestože se tato práce zaměřuje na oběti násilí, bude se v této kapitole stručně věnovat i jeho původcům. Mezi rizikové faktory zde patří nižší vzdělání a socioekonomický status, příslušnost k rasové menšině, nižší sebevědomí či HIV pozitivita (Edwards et al., 2015). U původců násilí ve stejnopohlavních vztazích se podobně jako u ostatních původců násilí dále objevuje nedostatek sebeovládání, potíže se zvládnutím vzteku, manipulativní chování, nadměrná žárlivost, zvýšená potřeba kontroly ve vztahu, nerespektování hranic partnera, nejistá vazba a celková psychická nepohoda. Dále mají tendenci vyhýbat se odpovědnosti za své chování a obviňovat oběti, že si za násilí mohou samy. Časté je u nich též nadužívání návykových látek (Barrett, 2015; Murray, Mobley, Buford & Seaman-DeJohn, 2007). Někteří autoři zmiňují rovněž sebenávist, nejistotu, depresi a nedostatečné komunikační dovednosti (Burke & Owen, 2006). Mnozí původci násilí se setkali s hrubým zacházením ve své primární rodině. Leckdy u nich můžeme pozorovat také disociální, hraniční a paranoidní rysy osobnosti (Fortunata & Kohn, 2003).

Mezi charakteristiky specifické pro původce násilí s neheterosexuální orientací můžeme zařadit internalizovanou homonegativitu, kdy jedinec promítá své negativní sebepojetí do chování vůči partnerovi (Balsam, 2001). Tito jedinci mohou dále užívat některé specifické formy násilí, jako je vyhrožování partnerovi zveřejněním jeho sexuální orientace (podrobněji v kapitole 3.3). Tyto výhrůžky mohou i uskutečnit jako mstu, nebo způsob, jak partnera ještě více izolovat od ostatních a připoutat k sobě. V odborné literatuře jsou popsány také případy, kdy původce násilí z podobných důvodů vyhrožoval oběti

zveřejněním informace, že je pozitivní na virus HIV, případně tímto virem obět' záměrně infikoval a posléze jí bránil ve vyhledání lékařské pomoci či užívání medikace (Burke & Owen, 2006). Považuji však za nezbytné podotknout, že virus HIV se v žádném případě nevyskytuje pouze v populaci neheterosexuálních jedinců. Můžeme tedy předpokládat, že se podobné chování vyskytuje i u párů tvořených jedinci opačného pohlaví.

2.3 Teorie

V průběhu posledních desetiletí vzniklo množství teorií se snahou vysvětlit příčiny a širší souvislosti domácího násilí. Bývají však obvykle posuzované v kontextu párů tvořených jedinci opačného pohlaví. Tato podkapitola se zabývá vybranými teoriemi a současnými poznatky o tom, zda a do jaké míry je můžeme v případě stejnopohlavních párů adekvátně aplikovat. Věnuje se také teoriím vytvořeným přímo za účelem objasnění domácího násilí u stejnopohlavních párů.

2.3.1 Teorie sociálního učení

Podle teorie sociálního učení (*social learning theory*) se lze nové chování naučit pozorováním a imitací druhých (Bandura, 1971). Pokud jsou tedy děti svědky či přímými obětmi násilí v rodině, mají větší tendenci nahlížet na toto chování jako na akceptovatelné (Jankowski, Leitenberg, Henning & Coffey, 1999). To může být navíc dále posilováno společností, například podporováním dětí, především pak chlapců, v užívání agrese za účelem vypořádání se s negativními prožitky (Kelly, 2011).

V partnerském vztahu pak mohou tito jedinci opakovat toto chování v roli původce násilí, nebo ho znovu zažívat jako obět' (např. Ehrensaft et al., 2003; Heyman & Slep, 2002). Je ovšem nutné zmínit, že některé studie naopak nenašly žádnou či pouze slabou až středně silnou souvislost mezi vyrůstáním v rodině, kde dochází k násilí, a pozdějším vlastním násilným chováním či viktimizací v partnerském vztahu (Ernst et al., 2007; Stith et al., 2000).

Výzkum souvislosti nevhodného zacházení s dětmi, jejich sexuální orientace a zkušenosti s násilím v partnerském vztahu v dospělosti naznačuje, že teorie sociálního učení je aplikovatelná i v problematice domácího násilí u stejnopohlavních párů. Jak ukazují některé studie, násilí ze strany rodičů v dětství má v dospělosti souvislost s dopouštěním se násilí na partnerovi či partnerce, a to u mužů i u žen s neheterosexuální orientací (McDonald, 2012; Welles, Corbin, Rich, Reed & Raj, 2011).

Nevhodné zacházení v dětství je dáváno do souvislosti i s pozdější viktimizací v partnerském vztahu. Balsam, Rothblum a Beauchaine (2005) například zjistili, že

neheterosexuální jedinci zažívají v dětství fyzické, psychické a sexuální násilí v rodině častěji než jejich heterosexuální vrstevníci a rovněž udávají vyšší úroveň viktimizace v partnerských vztazích. To potvrzují i Koeppel a Bouffard (2014). Dle jejich zjištění se neheterosexuální jedinci, kteří byli v dětství týráni, stávají s větší pravděpodobností oběťmi domácího násilí v dospělosti než heterosexuální jedinci se stejnou zkušeností.

2.3.2 Sociopsychologická teorie

Nedostatky teorie sociálního učení doplnil Merrill (1996), který navrhl sociopsychologickou teorii domácího násilí u stejnopohlavních párů (*sociopsychological theory of same sex battering*). Dle této teorie dochází k domácímu násilí na základě třech kauzálních dimenzí. Jedinec se nejdříve naučí chovat násilně, zpravidla pomocí transgeneračního přenosu. Poté se mu naskytne příležitost k takovému chování bez vnímaných negativních důsledků pro svou osobu a následně se rozhodne, že tuto možnost využije.

Autor poukazuje na to, že heterosexismus a homofobie ve společnosti odrazují oběti od vyhledání pomoci a nahlášení domácího násilí. To umožňuje jejich partnerům v tomto chování dále pokračovat bez obav z potrestání či dalších negativních důsledků (Merrill, 1996).

Nejdůležitějším bodem teorie je dle autora však poslední bod – aktivní rozhodnutí použít násilí, které je poháněno touhou po moci a přístupem k ní. Vztah jedince k moci je podle sociopsychologické teorie ovlivněn psychologickými faktory (např. vnímáním vlastní síly ve vztahu) a sociálními (např. příslušností k sociální skupině), nikoli pouze pohlavím. Proto by tato teorie mohla napomoci k vysvětlení domácího násilí i ve stejnopohlavních vztazích (Merrill, 1996).

Někteří autoři nicméně žádají podrobnější zaměření Merrillovy teorie na průnik působení homofobie a společnosti ovládané muži tak, aby byly blíže prozkoumány odlišné těžkosti, kterým čelí ženy a muži s neheterosexuální orientací (Barrett, 2015).

2.3.3 Feministická teorie

Feministická teorie (*feminist theory*) se se snaží porozumět fenoménu domácího násilí v sociokulturním kontextu. Podle této teorie vzniká jako důsledek patriarchální společnosti podporující muže v užívání moci a násilí. Sexismus a nerovnost mezi pohlavími znevýhodňující ženy považuje feministická teorie za nejvýznamnější příčiny domácího násilí (Lenton, 1995).

Tato teorie má podporu ve studiích zabývajících se vztahem mezi vyznáváním patriarchálních hodnot u mužů a mírou násilí vůči jejich partnerkám. Výsledky naznačují, že u mužů vyznávajících tradiční postoje týkající se genderových rolí je větší riziko násilného chování v rodině. Riziko se zvyšuje také s rostoucím nesouladem v přijetí patriarchálních hodnot mezi mužem a jeho partnerkou (Bell & Naugle, 2008).

Tato teorie má však i výrazné limity. Některé studie například nepotvrdily výše zmíněnou souvislost mezi vyznáváním tradičních patriarchálních postojů a násilím vůči partnerkám. Kritici feministické teorie také poukazují na absenci vysvětlení skutečnosti, že mnoho mužů vyznávajících tradiční genderové role se domácího násilí nedopouští (Bell & Naugle, 2008).

Nejvýznamnější nedostatek feministické teorie z pohledu této práce tkví v tom, že se zaměřuje na násilí v heterosexuálních vztazích, kde je původcem násilí muž. Neuvažuje příliš o případech heterosexuálních párů, kde se násilí dopouští žena, či právě o problematice domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích. Někteří autoři zabývající se tímto tématem proto feministickou teorii rovnou odmítají a žádají koncepci nezávislou na pohlaví a sexuální orientaci (Letellier, 1994). Jiní uznávají její možný potenciál z důvodu zaměření na nerovnováhu moci. Renzetti (1994) například tvrdí, že jádrem feministické teorie domácího násilí je zneužívání moci nad druhým, nebo touha tuto moc získat. Vzhledem k tomu, že moc nemusí vycházet pouze z rozdílů v pohlaví, ale i z odlišností v jiných oblastech (např. ve schopnostech, osobnosti, příslušnosti k sociálním skupinám atd.), může mocenská nerovnováha vzniknout i mezi partnery ve stejnopohlavních vztazích.

2.3.4 Teorie vrstevnické podpory

Teorie vrstevnické podpory (*peer support theory*) předpokládá existenci prostředí, v němž dochází k normalizaci, přehlížení a omlouvání násilí. Tyto postoje jsou zde posilovány vrstevnickou skupinou (Barrett, 2015).

Tuto teorii, původně vytvořenou za účelem objasnění násilí páchaného muži v heterosexuálních vztazích, se pokusily Jones a Raghavan (2012) aplikovat na populaci jedinců s neheterosexuální orientací. Zatímco u mužů se souvislost násilí s vlivem vrstevníků neprokázala, u žen ano. Homosexuální ženy, jež měly ve své vrstevnické skupině vyšší počet mužů, kteří se dopustili násilí ve vztahu, se pravděpodobněji samy dopouštěly násilí na svých partnerkách. Pokud jde o viktimizaci, lesbické ženy zažily v partnerském vztahu s vyšší pravděpodobností sexuální nátlak, když měly ve své vrstevnické skupině vyšší počet ženských obětí sexuálního nátlaku.

2.3.5 Teorie fúze

Teorie fúze (*fusion theory*) se pokouší objasnit problematiku domácího násilí primárně v lesbických vztazích. Fúze je zde charakterizována jako splynutí s druhou osobou za zvýšené úrovně emoční intenzity, k němuž dochází v reakci na homofobii a heterosexismus ve společnosti (Barrett, 2015).

Dle této teorie dochází u lesbických párů, které vnímají tlak společnosti na ukončení vztahu, k vytvoření ještě silnějšího pouta. To má adaptivní a ochrannou funkci. V některých vztazích může ovšem dojít k tomu, že jakékoli odchýlení od tohoto splynutí je jednou z partnerek vnímáno jako ohrožující. Pokusy o získání odstupu a nezávislosti či ukončení vztahu tedy mohou vzbuzovat intenzivní emoční reakci. V takové situaci se někteří jedinci uchýlí k násilnému chování jako nástroji pro udržení vazby (Miller, Greene, Causby, White & Lockhart, 2001).

Teorie fúze byla podpořena některými výzkumy (např. Ristock, 2002), jiní autoři došli k opačnému závěru – respondentky, které se na svých partnerkách dopouštěly domácího násilí, udávaly preferenci většího emočního odstupu ve vztazích (Poorman & Seelau, 2001).

Přestože byl koncept fúze zprvu uplatňován pouze na lesbické vztahy, výzkum poukazuje na možnost jeho aplikace i v případě mužských stejnopohlavních vztahů (např. Stanley, Bartholomew, Taylor, Oram & Landolt, 2006).

2.3.6 Teorie minoritního stresu

Teorie minoritního stresu (*minority stress theory*) popisuje soubor jedinečných, chronických a společensky založených forem stresu, které zažívají příslušníci sociálně marginalizovaných skupin. Ty se přidávají ke každodenní zátěži, již zažívá většinová populace a která může sama o sobě přispět ke vzniku domácího násilí (Meyer, 2003; Zavala, 2017).

Autor pojmenoval tři procesy, skrz něž jedinci zažívají minoritní stres – vystavení externím objektivním stresorům souvisejícím s vlastní identitou (např. v podobě diskriminace či výhrůžek násilím), potřeba zvýšené ostražitosti za účelem předvídat tyto stresory a následně je zvládat nebo se jim vyhnout a internalizace negativních společenských přesvědčení o vlastní identitě (Meyer, 2003).

Barrett (2015) dále upozorňuje na to, že příslušnost k více minoritním skupinám může menšinový stres dále umocňovat. Jestliže tedy jedinec neheterosexuální orientací současně patří i k jiné sociálně marginalizované skupině, s minoritním stresem se může potýkat o to silněji.

Některé výzkumné studie poukázaly na možnou souvislost mezi domácím násilím a minoritním stresem, především jeho internalizovanými formami. Balsam a Szymanski (2005) například objevily vztah mezi domácím násilím a internalizovanou homofobií a diskriminací u žen s homosexuální orientací. Tuto souvislost našly jak u obětí násilí, tak u původkyň. Zmíněný vztah se posléze prokázal i u mužů (Stephenson & Finneran, 2017).

Spojitosť mezi domácím násilím a internalizovanými formami menšinového stresu se potvrdila i u vzorku vysokoškolských studentů. Internalizovaná homofobie, stigma týkající se prozrazení sexuální orientace a vědomí tohoto stigmatu byly silnějšími prediktory pro dopouštění se násilí než stresory externí (Edwards & Sylaska, 2013).

Přesto však existují i výzkumy, které souvislost domácího násilí s internalizací negativních přesvědčení o vlastní neheterosexuální orientaci nepotvrzují (McKenry, Serovich, Mason & Mosack, 2006), nebo naznačují, že může být komplikovanější z důvodu existence společných korelátů, jež se na něm mohou částečně podílet. Mezi tyto koreláty patří například nadužívání návykových látek (Lewis et al., 2012).

2.4 Mýty

K problematice domácího násilí se váže mnoho mýtů, které mohou mít ve společnosti vážné důsledky. Mezi ty obecně platné patří například domněnky, že v naší kultuře se tento jev vyskytuje pouze zřídka, dochází k němu výhradně v nižších sociálních vrstvách a že se jedná o soukromou záležitost partnerů, o níž by se okolí nemělo zajímat. Někdy je tento fenomén mylně zaměňován za partnerské hádky a konflikty, kde jsou síly aktérů vyrovnané. Mýty se často vztahují také k obětem v podobě předpokladu, že si za násilí mohou samy, protože svým chováním partnera vyprovokovaly, že jejich situace nemůže být vážná, jestliže s partnerem nadále zůstávají, nebo že mají násilné chování ve vztahu dokonce rády. Mnoho lidí se rovněž domnívá, že oběti i pachatele lze na první pohled poznat (Hanáková, 2011).

Existují však i mýty, které jsou buď zcela specifické, nebo výraznější pro problematiku domácího násilí u stejnopohlavních párů.

2.4.1 Domácí násilí se ve stejnopohlavních vztazích nevyskytuje

Jeden z nejzávažnějších mýtů v této oblasti se týká samotné existence domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích (Rollè et al., 2018). Tento mýtus je někdy vysvětlován tzv. neviditelností jedinců s neheterosexuální orientací ve společnosti, a s tím související neviditelností násilí v této komunitě. Tato populace se tudíž může častěji setkat s přehlížením tohoto jevu či rizikových faktorů pro jeho vznik, a to jak ze strany nejbližšího okolí, tak systému (Messinger, 2017).

Tento mýtus může dále vycházet z rozdílných mylných přesvědčení v závislosti na pohlaví aktérů. U žen se mnohdy odvíjí od představy, že nejsou násilného chování vůbec schopny, a pokud ano, toto násilí nemůže nikomu skutečně ublížit a nikdy nemívá fyzickou či sexuální formu. S tímto mýtem se nepochybně můžeme setkat i u párů tvořených jedinci opačného pohlaví, kde je obětí muž. V kontextu stejnopohlavních vztahů však může nabývat až podoby tzv. mýtu lesbické utopie – přesvědčení, že ženy se ve vztahu chovají vždy rovnostářsky a nikdy neutlačují či netýrají jiné ženy. Jindy se naopak setkáváme s termínem „kočičí souboj“ (*cat fight*), který vystihuje bagatelizaci a nepochopení domácího násilí ve vztazích dvou žen. Naznačuje totiž, že toto násilí je vzájemné, neškodné, a dokonce zábavné. Podobná přesvědčení mohou obětem velmi uškodit, protože v nich i v jejich okolí podporují domněnku, že to, čím si procházejí, nemůže být domácí násilí. Komplikují jim tak cestu k získání náhledu na situaci a vyhledání pomoci (Hassouneh & Glass, 2008).

U mužů ve stejnopohlavních vztazích se mýtus neexistence domácího násilí může odvíjet od několika chybných přesvědčení. První je společné pro všechny muže – je jím názor, že nemohou být oběti. Druhé je založeno na představě, že násilí mezi dvěma muži je normální a přijatelné, a na předpokladu, že oba aktéři disponují vyrovnanými silami a jsou připraveni řešit nastalou situaci užitím násilí. To je někdy označováno jako mýtus boxovacího ringu, jenž navíc opomíjí násilí, které má jinou než fyzickou podobu (Island & Letellier, 1991). Tato miskoncepce může být podpořena tím, že muži s neheterosexuální orientací se útokům původce násilí častěji fyzicky brání – jedná se však o sebeobranu, nikoli o vzájemný, vyrovnaný souboj (Letellier, 1994).

2.4.2 Pachatel násilí je vždy ten větší, silnější a maskulinnější z partnerů

S tímto mýtem se můžeme do určité míry setkat i u párů tvořených jedinci opačného pohlaví, kde se násilí dopouští žena. U stejnopohlavních párů může být podpořen stereotypem, že partneři vždy zaujímají typicky mužskou a ženskou roli po vzoru tradičních heterosexuálních vztahů. Tato představa a další předpoklady s ní spojené mají potenciál bránit správné identifikaci oběti a pachatele domácího násilí například ve chvíli, kdy je k incidentu přivolána policie (Hassouneh & Glass, 2008).

Pachatel si také může uvědomovat, že na okolí působí slabším a jemnějším dojmem než oběť, a využívat toho ve svůj prospěch hraním role oběti a svalováním viny na partnera. Někdy pak dojde k tomu, že policie se případem nezabývá, nebo pachateli uvěří a omylem potrestá skutečnou oběť (Hassouneh & Glass, 2008).

2.4.3 Pro oběti ve stejnopohlavních vztazích je snadnější od partnera odejít

Tento mýtus je rozšířen nejen mezi laickou veřejností, ale také mezi některými odborníky (Brown & Groscup, 2009). Bývá založen na domněnce, že partneři ve stejnopohlavních vztazích nemají vůči sobě závazky v podobě manželství či společných dětí (Artemis Center, 2020). Nejenže toto mnohdy neplatí, ale zároveň takové závazky naopak nemá ani mnoho párů tvořených jedinci opačného pohlaví. Navíc víme, že setrvávání obětí v násilném vztahu má mnoho jiných příčin a souvislostí. Odchod od původce násilí pro ně může být v některých ohledech dokonce obtížnější než pro jedince s heterosexuální orientací – například z důvodu nedostatku sociální opory či služeb zaměřených specificky na tuto problematiku (Artemis Center, 2020).

K mýtu jednoduššího odchodu může přispívat rovněž představa, že stejnopohlavní vztahy jsou méně trvalé a stabilní. Dle Gatese (2015) má původ ve výzkumných studiích z minulého století, které to naznačovaly. Autor však uvádí, že společně se změnou přístupu společnosti ke stejnopohlavním párům se tyto rozdíly začaly zmenšovat a nyní je míra jejich rozchodovosti a rozvodovosti srovnatelná s heterosexuální populací.

3. Proces hledání pomoci

3.1 Obecná definice

Tato kapitola se zaměří na *help-seeking*, jenž bude pro účely této práce překládán jako proces hledání pomoci. Pokusíme-li se ho vymezit obecně, nenajdeme jednotnou definici. Můžeme ho vymezit například jako „*aktivní vyhledávání pomoci u jiných lidí*“ a „*strategii zvládnání zátěže, jež se spoléhá na druhé a je často založena na sociálních vztazích a interpersonálních dovednostech*“ (Rickwood, Deane, Wilson & Ciarrochi, 2005, s. 4).

O zřejmě nejucelenější obecnou definici tohoto jevu se pokusila Světová zdravotnická organizace. Definuje ho jako „*jakoukoli akci či aktivitu provedenou jedincem, který vnímá sám sebe jako osobu potřebující osobní, psychologickou, emoční pomoc, nebo zdravotnické či sociální služby, za účelem uspokojení této potřeby pozitivním způsobem. To zahrnuje vyhledávání pomoci u formálních služeb i neformálních zdrojů*“ (Barker, 2007, s. 2).

Neformální pomoc je dle autora nejčastěji poskytována rodinou a přáteli, například prostřednictvím rozhovoru o potřebách jedince. Formální pomoc má pak podobu služby (např. psychologického poradenství) či odkázání na jinou službu a následnou péči (Barker, 2007). Rickwood et al. (2005) zdůrazňuje, že formální pomoc poskytují odborníci, kteří jsou na tuto práci náležitě vyškoleni. Zmiňuje například odborníky v oblasti duševního zdraví, zdravotníky, pedagogy či duchovní.

V definici je akcentován pozitivní způsob naplňování potřeby pomoci. Je tomu tak za účelem odlišení hledání pomoci od stýkání se s lidmi za účelem provozování nezdravých strategií zvládnání zátěže, jakou je např. společné užívání návykových látek (Barker, 2007).

Cílem tohoto chování je obvykle získání porozumění, rady, informace, léčby či obecné podpory v reakci na problém nebo nepříznivou zkušenost (Rickwood et al., 2005).

3.2 Proces hledání pomoci u obětí domácího násilí

Proces hledání pomoci můžeme v kontextu domácího násilí blíže definovat jako „*odhalení násilí za účelem získání určité formy pomoci*“ (Lelaurain, Graziani & Monaco, 2017, s. 264).

Na tomto místě považuji za nutné zmínit, že vzhledem k častému pokračování násilí po ukončení vztahu (někdy nazýváno jako postseparační násilí), k dlouhodobým následkům, s nimiž se oběti mnohdy potýkají, a tendenci některých z nich vstupovat do násilných vztahů opakovaně není tento proces uzavřen společně s odchodem od původce násilí. Naopak může pokračovat ještě mnoho let poté.

Je to komplexní proces související s mnoha individuálními i společenskými faktory. Výzkum tohoto fenoménu a jeho teoretické a koncepční rámce však zatím nejsou dostatečně rozvinuty. Většina studií zaměřených na tuto problematiku navíc vzniká v Severní Americe a evropských výzkumů, především z Velké Británie a severských států, je pouze desetina z jejich celkového počtu (Lelaurain et al., 2017).

3.2.1 Četnost vyhledávání pomoci

Dle dostupné literatury je zřejmé, že navzdory vysoké prevalenci domácího násilí v populaci je míra hledání pomoci relativně nízká (Lelaurain et al., 2017).

Toto tvrzení podporují mimoevropské studie, například z Nového Zélandu, USA a Kanady. Ty ukazují, že přibližně čtvrtina ženských obětí se s touto zkušeností nikomu nesvěří a většina těch, které se tento krok rozhodnou učinit, se obrátí na neformální zdroje pomoci (Barrett, Peirone & Cheung, 2019; Fanslow & Robinson, 2010; Robinson, Ravi & Voth Schrag, 2020). V této oblasti se ale ukazují významné interkulturní rozdíly. Goodson a Hayes (2018) ve své analýze hledání pomoci u obětí domácího násilí v rozvojových zemích uvádí, že jen 35 % z nich vyhledalo některou formu podpory, nejčastěji ve formě svěření se členovi rodiny. Na formální instituce se pak obrátily pouze 3 % obětí. Jen nepatrně vyšší čísla pak najdeme například v Mexiku (Frías, 2020).

Na tuto problematiku na území Evropy poukázal výzkum Agentury Evropské unie pro základní práva, který mapoval násilí na ženách v zemích EU. Dle jeho zjištění se téměř třetina žen, které byly obětí fyzického či sexuálního domácího násilí, se svou zkušeností nikdy nikomu nesvěřila. Jen 33 % žen se pak obrátilo na policii, nebo na některou z organizací zabývajících se pomocí obětem (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

Z odpovědí vzorku českých žen vyplynulo, že se policie dozvěděla o jejich nejzávažnější zkušenosti s domácím násilím pouze ve 14 % případů. Četnost využití jiných druhů pomoci výzkumníci nezmiňují, zaměřují se pouze na obeznámenost respondentek s organizacemi, které na území jejich státu poskytují pomoc obětem násilí. Z uvedených dat je patrné, že v tomto směru má Česká republika ve srovnání s jinými státy Evropské unie významné nedostatky – celých 75 % žen z českého vzorku nezná ani jednu z uvedených organizací. Je tak společně s Rumunskem ze všech států EU v informovanosti zdaleka nejhorší. Oproti tomu pouze 2 % dánských žen neví o žádné takové organizaci, a dokonce i v sousedních zemích je toto povědomí výrazně vyšší než v ČR – na Slovensku zná jednu

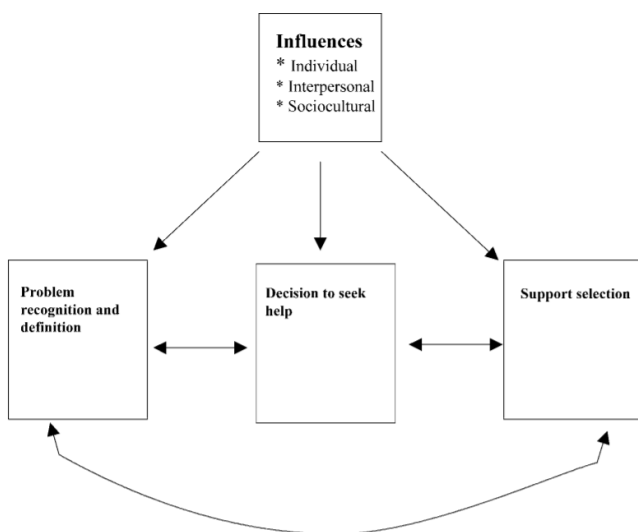
nebo více těchto organizací 59 %, v Polsku 74 % a v Rakousku 97 % žen z výzkumného souboru (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

O tom, jak často vyhledávají pomoc mužské oběti domácího násilí, toho víme méně. Výzkumy zacílené na tuto populaci jsou navíc ve svých výsledcích značně nekonzistentní. Australští vědci například uvádí, že v jejich vzorku se rodině či přátelům svěřilo 92 % mužů a více než polovina nahlásila svou zkušenost na policii (Walker et al., 2019). V kanadské studii vyhledalo neformální pomoc 67 % a formální pomoc 28 % mužských obětí fyzického násilí (Barrett et al., 2019) a v Portugalsku se na některou z forem pomoci obrátila jen necelá čtvrtina výzkumného souboru (Machado, Hines & Matos, 2016). Studie porovnávající proces hledání pomoci obětí domácího násilí dle pohlaví se nicméně shodují, že u mužů je využití zdrojů pomoci signifikantně méně pravděpodobné než u žen ze stejného prostředí (Ansara & Hindin, 2010; Barrett et al., 2019; Choi et al., 2018).

Zde považuji za důležité zmínit, že podstatná část zdrojů na toto téma se zaměřuje pouze na jedince se zkušeností s fyzickým či sexuálním násilím (případně s vyhrožováním těmito formami násilí). Oběti jiných forem násilí pak nejsou do výzkumných souborů často vůbec zahrnuty (např. Ansara & Hindin, 2010; Fanslow & Robinson, 2010).

3.2.2 Koncepční rámec

Proces hledání pomoci u obětí domácího násilí můžeme rozdělit do tří fází, jimiž jsou rozpoznání a vymezení problému, rozhodnutí hledat pomoc a volba poskytovatele pomoci. Tento proces však není lineární, jeho fáze na sebe vzájemně působí a vstupují do něj mnohé faktory (viz Obr. 1). Autoři dále upozorňují, že ačkoli tento model popisuje proces hledání pomoci primárně z kognitivního hlediska, jeho součástí jsou také emoce, které jsou spojeny s kognicí i jednáním člověka (Liang, Goodman, Tummala-Narra & Weintraub, 2005).

Obrázek 1: Model hledání pomoci a změny (Liang et al., 2005)

Fáze rozpoznání a vymezení problému

Tato fáze je dle autorů významná proto, že lidé zaujmají ke své situaci stanovisko na základě vlastní definice problému a posouzení jeho závažnosti. Na tom se podílejí jak individuální, tak interpersonální a sociokulturní vlivy (Liang et al., 2005). Individuální vlivy vysvětlují autoři za pomoci transteoretického modelu, který se zabývá připraveností jedince k započítí nového, zdravějšího chování (Prochaska, DiClemente & Norcross, 1992). Na počátku je oběť ve fázi prekontemplace, kdy akceptuje partnerovu definici situace a bagatelizuje její závažnost. V rámci fáze kontemplace si začíná uvědomovat, že partnerovo chování není v pořádku, a zvažuje pro a proti dalším kroků. Ve fázi přípravy pak přestává násilí zlehčovat a cítit se za něj vinna. Rovněž se začíná obracet na zdroje pomoci (Liang et al., 2005).

Mezi interpersonální vlivy řadí autoři specifika partnerských vztahů jako takových. Na rozdíl od jiných typů vztahů je považují za méně přesně definované, subjektivnější, a současně více intenzivní. Proto může být pro oběť obtížné správně detekovat partnerovo přestupování osobních hranic a vyhodnotit jeho chování jako násilné. Ke znejistění přispívá i proměnlivé chování partnera v rámci cyklu násilí. Mezi interpersonální faktory patří také postoj okolí. V případě, že se oběť setká s nevhodnou reakcí, může to vést k pochybnostem o vlastní definici problému a k potvrzení partnerova pohledu na situaci (Liang et al., 2005).

Na rozpoznání a vymezení problému mají dále vliv sociokulturní faktory. Extrémním příkladem mohou být prostředí, kde má muž podle zákona či kulturních zvyklostí právo dopouštět se násilí na své partnerce. Takové chování je pak považováno za normu a oběť má jen velmi omezenou možnost uvědomit si jeho nepřijatelnost. Cesta k tomuto uvědomění může být ztížena i ve společnostech, kde sice domácí násilí není normou, ale je tabuizované a pokládáno spíše za soukromou záležitost rodiny. Roli mohou v této fázi procesu hrát i další sociokulturní faktory, jako je socioekonomický status či vzdělání oběti (Liang et al., 2005).

Fáze rozhodnutí hledat pomoc

Pro vstup do druhé fáze procesu jsou z hlediska jedince nezbytné dvě podmínky – identifikace problému jako nežádoucího a uvědomění, že pravděpodobně nezmizí bez pomoci druhých (Cauce et al., 2002). Oběti se často na začátku pokouší s násilím vypořádat samy, obzvláště v době, kdy ho ještě alespoň zčásti interpretují jako své pochybení. Posléze, často se stoupající frekvencí a závažností násilného chování, postupují obvykle přes hledání neformální pomoci po formální (Liang et al., 2005).

Mezi individuální faktory vstupující do této fáze patří i způsob, jakým se jedinec vztahuje k lidem. Některé oběti domácího násilí samy sebe popisují jako samotářského a uzavřeného člověka, který se ve vztazích necítí komfortně a při žádání druhých o pomoc pocítuje nejistotu či ambivalenci. Toto nastavení může být následkem zkušenosti s násilím ze strany partnera a současně překážkou k ukončení vztahu s ním (Liang et al., 2005).

Na fázi rozhodnutí hledat pomoc mohou dále působit předchozí zkušenosti, a to přímé (např. oběť už se zkusila svěřit rodině, ale ta reagovala odmítavě) i nepřímé (např. kamarádka, která též zažívá domácí násilí, má negativní zkušenost s přivoláním policie). Faktorem zde může rovněž být nedostatečný přístup ke službám, kupříkladu kvůli jazykové bariéře. Svou roli mnohdy hraje také strach ze stigmatizace, ztráty soukromí či nedostatku ochrany před partnerem poté, co se o odtajnění násilí dozví (Liang et al., 2005).

Fáze volby poskytovatele pomoci

Tato fáze je dle autorů značně ovlivněna vymezením problému. Pokud si tedy oběť definuje násilí, které zažívá či zažívala, například jako trestný čin, spíše se obrátí na policii či právníka. V případě, že ho vnímá jako partnerský problém, pravděpodobněji vyhledá služby psychoterapeuta (Liang et al., 2005).

Podle Kocota a Goodmana (2003) je pro proces volby poskytovatele pomoci významné, které strategie zvládání zátěže jedinec využívá. Jestliže tíhne spíše ke strategiím zaměřeným na vyrovnání se s emocionálním stavem, vyhledá častěji takovou formu pomoci, která mu pomůže regulovat emoční tíseň vyplývající ze zkušenosti s domácím násilím (např. sdílením s blízkými, vyhledáním pomoci psychoterapeuta, duchovního...). Pokud využívá spíše strategií zaměřených na problém, bude pravděpodobněji aktivně řešit otázku násilí jako takovou (např. odchodem od partnera k blízkým či do azylového domu, vyhledáním právní pomoci...).

Výběr poskytovatele pomoci může být dále ovlivněn kognitivním vážením relativních přínosů a ztrát, které se vážou k jednotlivým možnostem. Jako příklad autoři uvádí vyhledání formální pomoci systému – nevýhodou zde může být riziko stigmatizace a ztráty kontroly, přínosem ochrana před násilím ze strany partnera. Pokud se tedy například zvýší závažnost násilí a oběť pocítí silnější obavu o svůj život, mohou vnímané přínosy vyhledání formální pomoci převýšit jeho potenciální rizika (Liang et al., 2005).

Pro tuto fázi jsou významné také další faktory, jako jsou interpersonální vztahy a přítomnost násilí v rámci primární rodiny oběti. Úroveň neformální podpory pak dle výzkumu (např. Goodman, Bennett & Dutton, 1999) souvisí i s odhodlaností situaci dále

řešit z právního hlediska. Vnímaná opora okolí totiž může oběti alespoň částečně usnadnit vleklé soudní procesy, opakované výslechy a komplikované spory o děti. Blízcí mohou navíc kromě psychické podpory pomoci i po praktické stránce – např. s péčí o děti či finančně (Liang et al., 2005).

Do této fáze vstupují též sociokulturní faktory zmíněné výše. V kulturách, kde je násilí normou, nebo se o něm veřejně nehovoří, je pro oběti obtížnější obrátit se na jakýkoli zdroj pomoci, tím spíše na formální instituce. Toto nastavení pak může přetrvávat i u příslušníků etnických a kulturních menšin žijících v oblastech, kde jsou tyto možnosti pomoci dostupnější (Liang et al., 2005).

Autoři modelu dále upozorňují na to, že poskytovaná pomoc bývá funkční pouze v případě, že odpovídá konkrétním potřebám a situaci oběti a ta je připravena ji přijmout (Liang et al., 2005).

3.2.3 Faktory podporující a bránící vyhledání pomoci

Lelaurain et al. (2017) v systematickém přehledu 90 studií zacílených na vyhledávání pomoci u obětí domácího násilí identifikovali faktory podporující tento proces s ty, které mu brání.

Charakteristiky násilí a jeho vnímání

Do první kategorie faktorů spadá forma násilí a vnímaná závažnost. Ukazuje se, že oběti fyzického násilí vyhledávají pomoc častěji než jedinci, kteří zažívají jiné formy násilí. Jedním z důvodů bývá domněnka, že bez fyzických důkazů (např. modřin) nemají na pomoc nárok. Některým obětem se navíc jiné než fyzické útoky hůře identifikují jako násilí. U násilí sexuálního nejsou závěry výzkumů jednoznačné – dle některých studií se s ním oběti spíše neshodují, jiné ukazují opak. Tuto diskrepanci autoři vysvětlují rozdíly v typech pomoci, na které se jednotlivé studie zaměřují (Lelaurain et al., 2017).

To, jak oběť hodnotí závažnost násilí, má rovněž souvislost s tím, zda vyhledá pomoc. V případě, že partnerovo chování neposuzuje jako závažné a samu sebe nevnímá jako oběť, spíše se na nikoho neobráť. Se zvyšující se frekvencí a závažností násilí naopak motivace vyhledat pomoc stoupá, zejména pokud dochází k fyzickým zraněním a oběť má strach o svůj život. Obavy z následků odtajnění násilí, založené například na výhrůžkách partnera, však mohou proces hledání pomoci naopak brzdit (Lelaurain et al., 2017).

Environmentální bariéry

Do této skupiny patří externí faktory týkající se institucí a služeb. Ty bývají mnohdy vnímány jako nedostatečně přístupné, viditelné a specializované, především tehdy, kdy je oběť příslušníkem menšiny či skupiny, o níž se v souvislosti s domácím násilím běžně nehovoří, například muži, senioři, LGBT+ jedinci či lidé s handicapem (Lelaurain et al., 2017).

Přístupnost dále zhoršuje geografická izolace, neinformovanost o právech a možnostech pomoci, nedostatek zdrojů a finanční závislost na partnerovi. Setkat se můžeme také s nedůvěrou v systém a efektivitu formální pomoci, často po předchozí negativní zkušenosti, kdy oběti nedostaly potřebnou podporu, nebylo jim nasloucháno a setkaly se s bagatelizací, zesměšňováním, pochybnostmi či diskriminací (Lelaurain et al., 2017). Některé oběti se také obávají možného nátlaku ze strany poskytovatelů pomoci na okamžité ukončení vztahu, jiné se vyhýbají určitým institucím (např. policii), protože tam pracuje partner či někdo z jeho okolí, případně je tam zaměstnána sama oběť (Fugate, Landis, Riordan, Naureckas & Engel, 2005).

Pro získání důvěry je významný první pozitivní kontakt, v němž se obětem dostane přijetí a empatie (Lelaurain et al., 2017).

Sociodemografické faktory

Autoři upozorňují také na sociodemografické faktory jako na významnou proměnnou v procesu hledání pomoci. Současně však poukazují na značné rozdíly mezi výsledky jednotlivých studií. Některé například uvádějí, že pomoc vyhledávají častěji mladší oběti a starší se k tomuto kroku staví zdrženlivěji, jiné výzkumy naznačují opak. Obdobně nejednoznačné jsou závěry ohledně vzdělání a ekonomického statusu. Ukazuje se ovšem, že vyšší vzdělání a příjem koreluje spíše s využitím formální pomoci a nižší s neformální. Co se formální pomoci týče, oběti s vyšším vzděláním a příjmem se častěji obracejí na právní služby, ty s nižším spíše na azylové domy a policii. Dalším faktorem je rodinný stav. Některé studie identifikují manželství jako prediktor nevyhledání pomoci, dle jiných mu může bránit naopak jeho neuzavření – oběti se totiž někdy domnívají, že bez sňatku nemají na pomoc právo. Využití zdrojů pomoci dále brání sdílení domácnosti s násilným partnerem, separace od něj a nalezení nového partnera je naopak jeho prediktorem. Mezi významné faktory řadíme i pohlaví. Většina výzkumů upozorňuje na to, že muži vyhledávají v souvislosti s domácím násilím pomoc výrazně méně než ženy. Mezi důvody uvádějí nedostupnost služeb pro mužskou populaci, neinformovanost o možnostech pomoci či skutečnost, že jim

okolí nevěří. Na hledání pomoci má vliv také etnická příslušnost. Mnoho studií popisuje těžkosti v tomto procesu způsobené jazykovou bariérou, sociální izolací v důsledku imigrace, vnímanou nepřístupností institucí a služeb, neznalostí systému, strachem z následků odtajnění násilí (např. z dopadu na imigrační status) či vnímanou diskriminací (Lelaurain et al., 2017).

Společenské normy a hodnoty

Ochotu vyhledat pomoc mohou ovlivňovat očekávání vyplývající z genderových rolí, přesvědčení o přijatelnosti násilí ve vztazích a idealizace rodiny jako morální hodnoty. Oběti tak často vztah neukončí, aby rodinu udržely pohromadě, domněle ji ochránily a zachovaly její čest, zejména pokud se s podobným postojem setkávají ve svém blízkém okolí. Vyhledání pomoci se pak může stát synonymem pro rozvrácení rodiny. S tím souvisí i sociální stigma, z něhož mají oběti obavy. Často tak k odtajnění násilí nepřistoupí z důvodu pocitů studu a viny, mnohdy se navíc domnívají, že si toto zacházení zaslouží. Mívají rovněž strach z toho, že jim druzí neuvěří, nebo je budou z nastalé situace obviňovat (Lelaurain et al., 2017). U mužů se navíc častěji objevuje strach, že za pachatele násilí budou kvůli očekáváním plynoucím z genderových rolí považováni oni. Jiní se obávají případného zpochybňování své mužnosti (Huntley et al., 2019).

Se společenskými hodnotami a normami v některých prostředích úzce souvisí i náboženství. Pro některé jedince může být sice víra a vztah k církvi jednou ze strategií zvládnání zátěže, z výzkumů však vyplývá, že koreluje s nižším vyhledáváním dalších zdrojů pomoci. Dále se ukazuje, že někteří duchovní domácí násilí bagatelizují a podporují oběti v nečinnosti (Lelaurain et al., 2017).

Psychické důsledky domácího násilí

Proces hledání pomoci bývá ovlivněn i psychickým stavem obětí, které v důsledku násilí zažívají pocity bezmoci, beznaděje, sníženého sebevědomí, izolace, strachu z osamění a vyloučení z komunity. Mnoho z nich se potýká s depresemi a suicidálními myšlenkami. Tuto vnitřní tenzi se pak mohou snažit zvládnout pomocí užívání alkoholu či jiných návykových látek. To vše jim může zkomplikovat cestu k pomoci. Některé studie ovšem poukazují na to, že velká míra psychické nepohody může být u vyhledání pomoci naopak prediktorem (Lelaurain et al., 2017).

Partner a děti

Mezi faktory bránící oběti v hledání pomoci můžeme zařadit lásku k partnerovi a snahu o jeho ochranu, víru ve změnu jeho chování, touhu po zachování vztahu a víru v mýty (např., že násilí ve vztahu je normální, je to způsob vyjádření lásky, není to partnerova vina, protože je nemocný či pod vlivem alkoholu apod.). Mezi prediktory vyhledání pomoci naopak patří nespokojenost ve vztahu, pocíťování odporu k partnerovi a uvědomění, že se jeho chování nezmění (Lelaurain et al., 2017).

Děti jsou dle výzkumu jedním z nejsilnějších prediktorů vyhledání pomoci, a to tehdy, pokud jsou svědky či přímými oběťmi násilí. V mnoha případech jsou však i příčinou toho, proč se oběť na nikoho neobráť. Důvodem bývá již zmíněná snaha o zachování úplné rodiny, obavy z následků odchodu pro děti či nedůvěra ve vlastní schopnosti se o ně postarat. Někteří rodiče také nejsou dostatečně informováni o negativních důsledcích domácího násilí pro děti, obzvláště pokud nejsou jeho přímými oběťmi. Mnoho jedinců, kteří zažívají násilí ze strany partnera, se dále obává odloučení od svých potomků a ohrožení možnosti mít je v péči. Tyto obavy obvykle souvisí s nedůvěrou v systém (Lelaurain et al., 2017).

3.3 Proces hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích

3.3.1 Využívání zdrojů pomoci v zahraničí

O procesu hledání pomoci u této populace máme dosud relativně málo informací, zejména pak o četnosti vyhledání pomoci. Z toho, co víme, je však patrné, že pro jedince se zkušeností s násilím ve stejnopohlavním vztahu není jednoduché o ní hovořit. Výzkum tohoto procesu u italských žen s homosexuální orientací například ukazuje, že více než polovina respondentek se se svou zkušeností nikomu nesvěřila. Se zvyšující se frekvencí násilí o něm navíc mluví menší procento žen. Ve skupině respondentek, které zažívaly velmi frekventované násilí, o něm nikdy s nikým nehovořilo téměř 70 % z nich (Battista et al., 2020).

Ženy i muži se zkušeností s násilím ze strany partnera stejného pohlaví se častěji obracejí na neformální zdroje pomoci a hodnotí je jako užitečnější než pomoc formální. Tu vnímají jako nepřizpůsobenou potřebám neheterosexuálních lidí, neefektivní, a v některých případech dokonce škodlivou. Pokud je jim však formální pomoc uzpůsobena, hodnotí ji spíše jako prospěšnou (Edwards et al., 2015).

Nejvyužívanějším druhem neformální podpory se stejně jako u heterosexuálních jedinců zdají být přátelé, mimo těch, kteří se přátelí i s původcem násilí. Jejich reakce

na svěřeni se bývají sice smíšené (Edwards et al., 2015), z neformálních zdrojů pomoci jsou však vnímáni jako nejužitečnější (Merrill & Wolfe, 2000) a ukazuje se, že pravděpodobnost využití jejich pomoci stoupá se zvyšující se frekvencí násilí (Battista et al., 2020). Neheterosexuální jedinci se často přátelí s jinými členy této komunity, a proto je reakce této komunity na svěřeni se významná pro další kroky oběti (Rollè et al., 2020).

Oproti tomu na rodinu se v porovnání s heterosexuálními ženami obrací signifikantně méně žen s homosexuální orientací (Renzetti, 1992) a činí tak spíše v případech, kdy zažívají méně frekventované násilí (Battista et al., 2020). Podpora rodiny je pro ně přesto významným faktorem při ukončování násilného vztahu (Renzetti, 1989). Ve studii Merrilla a Wolfe (2000) se na rodinné příslušníky obrátila více než polovina homosexuálních mužů z výzkumného vzorku a necelé dvě třetiny z nich považovalo tuto zkušenost za nápomocnou.

Přibližně třetina těchto mužů požádala o pomoc také sousedy. Tuto zkušenost však mnohdy hodnotili jako neužitečnou, nebo dokonce dále zhoršující danou situaci. Polovina respondentů o své zkušenosti hovořila se svým zaměstnavatelem (Merrill & Wolfe, 2000). Některé homosexuální ženy se svěřují též svým kolegům (Battista et al., 2020).

Z formálních zdrojů pomoci se jedinci s homosexuální orientací nejčastěji obracejí na individuální terapeuty a psychology. Ti patří spolu s přáteli mezi nejvyhledávanější zdroje opory a jejich služby jsou ve většině případů hodnoceny jako efektivní. Spokojenost se službami párových terapeutů je pak mnohem nižší a mnohdy jsou vnímány jako přímo škodlivé. Menší množství mužů se zkouší obrátit i na služby pro ženské oběti násilí, s nimiž však obvykle nejsou spokojeni. Někteří jedinci rovněž čerpají podporu ve svépomocných či podpůrných skupinách a hodnotí je spíše kladně. Nejužitečněji pak vnímají programy zaměřené přímo na pomoc obětem domácího násilí s neheterosexuální orientací. Nepatrné množství mužů žádá o pomoc organizace zacílené na podporu neheterosexuálních jedinců či těch, kteří se nakazili virem HIV, popřípadě jiná nespecifikovaná zařízení sociálních služeb. Jejich pomoc hodnotí jako užitečnou. Organizací specializovaných na LGBT+ problematiku využívají i některé ženy, pokud jsou oběťmi méně frekventovaného násilí. Na zdravotníky, právní služby, azylové domy, linky důvěry pro oběti domácího násilí a duchovní se dle výzkumů tito jedinci téměř neobracejí. U žen je rozdíl ve využívání těchto služeb extrémně znatelný ve srovnání se ženami, které zažily násilí ze strany mužského partnera (Battista et al., 2020; Merrill & Wolfe, 2000; Renzetti, 1992; Rollè et al., 2020; St. Pierre & Senn, 2010).

Pokud jde o spolupráci s policií, výsledky výzkumů se poněkud liší. Renzetti (1992) například uvádí, že homosexuální ženy v porovnání s heterosexuálními kontaktují policii

signifikantně méně. Pokud jde o muže s homosexuální orientací, ve studii Merrilla a Wolfe (2000) se na ni obrátilo 65 % respondentů a necelé dvě třetiny z nich ji považovalo za nápomocnou. Kuehnle a Sullivan (2003) uvádí, že v jejich výzkumném souboru oznámilo domácí násilí na policii 60 % žen a méně než polovina mužů. V kanadském vzorku to bylo pouze 13 % žen a 16 % mužů (St. Pierre & Senn, 2010). Battista et al. (2020) udává čísla ještě výrazně nižší, a to necelá 3 % respondentek. Autoři dále popisují zvyšující se tendenci kontaktovat policii při stoupající frekvenci násilí.

3.3.2 Situace v ČR

Jedinci ohrožení domácím násilím ve stejnopohlavních vztazích by v České republice měli mít po formální stránce přístup ke stejným zdrojům pomoci jako ti, kteří mají zkušenost s násilím ze strany partnera či partnerky opačného pohlaví. Míru, s níž je skutečně využívají, a to, jakou s nimi mají zkušenost, je však obtížné určit. Žádné výzkumy na toto téma totiž neexistují a oficiální statistické údaje z různých institucí také nejsou dohledatelné. Proto není možné odhadnout, zda a jak často se tito jedinci obracejí například na policii, soud, právníky či lékařskou pomoc, nebo psychology, sociální pracovníky a další pomáhající profese působící mimo zařízení specializovaná na domácí násilí.

Pokud jde o sociální služby zacílené specificky na problematiku domácího násilí, statistiky či výzkumy s tímto zaměřením taktéž neexistují. Víme jen, že dostupnost těchto služeb na území našeho státu je kriticky nedostatečná s výraznými rozdíly mezi kraji (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2021). Ilustrovat to můžeme na příkladu specializovaných azylových domů pro ženy. Pokud jde o kapacitu lůžek dle doporučeného standardu Rady Evropy, v České republice jich chybí 91 % (Wave Country Report, 2019).

Pro účely této práce jsem alespoň získala vyjádření pracovníků některých těchto specializovaných zařízení. Patrně největší zkušenost s jedinci, kteří zažili násilí ve stejnopohlavním vztahu, má organizace proFem, centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí. Ta udává přibližně pět takových klientek ročně, kromě posledního roku, kdy se nesetkala s žádným podobným případem. Vedoucí sociálních služeb této organizace uvádí, že tyto klientky nejčastěji řeší psychické, sociální a ekonomické násilí ze strany partnerky, ve výjimečných případech i lehčí formy násilí fyzického. S násilím sexuálním se nesetkávají (D. Pokorná, osobní e-mailová komunikace, 25. 5. 2021).

Pro další neziskové organizace zaměřené na pomoc osobám ohroženým domácím násilím jsou podobné případy ještě vzácnější. Například organizace ROSA se doposud setkala pouze s jednotkami žen se zkušeností s násilím ze strany partnerky (T. Pisárová,

osobní komunikace, 5. 6. 2021). Organizace ACORUS uvádí podobně nízká čísla – do deseti klientek a klientů s touto problematikou za posledních 15 let (J. Chaloupková, osobní komunikace, 8. 6. 2021). Centrum LOCIKA zaměřené na práci s celým rodinným systémem pak nemá s homoparentálními rodinami žádné zkušenosti (P. Wünschová, osobní e-mailová komunikace, 11. 6. 2021).

Nízkou míru využívání služeb touto populací potvrzují i pracovníci vybraných poboček Bílého kruhu bezpečí. Vedoucí poradny pražské pobočky zmiňuje nemnoho klientů s touto problematikou (M. Vitoušová, osobní e-mailová komunikace, 25. 5. 2021), jednatel brněnské pobočky si dokonce není vědom žádného případu (V. Vedra, osobní e-mailová komunikace, 25. 5. 2021). Nulovou zkušenost v tomto ohledu potvrzuje i případová manažerka pobočky v Pardubicích, která se s oběťmi násilí ve stejnopohlavním vztahu nikdy nesetkala jak v rámci svého současného zaměstnání, tak ani v minulosti jako pracovnice Intervenčního centra (J. Nováková, osobní e-mailová komunikace, 27. 5. 2021).

Pokud jde právě o Intervenční centra, zdá se, že ani na jejich služby se tito jedinci zpravidla neobracejí. Většina center, jejichž pracovníci informace poskytl, se s domácím násilím u stejnopohlavních párů vůbec či téměř nesetkává. Například IC v Českých Budějovicích takové klienty vůbec nemá (M. Forejtníková, osobní e-mailová komunikace, 2. 6. 2021), IC v Mladé Boleslavi v posledních letech nezaznamenalo žádný podobný případ (D. Sachomská, osobní e-mailová komunikace, 2. 6. 2021), v IC Havířov se s danou problematikou také nesetkávají (M. Ohřálová, osobní e-mailová komunikace, 3. 6. 2021) a IC Karlovarského kraje nemělo žádné takové klienty za posledních 7 let (E. Chalupníková Doležalová, osobní e-mailová komunikace, 4. 6. 2021). Vedoucí IC Olomouc si od vzniku zařízení v roce 2007 vzpomíná na dva případy (P. Klementová, osobní e-mailová komunikace, 3. 6. 2021), jednotky klientů s touto problematikou za dobu existence služby zmiňuje i vedení IC Královehradeckého kraje (K. Forejtková, osobní e-mailová komunikace, 10. 6. 2021). Také v IC Kladno se s tímto jevem setkávají velice zřídka – jeho vedoucí si v posledních několika letech vybavuje pouze jeden případ (P. Cinková, osobní e-mailová komunikace, 2. 6. 2021).

Je tedy evidentní, že oběti zažívající domácí násilí ve stejnopohlavních vztazích se na tyto služby až na výjimky neobracejí, a zdá se, že zhruba polovina zařízení se s těmito klienty nesetkává vůbec. U těch, která tuto zkušenost mají, pak tito jedinci tvoří přibližně 0,1 – 0,5 % všech případů, výjimečně až okolo 1 % (odvozeno z údajů o počtu klientů zaznamenaných ve výročních zprávách těchto zařízení a od informací uvedených výše). I to

je však velmi málo a neodpovídá to odhadnutému zastoupení této problematiky v české populaci (podrobněji v kapitole 2.1).

3.3.3 Specifické faktory bránící vyhledání pomoci

Přestože je dostupných dat o četnosti vyhledávání různých druhů pomoci málo a mezi sebou se liší, je patrné, že se mnoho obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích na zdroje podpory neobrací, přestože si problém uvědomují. Kromě faktorů bránících vyhledání pomoci, které jsou platné pro oběti domácího násilí obecně (podrobněji v kapitole 3.2.3), existují i bariéry specifické pro tuto populaci. Tato podkapitola přináší jejich přehled.

Nedostatek informací o stejnopohlavních vztazích

Jednou z významných bariér k samotné identifikaci problému a následnému vyhledání pomoci může být nedostatečná informovanost o stejnopohlavních vztazích a jejich zdravé podobě. Oběti mnohdy neví, co mohou od vztahu očekávat, a na rozdíl od heterosexuálních jedinců mají sníženou možnost tyto informace získat – ať už od vzorů ve svém okolí či v kultuře, tak prostřednictvím vzdělávání. Preventivní programy ve školách, pokud se na toto téma vůbec realizují, bývají totiž zaměřené na heterosexuální vztahy a o těch neheterosexuálních se v jejich průběhu obvykle explicitně nehovoří. Mladí jedinci, kteří zatím neprošli coming outem, nebo tento krok učinili teprve nedávno, mohou mít navíc limitovaný přístup do LGBT+ komunity, a tudíž i ke vzorům zdravých stejnopohlavních vztahů a k informacím o tom, co v nich je a není v pořádku. Původce násilí je od této komunity může i cíleně izolovat. První takový vztah je pro ně dále často potvrzením vlastní identity. Proces coming outu je náročný a jedinci, kteří jím procházejí, mají potřebu sdílet ho s někým, kdo ho již prožil. Snadněji tedy vstoupí do vztahu s prvním člověkem, který jejich sexuální orientaci přijímá, a akceptují jeho představy o partnerství i násilí v něm (Donovan & Hester, 2008).

Strach z outingu

Další specifickou překážkou v procesu hledání pomoci je strach z outingu. Outingu rozumíme v tomto kontextu jako „*prozrazení něčí sexuální orientace bez jeho souhlasu a proti jeho vůli*“ (MacDougall, 1995, s. 79)

S tímto jevem mohou být spojené obavy z diskriminace, stigmatizace, ztráty místa v komunitě a negativního vlivu na soukromý i pracovní život. S vlivem odtajnění neheterosexuální orientace na pracovní příležitosti souvisí i ekonomické důsledky, které mohou ještě posílit závislost oběti na partnerovi a dále komplikovat přístup k pomoci.

Původci násilí jsou si toho mnohdy vědomi a outingem obětem vyhrožují, čímž je dále udržují ve vztahu (Parry & O'Neal, 2015).

Donovan a Hester (2008) však upozorňují na případy, kdy obavy z outingu naopak prožívají či předstírají původci násilí. Pod touto záminkou pak zakazují obětem, které se již ke své sexuální orientaci otevřeně hlásí, být v kontaktu s dalšími členy LGBT+ komunity. Tím je izolují od potenciálních zdrojů podpory a informací o stejnopohlavních vztazích.

Vzhledem k nedávnému výzkumnému zjištění (Být LGBT+ v Česku, 2019), že v ČR svou sexuální orientaci či genderovou identitu v zaměstnání skrývá 51 % LGBT+ jedinců (zejména kvůli obavám z reakcí kolegů, zhoršení vztahů a ohrožení kariérního postupu), předpokládám, že tento problém je aktuální i v této zemi.

Misinterpretace násilí jako vzájemného

Vyhledání pomoci může bránit také obava z misinterpretace násilí jako vzájemného. Tento mylný výklad souvisí i s dalšími miskoncepcemi ohledně domácího násilí u stejnopohlavních párů (podrobněji v kapitole 2.4) a ukazuje se, že mu často věří i poskytovatelé služeb. V některých případech, zejména pokud dochází k sebeobraně, mu může uvěřit i sama oběť a identifikovat se jako původce násilí (Parry & O'Neal, 2015). S touto bariérou se nepochybně nemusí potýkat pouze jedinci zažívající násilí ve stejnopohlavních vztazích, je v nich však zesílená a ve výzkumech častěji zmiňovaná. Z toho důvodu je zařazena do kategorie překážek specifických pro tuto populaci.

Vnímaná homofobie a minoritní stres

Další bariérou je homofobie, neboli „*obava z homosexuality a homosexuálních osob, která může vést až k pocitům odporu, nepřátelství až nenávisti a může se stát základem pro odmítající, zesměšňující či ubližující chování vůči homosexuálním lidem nebo lidem, u nichž je homosexualita předpokládána*“ (Smetáčková & Braun, 2009, s. 9).

Autoři však dodávají, že v současnosti se tento pojem nevztahuje pouze k homosexuálním jedincům, ale i k ostatním osobám s nevětšinovou sexuální orientací či genderovou identitou (Smetáčková & Braun, 2009).

Vnímaná homofobie s sebou přináší silný minoritní stres (podrobněji v kapitole 2.3.6). Diskriminace, předsudky, nepřijetí, otevřené projevy nenávisti a další negativní reakce okolí v souvislosti se sexuální orientací jedince mohou být navíc v případě příslušníků rasových a etnických menšin kombinované s dalšími stresory. Status dvojí menšiny pak s sebou přináší ještě intenzivnější prožitek minoritního stresu. Oběti navíc pociťují, že nejsou plně

přijímány nejen většinovou společností, ale ani jednou z menšinových komunit. To může negativně ovlivnit přístup k formální i neformální pomoci (Parry & O'Neal, 2015).

Bariéry vycházející z genderových norem

Zde autoři představují termín hegemonní maskulinita. Ta ve společnosti určuje kritéria pro ideálního muže, který by měl být vždy silný, odolný, nezávislý a soběstačný. Tyto stereotypní představy mohou bránit mužským obětem jak v samotném uvědomění, že se jedná o domácí násilí, tak v rozhodnutí vyhledat pomoc. Pokud se i přesto se svou zkušeností svěří, mohou se ze stejných důvodů setkat s odmítavou reakcí. U ženských obětí, které zažívají násilí ze strany partnerky, se na základě očekávání plynoucích z genderových rolí setkáváme s domněnkou, že násilí páchané ženami není závažné, nebo s přesvědčením, že původkyní násilí musí být vždy ta z páru, která disponuje maskulinnějšími znaky (podrobněji v kapitole 2.4; Parry & O'Neal, 2015).

Bariéry uvnitř komunity

Další překážka v procesu hledání pomoci souvisí s přístupem ostatních neheterosexuálních jedinců k problematice domácího násilí uvnitř komunity. Přestože může tato komunita být pro oběti významným zdrojem podpory (Bornstein, Fawcett, Sullivan, Senturia & Shiu-Thornton, 2006), setkávají se i s bagatelizací, přehlížením či přímo popíráním existence domácího násilí. Také mohou být přesvědčovány, ať o své zkušenosti nemluví a vztah neukončují (Parry & O'Neal, 2015). To mnohdy souvisí se snahou o zachování již zmíněného mýtu lesbické utopie a s obavami z další stigmatizace stejnopohlavních vztahů, které už tak často nejsou ve společnosti akceptované (Hassouneh & Glass, 2008; Knauer, 1999).

Bariéry v rámci systému a služeb

Vyhledání formální pomoci může bránit skutečná či předpokládaná nevhodná reakce systému a nedůvěra v něj. K tomu přispívá jak historie kriminalizace jiné než heterosexuální orientace a vylučování stejnopohlavních párů ze systému, tak strach z homofobie a diskriminace, která v různých částech společnosti stále více či méně přetrvává (Parry & O'Neal, 2015).

Odůvodněnost obav z nevhodných reakcí potvrzují například zkušenosti neheterosexuálních jedinců, kteří se stali oběťmi trestného činu. Místo pomoci se ze strany policie v některých případech setkali se zesměšňováním a obviňováním, někteří se cítili sekundárně viktimizováni (Wolff & Cokely, 2007). Někteří policisté dále považují

neheterosexuální jedince za nemravné a promiskuitní a jejich partnerské vztahy za neplnohodnotné (Parry & O'Neal, 2015). Znevýhodnění těchto jedinců při řešení domácího násilí u policie a soudu popisují i Calton, Cattaneo a Gebhard (2016). Existují rovněž důkazy, že se homofobie, nedostatečná edukovanost a víra ve stereotypy a mýty týká i dalších profesí významných pro pomoc obětem domácího násilí, například zdravotníků (Freedberg, 2006), pracovníků krizových center (Brown & Groscup, 2009), sociálních pracovníků (Leung, 2015), začínajících terapeutů (Boysen, Vogel, Madon & Wester, 2006) a studentů psychologie (Wise & Bowman, 1997).

Na obtíže při hledání zdrojů pomoci může mít vliv také ztížený přístup k sociálním službám, kterých je pro oběti domácího násilí obecně nedostatek, a tím spíše zacílených přímo na oběti násilí ve stejnopohlavních vztazích. Příkladem jsou azylové domy (Parry & O'Neal, 2015). Americký výzkum ukazuje, že přestože podstatná část zařízení pro oběti domácího násilí oficiálně akceptuje neheterosexuální klientky, žádné se na tuto populaci donedávna nespécializovalo a jen málo z nich disponuje pracovníky, kteří jsou na ni zaměřeni (Calton, Cattaneo & Gebhard, 2016; Simpson & Helfrich, 2005). Navíc jen malý zlomek podobných organizací poskytuje klientkám služby a edukační materiály vytvořené specificky pro tuto populaci (Renzetti, 1996).

Ženy, které zažily domácí násilí ze strany partnerky, se navíc v těchto zařízeních setkávají s nepřijetím ze strany ostatních klientek. Ty se někdy staví odmítavě k představě, že i ženy se chovají násilně, nebo mají strach, že podobné případy odvedou pozornost od násilí páchaného muži. Některé neheterosexuální ženy se bydlení v azylových domech raději vyhýbají, neboť mají zkušenost, že jiné ženy nechtějí mít v jejich blízkosti své děti (Hassouneh & Glass, 2008; Rollè et al., 2018). Také se obávají, že je partnerka vyhledá a s pomocí vymyšleného příběhu se nechá ubytovat ve stejném zařízení (Renzetti, 1996).

Azylové domy určené výhradně pro mužské oběti domácího násilí donedávna neexistovaly vůbec (Knauer, 1999). V současnosti jsou již sice v některých zemích (např. v Kanadě, USA, Belgii či Portugalsku) tyto služby provozovány a některé organizace explicitně nabízejí pomoc i neheterosexuálním mužům, specializaci na tuto populaci jich však dle dostupných informací mají po celém světě pouze jednotky, například americká organizace Gay Men's Domestic Violence Project (<http://gmdvp.org/gmdvp>).

V jiných státech pak existují organizace zacílené na oběti domácího násilí v LGBT+ komunitě. Příkladem je britská charita GALOP (<http://galop.org.uk>), která provozuje linku důvěry a věnuje se mj. sociální a terapeutické práci. Neposkytuje však ubytování.

3.3.4 Vybrané příklady dobré praxe

Je patrné, že k postupnému překonání výše uvedených bariér bude nezbytná komplexní celospolečenská transformace, a to nejen v přístupu k neheterosexuálním jedincům, ale též k problematice domácího násilí a obětí. V této podkapitole bych však ráda poukázala na vybrané příklady dobré praxe, které mohou ke změně napomoci.

Preventivní programy

Preventivní programy ve školách často zahrnují problematiku partnerských vztahů a někdy i násilí v nich. Obvykle se však o těchto tématech hovoří pouze v kontextu heterosexuálních vztahů. Donovan a Hester (2008) proto upozorňují na nutnost do preventivních programů explicitně zahrnout také vztahy neheterosexuálních jedinců. Své závěry zakládají na rozhovorech s respondenty, kteří zažili domácí násilí ve svém prvním stejnopohlavním vztahu. Z těchto rozhovorů jako významný faktor vyplynul nedostatek informací o stejnopohlavních vztazích a jejich zdravé podobě (podrobněji v kapitole 3.3.3).

Autorky tedy doporučují modifikovat současné preventivní programy tak, aby byly inkluzivní a aplikovatelné pro heterosexuální i neheterosexuální jedince. Konkrétně navrhují zdůraznit existenci násilí ve všech typech vztahů namísto zaměření na násilí pouze jako na důsledek nerovností mezi muži a ženami, poskytnout prostor pro rozhovor o neheterosexuálních vztazích a věnovat se podrobněji znakům násilného chování a jejich identifikaci. Prostor by měl být věnován také následkům násilí a prožívání obětí. Autorky zdůrazňují také nutnost hovořit o podobách zdravého vztahu a schopnosti udržet si vlastní hranice a nepřekračovat hranice druhých. Samozřejmostí by měla být rovněž nabídka individuálních konzultací pro účastníky programu tak, aby měl každý možnost diskrétně hovořit o vlastních prožitcích a zkušenostech (Donovan & Hester, 2008).

Edukační materiály pro veřejnost

Užitečné mohou být různé edukační materiály, zejména v elektronické podobě, které jsou volně k dispozici odborné i laické veřejnosti. Příkladem jsou australské projekty Say It Out Loud (<https://sayitoutloud.org.au>) a Another Closet (www.anothercloset.com.au).

Na těchto webových stránkách je možné najít přehledné informace o domácím násilí v LGBT+ komunitě, o jeho znacích a mýtech. K dispozici je také checklist mapující rizikové faktory a znaky násilí ve vztahu, který si má návštěvník stránek možnost vyplnit. Dále se může edukovat o tvorbě bezpečnostního plánu, o svých právech při kontaktu s policií a o dalších možnostech pomoci. K dispozici je mapa poskytovatelů pomoci, v níž může návštěvník vyhledávat dle místa a typu podpory (ubytování, psychoterapie, právní služby...).

Najdeme zde i informace pro jedince, kteří jsou kromě LGBT+ komunity příslušníky dalších minorit. Na stránkách se dále nachází sekce pro rodinu a přátele obětí, která poskytuje informace o vhodných a nevhodných postupech při komunikaci s obětí, pomáhá objasnit její možné chování, které pro ně může být obtížněji pochopitelné, a současně motivuje tyto jedince k péči o sebe sama. Webové stránky obsahují též sekci pro odborníky, již se s problematikou domácího násilí v LGBT+ komunitě setkávají. Odkazují také na další zdroje a výzkumné studie. K dispozici jsou i příběhy jedinců s vlastní zkušeností s násilím.

Vzdělávání pro odborníky v oblasti domácího násilí

Jednou z cest, jak zvýšit dostupnost služeb specializovaných na problematiku domácího násilí pro neheterosexuální jedince, je vzdělávat odborníky působící v těchto službách ve specifikách práce s touto populací. Již Renzetti (1996) poukázala na nutnost používat v komunikaci s klienty inkluzivní jazyk a materiály. Za nezbytná označila také pevně nastavená pravidla pro řešení případných projevů homofobie u pracovníků i ostatních klientů služby.

Helfrich a Simpson (2005) následně pomocí rozhovorů s pracovníky identifikovaly čtyři oblasti změny pro organizace specializované na pomoc obětem domácího násilí – institucionální inkluze (nastavení pravidel inkluzivního poskytování služeb a důsledků jejich porušení, příprava všech pracovníků k práci s neheterosexuálními jedinci namísto vyčlenění specializovaného člena týmu), jazyk (užívání genderově neutrálního, inkluzivního jazyka podporujícího diverzitu, revize screeningových a posuzovacích nástrojů i propagačních materiálů), odborná příprava (průběžné povinné vzdělávání, supervize, průběžná kontrola kvality práce, rozpoznání vlastních předsudků a práce s nimi), evaluace poskytovaných služeb a jejich kvality (informování klientů o jejich právech, povinnostech a možnosti podat stížnost, zjišťování zpětné vazby od klientů, konzultace změn s odborníky na LGBT+ problematiku).

Na základě těchto doporučení byl navržen specializovaný program pro azylové domy zacílené na pomoc obětem domácího násilí. Jeho cílem je zvýšit senzitivitu pracoviště na domácí násilí ve stejnopohlavních vztazích, edukovat o specifických překážkách, jimž tyto lidé čelí, a nabídnout vhodné alternativy k těm postupům, které se ukážou jako nevyhovující. Program je určen pro všechny pracovníky zařízení a zaměří se jak na systémové a institucionální bariéry, tak individuální předsudky. První fází programu je evaluace, kdy dojde ke zmapování pracovní kultury a současných přístupů ve vztahu k neheterosexuální klientele. Součástí je také zhodnocení toho, co funguje, kde je patrný

prostor pro zlepšení a v čem tkví specifické potřeby ve vzdělávání pracovníků konkrétního zařízení. Výcviková část programu je pak vytvořena na míru dané organizaci dle výsledků evaluace a může ji tvořit například edukace o mýtech o domácím násilí ve stejnopohlavních vztazích či LGBT+ komunitě. Součástí je obvykle výcvik v inkluzivní a přijímající práci s neheterosexuálními klienty. Následuje závěrečná fáze implementace změn a intervencí vyplývajících z předchozích částí programu. V případě potřeby a zájmu mohou být poté pracovníkům poskytnuty další konzultace k tématu (Valenzuela, 2010).

Styčný úředník pro LGBT+ komunitu

V některých státech, jako je například Velká Británie či Nizozemí, existuje u policie institut tzv. styčného úředníka pro LGBT+ komunitu (*LGBT+ Liaison Officer*; např. NSW Police Force, 2020).

Náplní práce tohoto úředníka je angažovat se v oblasti prevence a včasné intervence, přispět ke zkvalitnění vztahů mezi LGBT+ komunitou a policií, zvýšit jejich vzájemnou důvěru a celkově usnadnit LGBT+ jedincům přístup k pomoci policie. Spolupracuje také se státními i nestátními organizacemi a komunitními skupinami při rozvoji programů pro LGBT+ jedince. Funkce styčného úředníka je rovněž vzdělávací a monitorovací s ohledem mj. na problematiku domácího násilí (Tayton, Kaspiew, Moore & Campo, 2014).

Je zřejmé, že zavedení institutu styčného úředníka neodstraní všechny překážky v kontaktu s policií, které neheterosexuální jedinci se zkušeností s domácím násilím řeší. Ukazuje se však, že přispívá k pozvolnému zlepšování vztahů a komunikace mezi oběma stranami (Fileborn, 2012).

Výzkumná část

Následující část práce seznámí čtenáře s výzkumným projektem navazujícím na literárně-přehledovou část práce. Nejdříve představí výzkumný problém, cíle a otázky. Následně se bude detailněji zabývat designem výzkumného projektu, konkrétně typem výzkumu, metodami získávání, zpracování a analýzy dat a etickými aspekty tohoto výzkumu. Bude se věnovat také výzkumnému souboru. Dále seznámí čtenáře s výsledky, které z výzkumu vplynuly. V diskusi posléze tyto výsledky zrekapituluje a srovná s poznatky jiných autorů, zamyslí se také nad jejich aplikací v praxi. Současně představí limity práce a nastíní možnosti dalšího výzkumného směřování v tomto tématu.

4. Výzkumný problém, cíle výzkumu a výzkumné otázky

Domácí násilí je frekventovaný jev, jemuž je v posledních desetiletích věnována výzkumná pozornost. Přestože se výzkumníci v drtivé většině případů zaměřují na jedince, kteří byli vystaveni násilí od partnera opačného pohlaví, můžeme již najít i studie zacílené na oběti domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích. V nich najdeme informace o četnosti výskytu násilí v těchto vztazích, o souvislostech a korelátech na straně obětí i původců násilí či o mýtech, s nimiž se oběti ve společnosti setkávají. Odborná literatura také přináší teorie, které se pokouší objasnit příčiny a širší souvislosti domácího násilí u stejnopohlavních párů.

Jen málo studií se však doposud zabývalo procesem hledání pomoci u této populace a většina z nich má navíc původ mimo Evropu. V České republice pak na toto téma nejsou dohledatelné žádné výzkumy. Vzhledem k vysokému počtu jedinců, kteří se dle zahraničních studií setkávají s násilím ve stejnopohlavním vztahu a s různými specifickými bariérami v přístupu k pomoci, považuji za podstatné se této problematice věnovat i v zde.

Výzkumný projekt naváže na literárně přehledovou část práce, v níž byla představena teoretická východiska k problematice domácího násilí i procesu hledání pomoci. V následující části práce bude představen výzkum mapující bariéry v hledání pomoci u zmíněné populace a faktory, které tento proces naopak podporují.

Cílem tohoto výzkumu je přispět k porozumění zkušenosti s domácím násilím ve stejnopohlavních vztazích z pohledu oběti s akcentem na proces hledání pomoci. Konkrétně si klade za cíl identifikovat faktory, které do procesu hledání pomoci vstupují, a to jak v průběhu trvání násilného vztahu, tak i po jeho ukončení (např. v případě, kdy dochází k pokračování násilí ve formě nebezpečného pronásledování či k vyrovnávání se s následky násilného vztahu).

Za účelem dosažení tohoto cíle byla zformulována hlavní výzkumná otázka, která zní: **Které vnímané faktory ztěžují a usnadňují proces hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích v ČR?**

5. Design výzkumného projektu

5.1 Typ výzkumu

Pro výzkum v rámci diplomové práce byl zvolen kvalitativní přístup, který poskytuje prostor k identifikaci jedinečných charakteristik určitých fenoménů v širších souvislostech (Miovský, 2006).

K volbě kvalitativní metodologie bylo přistoupeno hned z několika důvodů. Prvním je nedostatek výzkumné pozornosti, která byla zvolenému tématu doposud věnována. Cílem je proto především mapování dané problematiky a snaha o hlubší, komplexnější porozumění jejím souvislostem s přihlédnutím k subjektivitě zkoumaných zkušeností a jejich obtížné kvantifikaci. Volbu kvalitativního přístupu podporoval i předpoklad malého výzkumného souboru. Ten vycházel z vědomí, že pro oběti domácího násilí obvykle bývá i s odstupem času velice obtížné o své zkušenosti hovořit, a rovněž ze skutečnosti, že ani v rámci výzkumů týkajících se tohoto jevu u početnějších populací (např. ženských obětí obecně) se autorům zpravidla nedaří nalézt více než jednotky respondentů (z nedávných prací např. Kováčová, 2019).

Kvalitativní metodologie má své nevýhody, jako je například obtížná generalizace výsledků. Na rozdíl od té kvantitativní nám však umožňuje širší a celistvější vhled do dosud méně probádané problematiky, jenž může být základem pro další studie kvalitativního i kvantitativního druhu (Ferjenčík, 2008).

5.2 Metody získávání dat

5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Hlavní použitou výzkumnou metodou byl rozhovor. K tomu je vhodné přistoupit právě v případech, kdy je naším primárním cílem „*získání takových typů dat, jako jsou informace o názorech, postojích, záměrech, přáních, nebo jestliže se chceme dozvědět, jak daný člověk porozuměl situaci*“ (Ferjenčík, 2008, s. 171).

Konkrétně byl zvolen dyadický, polostrukturovaný rozhovor. Ten se vyznačuje zachováním určité struktury na základě předem daných témat, současně však umožňuje flexibilitu a působí přirozeněji (Miovský, 2006). Poskytuje tudíž prostor pro individuální

a respektující způsob získávání dat o citlivých tématech, mezi která můžeme bezesporu zařadit i zkušenost s domácím násilím.

Před samotnou realizací rozhovorů byla sestavena jejich osa. Ta je tvořena úvodní částí a hlavní částí se třemi komponentami, která byla navržena v návaznosti na teoretický rámec v podobě fází procesu hledání pomoci (Liang et al., 2005). Tato osa byla nejdříve zkontrolována s vedoucím práce a poté použita v rozhovorech. V průběhu jednotlivých rozhovorů se však některé otázky lišily dle konkrétních příběhů respondentů – došlo například k vynechání některých otázek z důvodu jejich nesmyslnosti v kontextu daného příběhu, případně proto, že je respondent zodpověděl v rámci jiné otázky. Další otázky byly v průběhu rozhovorů naopak přidány, protože se v návaznosti na odpovědi respondenta jevíly jako důležité a přínosné. Někdy byly otázky pokládány v odlišném pořadí, než bylo původně zamýšleno, především z důvodu nelinearity procesu hledání pomoci či aktuálního psychického stavu respondenta.

Rozhovory probíhaly osobně či online dle výběru jednotlivých respondentů tak, aby bylo zajištěno jejich maximální bezpečí a pohodlí. Domluva, která rozhovorům předcházela, probíhala vždy přes aplikaci Messenger. Respondenti si dále mohli zvolit místo (v případě osobní podoby rozhovoru) či kanál komunikace (v případě online podoby). Čtyři rozhovory proběhly online prostřednictvím aplikace Messenger, z toho tři ve formě videohovoru a jeden ve formě audiohovoru (na žádost respondenta). Jeden rozhovor proběhl osobně v klidné místnosti využívané pro terapeutické konzultace. Výzkumné části rozhovorů trvaly mezi 59 a 126 minutami s průměrnou délkou 92 minut.

Před samotnou výzkumnou částí rozhovoru byl s respondenty vždy navázán kontakt pomocí otázek na jejich aktuální rozpoložení a připravenost se výzkumu účastnit. Byly jim též připomenuty nejdůležitější informace týkající se jejich účasti, a to cíle výzkumného projektu, přibližný průběh rozhovoru a etické aspekty výzkumu (ujištění o anonymitě, neposkytnutí informací o jejich identitě třetím osobám, právu na kteroukoli otázku neodpovědět či si zcela rozmyslet svou účast atd.). Všichni respondenti již předem obdrželi detailnější informace o výzkumném projektu. Byli rovněž dotázáni, zda souhlasí s pořízením audiozáznamu, na což všichni odpověděli kladně. S těmito informacemi i s nahráváním vyjádřili na začátku výzkumné části svůj souhlas, jenž byl součástí audiozáznamu.

V úvodní části rozhovoru byly zjišťovány základní informace o násilných vztazích (délka jeho trvání, vývoj v čase apod.). Některé tyto údaje byly stručně zmapovány již před započítím rozhovoru, a to ve chvíli, kdy respondent projevil zájem o účast na výzkumu. Bylo tak učiněno z důvodu nutnosti předem stanovit, zda respondentovy zkušenosti skutečně

odpovídají definici a znakům domácího násilí. Demografické údaje nebyly dle doporučení Hendla (2005) zjišťovány na začátku rozhovoru z důvodu jejich nezajímavosti a případné nepříjemnosti pro respondenta. Místo toho byla většina těchto informací zjištěna přirozeným způsobem v rámci hlavní části rozhovoru a pokud poté některé chyběly, respondenti byli požádáni o jejich doplnění.

Hlavní část rozhovoru byla zaměřena na proces hledání pomoci v souvislosti se zkušeností s násilným vztahem. Tato část byla rozdělena do již zmíněných tří složek:

- *Fáze rozpoznání problému:*

Kdy vás poprvé napadlo, že chování partnera/partnerky vůči vám není v pořádku? Co k tomuto uvědomění přispělo? Co mu naopak bránilo?

Jak jste to prožíval/a?

Vstoupili do tohoto procesu další lidé, instituce, zdroje informací...?

Co by vám pomohlo k tomu, abyste si toto uvědomil/a dříve? Co by vás naopak více brzdilo, znejistělo?

Co byste tehdy potřeboval/a vědět?

Jak by mohlo přispět vaše okolí/vzdělávací systém/instituce/společnost..., aby pro vás bylo rozpoznání problému snazší?

- *Fáze rozhodnutí vyhledat pomoc:*

Kdy vás poprvé napadlo se s tím, co zažíváte, někomu svěřit? Jaké myšlenky a pocity tento nápad provázely?

Jaká jste od toho měl/a očekávání? Jaká pro a proti se vám honila hlavou?

Co vedlo k vašemu konečnému rozhodnutí?

Co byste tehdy potřeboval/a vědět?

Jak by mohlo přispět vaše okolí/vzdělávací systém/instituce/společnost..., aby pro vás bylo toto rozhodnutí snazší?

- *Výběr poskytovatele pomoci:*

Jak probíhalo vaše rozhodování o tom, komu se svěříte?

Využil/a jste nějakou neformální pomoc? Využil/a jste nějakou formální pomoc?

Co vás vedlo k využití tohoto druhu pomoci?

Jak to probíhalo? Co se vám honilo hlavou? Co jste cítil/a?

Co jste od této formy pomoci očekával/a? V čem se vaše očekávání naplnila?

V čem nikoli?

S jakými reakcemi jste se setkal/a? Které reakce pro vás byly podpůrné? Které neutrální či negativní? Dokážete pojmenovat, co konkrétně na nich tak působilo? Co byste potřeboval/a, abyste se v dané situaci cítil/a lépe?

Některé formy pomoci jste nevyužil/a. Co bylo důvodem? Co byste potřeboval/a, abyste se rozhodl/a ji využít?

Jak by dle vás měl a neměl chovat ideální poskytovatel pomoci?

Co byste lidem v podobné situaci poradil/a? Na co by si měli dát pozor?

Myslíte si, že je v tento proces v něčem jiný, když zažíváte domácí násilí ve stejnopohlavním vztahu? Pokud ano, v čem?

V závěrečné části rozhovoru byl respondentům nabídnut prostor k doplnění informací, které vnímají jako podstatné, ale v průběhu rozhovoru jsme se k nim nedostali. Rovněž měli možnost se na cokoli zeptat. Vzhledem k náročnosti tématu a negativním vzpomínkám a emocím, které mohlo vyvolat, byl respondentům po ukončení výzkumné části rozhovoru poskytnut prostor pro jejich ventilaci a ošetření. Tato část již nebyla z etických důvodů součástí audiozáznamu. Dále byli podpořeni v kontaktování služeb krizové pomoci, pokud by se u nich tato psychická nepohoda objevila později.

5.2.2 Pozorování

Doplňkovou metodou, která probíhala současně s polostrukturovaným rozhovorem, bylo pozorování. Toto pozorování bylo přímé, zúčastněné a nestrukturované (Ferjenčík, 2008).

Sloužilo především k dotvoření celkového obrazu situace v průběhu rozhovorů a k monitorování neverbálního projevu respondentů. Neverbální stránka komunikace byla důležitá jak z čistě výzkumného hlediska, tak z etického, a to například ve chvíli, kdy z ní bylo patrné rozrušení respondenta.

5.3 Metody zpracování a analýzy dat

Pro zpracování dat byla zvolena tematická analýza – metoda sloužící k identifikaci, organizaci, deskripci a mnohdy také interpretaci témat v datech. Pro správné provedení tematické analýzy je vhodné zachovat šest kroků, jimiž jsou:

- seznámení se se získanými daty (přepsání audiozáznamů, opakované aktivní pročitání přepsaného materiálu, zaznamenávání prvotních poznámek k datům),
- generování výchozích kódů (systematické kódování zajímavých prvků dat a jejich řazení do smysluplných celků),

- vyhledávání témat (shromažďování vytvořených kódů do potenciálních témat),
- revize témat (ověřování, zda navržená témata odpovídají datům, tvorba tematické mapy),
- definování a pojmenování témat (generování názvů a definicí pro jednotlivá témata),
- a sepsání závěru (výběr vhodných výňatků z dat jako příkladů, finální analýza těchto výňatků, porovnání analýzy s výzkumnou otázkou a odbornou literaturou, sepsání závěrečné zprávy z analýzy).

Tematická analýza však není lineární proces, ale spíše rekurzivní. Je tedy žádoucí, aby se výzkumník v případě potřeby opětovně vracel k předchozím krokům a od nich znovu postupoval k těm následujícím (Braun & Clarke, 2006).

5.4 Etika výzkumu

Vzhledem k citlivosti tématu domácího násilí byla zvažována etická úskalí, která se s realizací výzkumu této problematiky mohou pojít. V průběhu výzkumu byly ctěny principy beneficence a nonmaleficence.

Při sestavování výzkumného souboru byly zveřejněny informace o výzkumu a záleželo pouze na rozhodnutí potenciálních respondentů, zda se sami přihlásí. Účastníkům byly poskytnuty všechny potřebné informace o výzkumu (viz Příloha č. 2), s nimiž před započítím rozhovoru verbálně vyjádřili svůj souhlas na audiozáznam. Souhlas vyjadřovali i s pořízením tohoto audiozáznamu.

Respondentům nebyla nabízena finanční ani jiná odměna, aby se kvůli vidině jejího obdržení do výzkumu nepřihlásili i přesto, že by na rozhovor o své zkušenosti s domácím násilím zatím nebyli připraveni, případně se necítili zavázáni odpovídat na každou otázku či rozhovor za každou cenu dokončit. Z důvodu snahy o eliminaci pocitu závazku nebyli pro účast na výzkumu osloveni klienti organizace, v níž je autorka práce zaměstnána, ani jiných zařízení.

Účastníci byli informováni o možnosti bez udání důvodu neodpovědět na kteroukoli otázku a kdykoli odstoupit od účasti. Mohli se dále kdykoli na cokoli zeptat. Rovněž bylo dbáno na pocit pohodlí a bezpečí respondentů, a to jak při rozhovoru samotném, tak v rámci zacházení se získanými daty. Autorka práce proto všechny rozhovory sama zrealizovala a následně i přepsala a anonymizovala. Vzhledem k vysoké citlivosti obsahu nejsou tyto kompletní přepisy rozhovorů součástí diplomové práce. V kapitole Výsledky jsou pouze citovány jejich vybrané relevantní pasáže.

Vzhledem ke snaze o dodržení principu nonmaleficence se autorka práce v průběhu rozhovoru zajímala o aktuální psychický stav respondentů, vyjadřovala jim podporu a pochopení a nabízela jim přestávku či odbočení k méně náročné části tématu. Z důvodu tohoto úsilí o respektování individuálního nastavení, prožívání a připravenosti o této bolestné zkušenosti hovořit tudíž nebyla vždy dodržena struktura a přesné znění připravených otázek.

S ohledem na negativní vzpomínky a emoce, které detailní rozhovor o tomto tématu mnohdy vyvolal, byl respondentům po ukončení jeho výzkumné části nabídnut prostor pro jejich ventilaci a ošetření. K tomu autorka práce využila své zkušenosti z výcviku a praxe v poskytování krizové intervence. Dále byli respondenti podpořeni v kontaktování služeb krizové pomoci, pokud by se u nich tato psychická nepohoda objevila později. Pokud respondenti zmiňovali přetrvávající následky domácího násilí, které v době realizace rozhovoru nijak neřešili, byly jim v případě jejich zájmu nabídnuty různé možnosti odborné pomoci. Tato závěrečná část rozhovoru již nebyla z etických důvodů součástí audiozáznamu, což bylo respondentům sděleno.

6. Výzkumný soubor

Pro výběr vhodných účastníků výzkumu bylo stanoveno několik kritérií, které museli splňovat. Tím nejpodstatnějším byla vlastní zkušenost jedince s domácím násilím ze strany partnera či partnerky ve stejnopohlavním vztahu. Kritériem byl také věk nad 18 let. Nebylo však překážkou, pokud násilný vztah započal ještě před dovršením této věkové hranice. Dalším kritériem byl průběh násilného vztahu i procesu hledání pomoci na území České republiky. Toto kritérium bylo zvoleno vzhledem k nezanedbatelným mezinárodním odlišnostem v prevenci a řešení domácího násilí i v obecném přístupu společnosti k této problematice. Minimální požadavek na velikost výzkumného souboru byl stanoven na pět jedinců s podmínkou, že v něm bude zastoupena ženská i mužská zkušenost.

Respondenti byli získáni záměrným výběrem dle výše uvedených kritérií prostřednictvím sociálních sítí. V první fázi hledání respondentů byl vytvořen leták s informacemi o výzkumném projektu a nabídkou účasti na něm (viz Příloha č. 1). K němu byly přiloženy i stručné informace o problematice domácího násilí pro případy, kdyby si potenciální respondenti chtěli ověřit, zda jejich zkušenost odpovídá jejím znakům. Tito jedinci byli prostřednictvím letáku také podpořeni v tom, aby se na autorku práce nezávazně obrátili i v případě, kdy si nejsou svou účastí z jakéhokoli důvodu jisti. Leták byl poté

zveřejněn na sociálních sítích, a to jak na soukromých profilech autorky práce a jejích známých, tak na vybraných stránkách a skupinách zaměřených na LGBT+ problematiku. Touto cestou byli nalezeni všichni respondenti, kteří na nabídku účasti na výzkumu sami zareagovali.

Rozhovory byly provedeny v průběhu května a června 2021. Původně se přihlásilo šest respondentů, domluva setkání s jednou ženou se však z osobních a časových důvodů nakonec nepodařila. Výzkumu se tedy zúčastnilo celkem pět osob – tři ženy a dva muži. Tím bylo naplněno minimální kritérium pro velikost výzkumného souboru.

Respondenti se nacházeli ve věkovém rozpětí od 20 do 39 let, jejich nejvyšší dosažené vzdělání bylo různorodé (SŠ bez maturity, SŠ s maturitou, VŠ), pocházeli z rozdílných oblastí České republiky a velikost jejich místa bydliště se též lišila (vesnice, město, hlavní město). Podobně se různila i místa bydliště v době násilného vztahu. Čtyři respondenti byli v době rozhovoru v partnerském vztahu, tři z nich v registrovaném partnerství. Čtyři respondenti popsali svou sexuální orientaci jako homosexuální, jedna respondentka jako bisexuální. Nikdo ve výzkumném souboru neměl děti.

Trvání popsaných násilných vztahů se pohybovalo v rozpětí od několika měsíců po 10 let. Dva respondenti prošli více násilnými vztahy, tři jedním. Ve všech těchto vztazích se objevovalo psychické násilí, ve většině také fyzické a sociální. Naopak k ekonomickému a sexuálnímu násilí docházelo dle vyjádření respondentů minimálně. Všichni respondenti popisovali četné následky násilných vztahů, nejčastěji fyzického a psychického rázu. Přímé fyzické následky měly podoby jak lehčích poranění (modřiny, škrábance), tak přímo život ohrožujících s dlouhodobými následky (poranění mozku). Z nepřímých fyzických následků bylo přítomné rizikové chování související se zdravím (abúzus návykových látek). Často se objevovaly psychosomatické potíže, v některých případech i dlouho po ukončení vztahu (pro ilustraci uveďme vyjádření respondentky ke krátkému náhodnému setkání s původkyní násilí: „5 let jsem jí neviděla, stačily 2 věty a 4 dny jsem z toho byla doma v posteli“). Pokud jde o následky psychické, zpravidla přetrvávaly mnoho let po ukončení násilného vztahu a většina respondentů se s nimi vyrovnává dodnes. Nejčastěji se jednalo o dlouhodobé úzkosti, pocity viny, studu či nespravedlnosti, vyčerpání, vyšší emoční labilitu, naučenou bezmocnost, nízkou sebedůvěru a problémy s držením hranic, vyšší submisivitu, problémy v navazování nových partnerských vztahů a obecnou nedůvěru k okolí či strach z lidí, kteří nějakým způsobem připomínají původce násilí. Intenzita psychických následků popisovaných některými respondenty odpovídala symptomům depresí a PTSP. Objevily se

i specifické psychické důsledky jako slyšení hlasu původce násilí v hlavě. V jednom případě došlo i k pokusu o sebevraždu, jiní respondenti o možnosti vzít si život přemýšleli.

7. Výsledky

V této kapitole budou představeny výstupy z provedeného výzkumu. Pomocí tematické analýzy byly identifikovány dvě hlavní skupiny faktorů, a to ty, které představují bariéry v procesu hledání pomoci, a ty, které tento proces podporují.

7.1 Bariéry v procesu hledání pomoci

Z analýzy rozhovorů vyplynula následující témata zastřešující faktory, které respondentům znesnadňovaly proces hledání pomoci. Mezi nejvýznamnější, všemi respondenty zmiňované bariéry patří reakce okolí i poskytovatelů formální pomoci a obavy z těchto reakcí, láska k původci násilí a víra ve změnu jeho chování, vlastní prožívání a hranice, nerozpoznání domácího násilí a jeho cyklu a nedostatečná informovanost o tomto jevu či službách na něj zaměřených. V procesu hledání pomoci většiny respondentů hrál negativní roli také strach z původce násilí či jeho rodiny, nezkušenost v partnerských vztazích a absence vnímané opory. Někteří dále zmiňovali systémové nedostatky, finanční závislost na původci násilí a neinformovanost o jeho primární rodině či předešlých vztazích. V mnohých z těchto faktorů hrála výraznou roli neheterosexuální orientace respondentů a skutečnost, že domácí násilí zažili ve stejnopohlavním vztahu.

7.1.1 Reakce okolí a obavy z nich

Jednou z nejvýznamnějších bariér, která různými způsoby brzdí proces hledání pomoci, se ukázaly být reakce okolí oběti. Nejčastěji se jednalo o omlouvání a normalizaci násilného chování, obviňování oběti, nedůvěru v její sdělení či přímo přidání se na stranu původce násilí. Dále šlo o nepřijetí, ať už zkušenosti s násilím, nebo sexuální orientace. Setkali se též s odrazováním od řešení, se lhostejností či absencí reakce, ačkoli si okolí problému všimlo. Tyto reakce přicházely nejčastěji od rodiny původce násilí či společných známých, někdy však i od rodiny nebo přátel oběti. V jednom případě šlo o blízkou osobu, která byla též obětí násilí, a v jiném o člověka, který profitoval z majetku původce násilí.

Tyto reakce jsou problematické, jelikož zkušenost oběti buď přímo zpochybňují, nebo sice uznávají jejich pravdivost, ale utvrzují ji v tom, že násilí je normou, která nestojí za řešením a kterou musí trpět či si ji přímo zasloužit. To může bránit uvědomění problému, které je klíčové pro vstup do další fáze procesu hledání pomoci. I v případě, kdy si již oběť

problém uvědomuje, mohou ji podobné reakce znejistit a vrátit zpět na začátek procesu. Mohou ji také odradit od svěřením se někomu dalšímu v okolí, kdo by ji podpořil. Vzhledem k tomu, že se oběti domácího násilí obvykle obracejí nejdříve na zdroje neformální pomoci, než se odhodlají využít tu formální, mohou tyto nevhodné reakce okolí velmi zkomplikovat jakékoli úsilí oběti o změnu své situace. U jedinců zažívajících násilí ve stejnopohlavním vztahu, kteří využívají formální pomoc ještě méně a navíc se setkávají s odmítavými reakcemi kvůli své sexuální orientaci, to platí o to výrazněji.

Někteří respondenti se s vybranými z uvedených reakcí přímo nesetkali, od svého okolí je však očekávali. To jim podobným způsobem bránilo v požádání o pomoc.

Zde jsou příklady těchto reakcí a obav z nich. K některým byl přidán komentář pro bližší objasnění situace:

Omlouvání a normalizace násilného chování

„A ze strany jeho rodiny tam bylo to, že ho neustále omlouvali, a ta tchyně mi říkala, že je to úděl nás partnerů vlivných mužů, tohle snášet.“

„Já jsem o tom mluvila hlavně s tou kamarádkou, protože ta měla doma svým způsobem taky psychicky labilní přítelkyni, kde pak vyupgradovalo fyzický násilí. Ale některý ty věci jsme měly podobný a řekly jsme si právě, že je to asi normální, že všude něco je. Ona říkala: Hele, ono to asi takhle po určitý fázi vztahu je.“

Obviňování oběti

„Jako měla jsem tam asi nějaký strachy... že i on... on, kterej mi tu pomoc nabízel... že i on mi řekne, že si za to můžu já, když mu to odvyprávím.“ (obavy ohledně svěřením se kamarádovi)

„Utvrhovala mě v tom, co jsem si dost začal myslet, že jako provokuju. Že si za to z velké části můžu sám, jo... Prostě mě utvrzovala v tom opaku, že spoustu věcí je moje vina.“ (zkušenost se svěřením se kamarádce)

„Občas přišla k nám domů, oba se na mě vrhli a oba mě přesvědčovali, že chyba je na mé straně. Že jako co já chci, co čekám. Že si žiju v takovém životě, jaký si žiju, a že to nese svojí daň...“ (zkušenost s přístupem tchyně)

Nedůvěra

„Ona dlouho třeba ani moje rodina nevěděla, co se děje, protože by to absolutně nechápali, že zrovna já, hlavně se svojí povahou, dokážu akceptovat, že by mi někdo takhle ubližoval.“

„...ona mě třeba i často chytala pod krkem... já jsem pak měla od ní i modřiny. Když si vezmu, že ta holka měla tak 45 kg i s postelí... tak oproti mně prostě to... nikdo tomu nevěřil, že ona mě by bila, že jo... Nevěřili vůbec tomu, že byla něčeho takového schopná.“

Postavení se na stranu původce násilí

Svěření se někdy bránil i strach, že se přátelé postaví na stranu partnera. Tento respondent popsal, jak se tato jeho obava později naplnila:

„Tam bylo plno obav. Plno. Aby třeba... aby mu to třeba neřekli. Nebo aby... vlastně... je pak jako nějak nedostal na svojí stranu, abych potom o ty přátele nepřišel.“

„...říkali, že to je strašný, že by to do něj nikdy neřekli. A že mi teda děkují za informaci, že už s nim nikdy nepromluví... a tyhle věci. Pak jsem zjistil, že s nim maj fotky na sociálních sítích a píšou tam, že jsou s nim nejlepší přátelé.“

Jedna žena původkyni násilí v sebeobraně poškrábala. Ta toho pak využila k tomu, aby přesvědčila okolí, že ona je obětí, ačkoli skutečné oběti sama způsobila vážnější zranění:

„...ona mi napsala, že si tohle teda o mně nemyslela. Že by jí stačilo, kdybysme se rozešly, že by to bylo v pohodě, ale ne že jí (původkyni násilí) budu bít a ještě psychicky týrat. Tak jsem tý kamarádce volala a říkám jí: „To myslíš jako vážně?“ A ona: „No a co si mam myslet?“ Říkám: „Ty mě neznáš?“ A ona, že právě že zná. A říkám: „Tak jaks tomuhle mohla uvěřit?“ A ona: „Jak čemu uvěřit? Vždyť ona je poškrábaná.“ A já říkám: „A viděla jsi mě?“ „Ne, tebe jsem neviděla.“ Říkám: „Tak komu věříš?“ A ona: „No jí samozřejmě věřím.“

Podporování oběti v nečinnosti

Jeden respondent se setkal s tím, že ho kamarádka podporovala v setrvání ve vztahu z důvodu vlastního zisku:

„...ona z toho mého vztahu a řekněme společenského postavení, které jsem tehdy díky partnerovi měl, čerpala obrovský výhody. (...) ..já jsem to tehdy teda vnímal tak, jakože jí záleží na tom, ať ten vztah dopadne, že vidí tu mojí zamilovanost, že nám to přeje, aby se to vyřešilo... a až postupem času mi došlo, že mi v tom vztahu nepomáhala, ale udržovala mě v něm, protože z něho profitovala.“

Nepřijetí

U některých respondentů se objevily obavy ze svěření se blízkým:

„A možná bych slyšela: „To máš z toho, že jseš lesba.“, nebo „Kdyby sis našla chlapa, tyhle scény s nim nemusíš řešit.“ Nebo taky, že si nic jiného nezasloužím...“

Tyto obavy byly někdy založené na zkušenostech s nepřijetím v minulosti:

„U spousty jinejch lidí... třeba u rodiny... bych se nesvěřila už proto, že s nima nemůžu řešit cokoli, co se týká mojí orientace... takže řešit s nima vztah s ženskou a ještě násilí? To by bylo moc. Kecy na jedno z těch témat už zvládnou, ale na obě zároveň... to ne.“

Jedna respondentka popisovala zkušenosti s blízkými, kteří nejdříve neakceptovali skutečnost, že je ve vztahu se ženou, a později naopak nepřijímali důvody jejich rozchodu:

„Když jsem to chtěla vysvětlit svým rodičům, tak to bylo hodně těžký. Protože jim trvalo nějakou dobu, než skousli, že mám přítelkyni. A pak si jí docela... měli jí rádi. A když jsem jim tohle sdělila, tak zase jako nebyli moc schopný skousnout, že už zase nemám přítelkyni. A jak ten vztah byl špatnej.“

Lhostejnost, absence reakce

„...tátovi to bylo nějak jedno. On... to nikdy moc neřeší, takže... takže si toho spíš nevšímal.“

„...další kamarád, se kterým... to byl fakt můj hodně dobrý kamarád, tak... ten mi řekl, že je to mezi náma a že on tohle nějak... nechce ani poslouchat, takže... takže tak.“

„Já jim říkala: „Proč jste mi to neřekli, když jste to viděli?“ Potom mi totiž říkali známi: „Víš, mně přišlo, že je to jako divný...“ Pak mi někdo řekl: „Já to neřekla, protože se moc neznáme a přišlo mi to jako soukromá věc.“

Obavy o psychiku blízkého

Tento muž se neobával svěřil matce, protože by očekával negativní reakci vůči sobě. Váhal s tímto krokem, protože předpokládal, že to pro ni bude psychicky náročné:

„...jsem mámu nechtěl trápit tím, že mám podobný osud jako ona. (...) Já doted' spoustu věcí filtruju, protože mamka z toho má pak tak strašný starosti a ve výsledku mi přijde, že větší než já sám. Takže pak to uklidňování potřebuje spíš ona. (...) ...místo toho, abych měl čas řešit problém, tak si zavdám ještě na další problém, a to je to ještě podporovat mojí mámu ve vnímání mého problému. Takže mě pak trápí, že jí to trápí.“

7.1.2 Reakce poskytovatelů formální pomoci a obavy z nich

Dalším výrazným faktorem znesnadňujícím proces hledání pomoci byly reakce poskytovatelů formální pomoci a obavy z nich – nejčastěji šlo o policii, lékaře a odborníky v oblasti duševního zdraví. Jednalo se o zlehčování, obviňování oběti či nedostatečnou práci s jejími pocity viny, lhostejnost, pasivitu a nepřijetí, jeden respondent se setkal dokonce s otevřenou verbální agresí. Roli hrála také nedostatečná edukovanost odborníků. Někteří respondenti se obávali také řešení situace bez jejich souhlasu.

Podobně jako u neformální pomoci, i zde je důležité, aby oběť měla s poskytovatelem pomoci pozitivní zkušenost, ať už pomoc vyhledá v průběhu násilného vztahu, nebo po jeho ukončení (např. kvůli řešení psychických následků). Pokud se setká s pasivním, lhostejným, nebo dokonce hrubě neprofesionálním přístupem, může ji to odradit od dalšího řešení situace tímto způsobem. Obavy z takového jednání, způsobené například negativní zkušeností, špatnou pověstí instituce či celkovým nastavením společnosti, pak mnohdy oběti nedovolí

se do kontaktu s poskytovatelem formální pomoci vůbec pustit. I v případě, kdy se odborník snaží jednat profesionálně, může dojít k problému (např. nepochopení oběti či přehlédnutí znaků násilí) z důvodu nedostatečné informovanosti o neheterosexuální orientaci či víře v mýty ohledně domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích. To vše může zkomplikovat cestu k řešení násilného vztahu či jeho následků.

Zde jsou příklady tohoto druhu faktorů. K některým úryvkům z rozhovorů je přidán doplňující komentář:

Bagatelizace

„...asi bych si říkala, že jim to od ženský nebude připadat vážný, že... by se tomu třeba mohli i vysmívat... znáte to, takový to... hahaha, dvě ženský se perou, tak to se budeme dívat a bavit se.“ (obavy z kontaktu s policií)

„...třeba by tam bylo i nějaký to znevažování. Jakože by si řekli: Hele, oni jsou stejně divný, tak žádný překvapení, že se tam to násilí děje.“ (obava z vyhledání jakékoli pomoci v násilném vztahu dvou mužů)

„Mně přijde, že to nebral jakoby moc... vážně. (...) On předtím dělal terapii a to mi přišlo celkem dobré. Ale pak se dal na ten koučink a tam to byl spíš o tom jakože... uděláme si denní režim. Uděláme si jídelníček.“ (zkušenost s terapeutem, k němuž respondent docházel před násilným vztahem a poté se na něj obrátil znovu v rámci řešení následků domácího násilí – po této zkušenosti již žádnou terapeutickou pomoc nevyhledal)

Obviňování oběti či nedostatečná práce s jejími pocity viny

„...že možná z toho vyplyne, že já jsem ta špatná, dělám věci blbě a necejtím to, že já jsem ta špatná, že přítelkyně je v právu. Že mi někdo nezávislej potvrdí, že já to dělám blbě, a pak už budu úplně v háji.“ (obavy z psychoterapie)

„A když něco řekla, tak to ve mně začalo hlodat, ale zase jsem si to interpretovala, jako že já to dělám blbě. Přišlo mi, že... možná to otevřelo nějaký rány, ale už se s tím dál nepracovalo.“ (zkušenost s psychoterapeutkou)

Lhostejnost, pasivita

„...takovej jistej blok nebo zábranu z jejich strany, mírnou lhostejnost jsem tam cítil. (...) Jakože z povinnosti vám něco řeknou, ale že by třeba řekli: „Vykázat partnera nemůžeme, ale nabídneme vám pomoc v tom, že doporučíme azylovej dům, nebo nějaký konkrétní místo...“ Že se to dá řešit i jinak než zůstat. Jo, že ten zájem řešit ten problém aktivněji tam nebyl. Bylo to takový odrecitování formulek, ale nějaký zájem udělat něco navíc tam nebyl, no.“ (zkušenost s policií)

„To, co já jí tam říkala... kdybych mluvila do zdi, mělo by to stejnej účinek.“ (zkušenost s psychoterapeutkou)

Nepřijetí, souzení

„Odsouzení za celou tu situaci. Že jako tam chodí manželský páry s dětma řešit nějaký... nevim, tradiční věci. Nevim, co to je vlastně. A že já tam přijdu s takovýmhle divným případem...“ (obavy z návštěvy rodinné poradny)

„...říkal jsem si... jak by se na mě třeba... ti policisti dívali jakože... jakože ještě to, že já jsem vlastně gay. Tak nevim, někdo může mít předsudky... ale nechci, nechci lidi odsuzovat takhle dopředu. A pak ještě že se tohle dělo, tak... taky jsem si říkal, že... co by si asi řekli o mně... protože ještě vlastně bývalý přítel mojí sestry pracuje u policie a... volič Trikolóry a všechno. A nevíte, nevíte, na koho narazíte.“ (důvod, proč se respondent neobrátil na policii)

„...takový jakože jemný opovržení... jsem tam cejtil. Nevim, jestli z hlediska majetku, nebo z hlediska homosexuality... s čímž se docela často setkávám i u lékařů. (...) ...jako když to řeknu na plnou hubu... tak mi to přišlo jako: buzeranti se tady řežou, no.“ (dojem z jednání s policií)

Otevřená agrese

„Lékařka se ke mně chovala teda naprosto nepřipustným způsobem. (...) „...co se tady z toho sypete? Já mám tady ve 3 ráno čas na nějaký hysterický buzeranty?!“ Přesně takhle, jak mě slyšíte.“ (zkušenost z nemocnice po pokusu o sebevraždu v souvislosti se vztahem, v němž se vyskytovalo násilí)

Needukovanost

Respondenti se obávali neinformovanosti o problematice násilí ve stejnopohlavních vztazích ve službách, které jsou zaměřené na pomoc obětem:

„Jakože s tím počítaj... že vůbec ví, že se to u nás taky může dít. Že z toho nebudou... vyjevený, chápete.“

Jedna žena se setkala s lékařem, který měl podezření, že by její zranění mohlo být způsobené v rámci domácího násilí, a skutečně tomu tak bylo. Když se však dozvěděl, že je ve vztahu se ženou, v tomto tématu již nepokračoval:

„A já říkám, že mam doma partnerku, a pak to jako v tu danou chvíli vzal. Ale podle mě když si myslel, že mám doma chlapa, tak ho napadlo, jestli nějaký domácí násilí... aspoň mi to tak v tu danou chvíli přišlo. Proto jsem řekla, že mám doma ženskou. Takže to pak jakoby přešel.“

Mnohdy se obavy týkaly needukovanosti ohledně samotné neheterosexuální orientace:

„Když jsem mamce kdysi sdělila, že jsem bisexuální, tak mi řekla: „No a když jsi bisexuální, tak si najdi toho kluka, ne? Když si můžeš najít kluka, tak proč sis našla holku?“ Tak jsem čekala, že mi to řekne i ta terapeutka.“

Řešení situace bez souhlasu oběti

„To jsem se vlastně taky trochu bála... jakože to někomu řeknu a oni to pak třeba nahlásí... i proti mojí vůli. A už to jakoby... už to... prostě ani to málo, co ještě bylo v mejch rukou, už v nich nebude.“ (obava ze svěřeni se v rámci formální pomoci)

„...bysem měl obavu, že by to mohlo nastartovat nějaký proces událostí, které bych už... nemusel ovlivnit. Že by se to začalo nějak řešit... nějakou oficiální cestou...“ (jeden z důvodů, proč se respondent neobrátil na organizaci pro pomoc obětem domácího násilí)

7.1.3 Láska k původci násilí a víra ve změnu jeho chování

Respondenti zmiňovali city k partnerovi jako důvod, proč si problém neuvědomovali:

„V té době jsem byl asi natolik zamilovanéj a lapen do sítí, že... nevím. Asi si myslím, že... kdybych slyšel jakoukoli informaci, tak bych to dokázal nějak přejít, omluvit, zůstat v tom.“

I poté, co již dokázali rozpoznat, že něco není v pořádku, partnerovo chování omlouvali (např. stresem v práci či těžkým dětstvím) a věřili v jeho změnu:

„Jeden člověk se mi to snažil říct a já to absolutně neregistrovala. Vybavuju si tu konverzaci, ale já ji omlouvala, vysvětlovala, proč dělá to, co dělá, a že je to logický.“

„...mně ho bylo vlastně líto, že se tak chová... že toho na něj musí bejt v té práci hodně, že odezní ta krize a on se vrátí zpátky do těch kolejí.“

„Já to brala tak, jako z který rodiny je. Že máma, ta je psychicky narušená, babička, to bylo jednu chvíli na ní miláčku, láska a pak ty svině. (...) A ona byla... byla mláčená od svého táty biologickýho, a takže... jsem si říkala, že to tam prostě je... Jakože jsem věděla, že tohle už je druh jakoby násilí, že to je psychický násilí, ale řekla jsem si, že ta holka může mít problémy v rámci toho, co se dělo v rodině, jak se k ní chovaj...“

Někdy měli o partnera starost a chtěli mu pomoci, přestože on sám nebyl motivován:

„Že to nechci zahodit, protože jsem věděla, že jí tím hrozně ublížím a že by to mohlo dopadnout špatně. Ona mi pak kolikrát před rozchodem vyhrožovala, že si šáhne na život... (...) Takže jsem pořád měla pocit, že jí potřebuju pomoci.“

7.1.4 Vlastní prožívání, sebedůvěra a hranice

Ve všech rozhovorech se objevilo téma vlastních emocí, nejčastěji pocitů viny, studu a selhání. Tyto pocity jsou pro oběti domácího násilí charakteristické a mohou být ještě posíleny výše uvedenými reakcemi druhých. Pro ilustraci jsou zde uvedeny příklady:

Pocity viny:

„Prostě jsem si připadal v tu chvíli jako totální hysterka, že za to můžu já. Že jsem to měl sníst, proč jsem se jako tak rozčiloval...“ (respondentovy pocity poté, co ho partner napadl a vážně zranil kvůli nesněženému jídlu)

„Tak já jsem to dával za vinu sobě, že je se mnou něco špatně. Ale to jsou u mě vždycky tyhle myšlenky... že chyba je vždycky na mojí straně.“ (jiný respondent, kterému partner nadával, ponižoval ho a bil)

Pocity studu:

„Ale jinak jsem to neventilovala. Asi jsem se styděla. A myslím, že to spousta lidí asi se stydí.“

„Takže paradoxně kdyby asi nepřišla ta pomoc od ní a ten byt, tak se to možná ještě protáhlo, než bych s prosíkem zavolala mojí mámě. Což... to jsem nechtěla, protože už mi bylo, já nevím kolik... 31, 32... tak to fakt ne, no.“

Pocity selhání:

„A osobního selhání, bych to nazval. A ne z toho, že by si o mně něco špatného myslela ona... Ale... spíš to bylo jako o mně samotným. Že sám před sebou jsem to nechtěl říct.“

„...z vlastního přesvědčení – nemám rozvedený rodiče ani prarodiče, celá rodina má dlouhodobý stabilní vztahy, přece se po 10 letech nemůžu rozhodnout, že už vztah nechci. Tak se to nedělá. Že je to selhání...“

Pocit „utopených nákladů“:

„Taky já mam občas tendence, že když už do něčeho dám energii, tak mi přijde neskutečně téměř až nemožný a strašně frustrující to vzít a zahodit. Jako když jsem byla malá a přetáhla omalovánku... už to bylo skoro hotový a já tomu věnovala tolik energie. A já vim, že když jsme se rozešly, tak mně bylo 26 a já přemýšlela, jestli má cenu z toho vztahu odcházet po těch skoro 10 letech... Jako by mi bylo 80.“

Snížená sebedůvěra a problematika vlastních hranic:

Většina respondentů hovořila o nízké sebedůvěře, důvěře ve vlastní prožívání a rozhodnutí a schopnosti práce s vlastními hranicemi ve vztazích:

„Že jsem neměl nějakou sebedůvěru. (...) A... proto jsem chtěl ten vztah. A když se naskytl první člověk a já s ním začal chodit, tak to pro mě bylo na jednu stranu jako vysvobození, že konečně někoho budu mít... a v podstatě neměl jsem tu sebedůvěru. A to bylo to, co mi strašně bránilo v tom se s tím svěřit.“

„My jsme spolu byly těch 10 let a třeba po 6 jsem si uvědomila, že se v tom vztahu cejtím strašně divně, že jsem ztratila sama sebe. Ale to jsem si uvědomila na 5 minut a pak jsem to zahrabala s tím, že ne, to se mi zdá, to je nějaká blbost...“

Příčiny nízké sebedůvěry spatřovali někteří respondenti v přístupu okolí či celé společnosti k neheterosexuální orientaci a lidem žijícím ve stejnopohlavních vztazích:

„...mi přijde, že spousta z nás... já to tak aspoň mám... má prostě od začátku nižší sebevědomí. Protože se furt musíme přetvařovat jakoby před tou společností. A když přestaneme, tak... tak někdy je to v pohodě... jakože věřím, že už je to lepší než třeba v minulým století... ale pro spoustu lidí to furt není v pohodě. To je blbý. Jakože jsou furt lidi a je jich hodně... i vysoce postavený třeba v politice... který... podle kterých jsme úchyláci, co si nezaslouží vztahy, normální život... přirovnávají nás k pedofilům, zoofilům. A hlásaj to do světa. To je hrozně blbý... smutný. Jak pak má mít člověk zdravěj vztah, zdravěj... zdravý sebevědomí, osobnost... když tohle furt někde slyší. Někdy i třeba od vlastní rodiny.“

Dalším faktorem, jenž brání v rozpoznání problému i vymezení se proti chování partnera a odpoutání se od něj, se zmíněnou sebedůvěrou úzce souvisí. Jsou jím potíže s uvědoměním a nastavením hranic:

„...myslím si, že je to tím, že jsem neznala svoje hranice. Ale uvědomila jsem si, že to bylo tím, že jsem se spojovala s tím druhým člověkem... (...) Jako že já jsem nebyla já ve vztahu s druhým člověkem, ale byly jsme propojený, prostě codependent. Až moc... Takže rozhodně by mi pomohla větší práce na svých hranicích a vlastně abych věděla, že já jsem samostatnej člověk a nejsem... když jsem ve vztahu, tak nejsme jedna entita ve dvou tělech.“

„Takže to bych změnila. Nastavit nějaký ty hranice. Ona by v životě to neakceptovala, takže by to skončila po nějakých dvou, třech vikendech... (...) Kdybych to udělala ze začátku, začala do toho vztahu dávat víc sebe, tak by se to, myslím, spousta věcí ukázalo hned...“ (respondentka o vztahu, v němž byla několik let)

Někdy došlo k pokusu o vymezení a nastavení hranic, nepodařilo se však na nich trvat:

„A já si to začala uvědomovat a řekla jsem jí, že to není správná komunikace a že mi to vadí, ubližuje... A ona uznala, že to dělá. A řekla, že si nemůže pomoci. A jednou řekla, že zkusí to nedělat. Ale jindy třeba jenom „To já vim.“ a tím to končilo. A já z toho nevyvodila žádný důsledek... třeba no, v tom případě ten vztah není v pořádku.“

Jednomu respondentovi komplikovala celý proces přímo hraniční porucha osobnosti:

„Tím, jak jsem hraničář, tak dokážu prolnout tu svojí hranici do toho druhýho člověka... že jakoby neznám tu hranici, kde končím já a kde končí ten druhej. Tak tohle byl vlastně faktor, který mi nehrál moc do karet.“

Žena, která se později začala učit pracovat se svými hranicemi v rámci psychoterapie, zpětně označila tento faktor za příčinu své opakované zkušenosti s násilnými vztahy:

„...dokavad' si člověk neurčí nebo neuvědomí, kdo je, co chce a kde má ty hranice pro to, jak by jeho vztahy měly vypadat... tak je prostě pravděpodobnost, že se to stane znova. Takže to je podle mě důležitý potom s tím pracovat, sám se sebou.“

Stejná respondentka označila za příčinu tohoto problému výchovu:

„...umět vychovat lidi tak, aby si byli vědomí svých hranic. Neznevažovat pocity ostatních a možná se to děje i víc u holek ve výchově... aby to byly takový ty hodný holčičky. Aby vždycky vyšly vstříc... ale i u těch kluků, těm se zase říká, nebreč. (...) Takže podle mě odmala umět respektovat lidi, i děti. (...) A neznevažovat to, když se nějak cítěj. Protože když jsem byla malá, tak ke mně přišly takový vzkazy, jako že jsem moc přecitlivělá, že si něco moc beru, že „podívej se na bráchu, ten spadne, zvedne se, směje se a jde dál“, mně to nešlo a bylo to špatně. Že já jsem ta špatná, že mi to nejde a nikdo mi nepomůže a ještě mi ukazují, že mladší brácha už to zvládá. Takže komunikace, neporovnávání s ostatními, učit lidi být si vědomí sami sebe, neznevažovat jejich pocity. To by bylo super... to jsem tam možná neměla.“

7.1.5 Nerozpoznání domácího násilí a neinformovanost o něm či službách na něj zaměřených

O domácím násilí

Většina respondentů hovořila o počátečním nerozpoznání domácího násilí a absenci uvědomění, že to, co zažívají, není normou. To často souviselo s neinformovaností o tomto jevu a jeho komponentech ve vztazích:

„No, mě to fakt trvalo dlouho... jakože vůbec si uvědomit, že je co říct. Že to není normální, co se děje.“

K nerozpoznání domácího násilí někdy přispěla skutečnost, že bylo psychické:

„U toho fyzického ta hranice je dost viditelná. Buď je, nebo není nějaký fyzický napadení. Ale u toho psychického... se to strašně špatně určuje.“

Některé respondenty zmátl cyklus násilí a jeho průběh, zejména pomalé stupňování s pozvolným nástupem fyzického násilí:

„Takhle si taky člověk řekne, že se nenechá zmanipulovat, ponižovat, nebo psychicky ubližovat... v té konečný formě si pak říká, že to snad není možný, že do toho spadne a nechá se sebou takhle zacházet. Je to takový nenápadný. Kdyby to bylo ze začátku, ten člověk to hned vybalil na 100 %, tak to vidím, ale když přidává po těch procentech, tak je to těžký.“

„Jako kdyby na mě vstartovala s nožem tejdén po sestěhování a řvala na mě, že jsem kurva a zasloužím si chcipnout, tak bych tam asi dlouho nevydržela... ale jak se to zhoršovalo po kousíčkách... tak si toho člověk vlastně nevšimne, jak blbý to je.“

„První facka přišla asi po 5 letech... 4,5 nebo 5 letech. Což bylo vlastně takový pro mě jakože... omluvná fáze ze začátku. Že jsem si říkal, že to dlouhodobě takový nebylo. (...) A proto já naivně žil v tom, že se to nestane podruhé. A že to bude zase dobrý, že to odezní. Protože předtím se to nedělo.“

Překážkou byla konkrétně i fáze líbánek:

„...potom se samozřejmě omlouvala, že to dělá z lásky a že jí to ujelo. Takže jsem jí zase odpustila...“
(vývoj událostí poté, co původkyně násilí respondentku zbila a vyhrožovala jí politím kyselinou v návaznosti na to, že se na ni krátce pouсмála cizí žena)

Někteří respondenti sami za překážku k rozpoznání problému označili nedostatečnou informovanost české veřejnosti o domácím násilí a některých jeho formách:

„Já si celkově myslím, že domácí násilí je tady hrozně tabu.“

„...ono i o tom fyzickým se moc nemluví, i když teď už je to lepší... (...) Ale u toho psychického – nevěděla jsem o něm, zaprvý – a za druhý, kde je ta hranice.“

O domácím násilí ve stejnopohlavních vztazích

Někteří respondenti sice o domácím násilí určité informace měli, svou roli však sehrál mýtus, že k němu nedochází ve stejnopohlavních vztazích:

„Přišlo mi, že v tom stejnopohlavním páru tohle není, protože jsme na stejný lodi. Že ať jsou to dva kluci nebo dvě holky, tak tam tyhle heteronormativní stereotypní představy o tom, kdo co má dělat, jak kdo koho soudí, vidí, kdo je výš, níž apod., nejsou. A opravdu mě nenapadlo, že by k tomu mohlo dojít, protože jsem tam cejtila, že to má bejt to bezpečný prostředí, že mě tam nikdo nebude hodnotit a shazovat.“ (žena, která studovala psychologii a na vysoké škole absolvovala přednášku o domácím násilí)

„...když se mluví o domácím násilí, tak se mluví o tom, že muž je násilnej vůči ženě. Což není samozřejmě vždycky, ale je tam ten stereotyp, že se to takhle děje. A přijde mi, že obráceně, buď od ženy, nebo ve stejnopohlavním páru, že to člověka nenapadne... že by se to tam mohlo objevit.“

Dále se objevovaly pochybnosti o tom, jak stejnopohlavní vztah vypadá a zda v něm násilí není normou:

„Ale přijde mi, že v těch lesbickéjch... nebo obecně homosexuálních vztazích... prostě nemáme ten vzor. Jakože nevíme, jak ten zdravěj vztah má vypadat.“

„Ale já si řekla: Jo, tohle asi ke vztahu patří, zvlášť ke vztahu dvou ženskéjch...“

O možnostech pomoci

Většina respondentů neměla v době násilného vztahu informace o možnostech pomoci, nejčastěji o specializovaných službách pro oběti násilí. Mnohdy o jejich existenci vůbec nevěděli, jindy jim nebylo jasné, jakým způsobem jsou užitečné. Někdy se navíc domnívali, že se zabývají pouze nejzávažnějšími případy fyzického násilí:

„...nevěděla jsem, kde najít pomoc a jak by mi mohli pomoci...“

„...brala jsem to tak, že to jsou linky nebo nějaký organizace pro ženy, který jsou ve vztahu, kde je fyzický násilí. Absolutně mě nikdy nenapadlo, že bych to mohla využít ve svém vztahu.“

„Nemyslel jsem si, že v mém případě to bylo... tak vážný. Že bych mohl třeba nějaké téhle organizace využít...“

Jedna žena zvažovala, že podobnou službu využije. Odradila ji však skutečnost, že na webových stránkách organizace nenalezla jedinou zmínku o tom, že je otevřená i jedincům zažívajícím násilí ve stejnopohlavním vztahu:

„...byly tam taky... na těch stránkách jejich... takový nějaký příběhy... jako lidí, co se jim to taky stalo. Nevim, jestli byly vymyšlený, nebo fakt reálný. Ale všechny... všechny do jednoho jsem je přečetla... všechny byly o ženskéch, co jim to dělal chlap. Já nechci někoho obviňovat z toho, že... z nějaký homofobie... nebo tak. Ale prostě už jsem se s tím setkala tolikrát, že... prostě už to čekam dopředu. A asi bych... asi bych potřebovala to tam vysloveně napsat. Že je v pohodě tam přijít jako lesba... že tam taky patřím. Že si nebudou myslet, že si to vymejším, když řeknu, že mi to dělala ženská. Nebo že to nebudou nějak znevažovat. Nebo mi neřeknou, že si to zasloužím za to... za to, jaká jsem.“

Všichni respondenti spatřovali problém v absenci prevence, a to jak ve výchově a vzdělávání, tak ve veřejném prostoru:

„...ve škole se o tomhle naprosto mlčí. Jako já vyrůstal v době, kdy se totálně mlčelo i o homosexualitě, že jo. Takže jako... myslim si, že teď ta informovanost je o něco lepší, i když si myslim, že v rodinný výchově by se spoustu věcí nemělo probírat a spoustu zase mělo. Protože ne každé dítě je na tom tak jak já, že má tu rodinu, která má bohužel tuhle zkušenost a mohla ty informace předat. Takže bych ocenil, kdyby se o tom ve škole mluvilo. Vlastně já to měl jenom z tý jedny ruky, tak možná kdyby to bylo z více stran, tak bych to téma uchopil lépe, no.“

„Ale tak asi by mi pomohlo i o tom s někým mluvit... třeba doma. Kdyby mi někdo řekl, co si ke mně druhý lidi můžou a nesmí dovolit. Ať už chlapi, nebo ženský. A nemyslim tím cizí úchyláky na ulici, ale lidi v osobních vztazích. A ve školách... ve školách je sexuální výchova, řeší se, jak nedostat syfilis... ale ne to, že... ne že by syfilis nebyl důležitěj... ale řeší se tohle a nikdo vám neřekne, jak si udržet vlastní hranice, jak je nějak... asertivně komunikovat s druhýma. Naopak se asertivita spíš trestá. Jak doma, tak ve škole. Buď se přímo trestá, nebo tak nějak neochotně toleruje, no. Jakože „no jo, tak ty už zase máš nějaký vlastní názor, no, tak teda dobře, ale hlavně ho neříkej moc často a nahlas, to teda ne“. Tak jak se pak... jak se pak má člověk najednou v dospělosti něco takovýho sám naučit. Když mu furt někdo dává najevo, že... že je to špatně a že má držet hubu a krok. Takže by mi asi pomohlo, kdyby o tom se mnou někdo mluvil, dal mi tu informaci... to, co se ve vztahu nesmí, co je špatně... a taky mi dal... dodal mi nějakou tu důvěru v sebe sama... že můžu říct ne. Že můžu něco... cítit a je to tak v pořádku. Jakože když mam ten blbej pocit z někoho, nebo něčího chování... tak tomu můžu věřit a třeba o tom s někým mluvit. Bez toho, aby mi říkal, že si to určitě vymejším, přeháním, že to tak není, jsem přecitlivělá, můžu si za to vlastně sama...“

„Protože na školách se mluví o drogách, o všech možných věcech... ale nikdy jsem nezažil, že by se tam mluvilo o násilí mezi partnery. Takže si myslím, že... nějaká taková přednáška by byla... přínosná určitě. A... možná větší informovanost. Jako i laické veřejnosti o tomhle problému. Možná... něco v online formě. Někáká... prezentace tohoto problému by možná přispěla. Někáká online kampaň třeba.“

7.1.6 Izolace a absence vnímané opory

Překážkou může být i izolace a absence opory, jak uvedl respondent, kterému tento faktor nejprve zbrzdil fázi rozpoznání problému a posléze ho vedl k upuštění od jeho řešení v rámci trestního řízení:

„...protože já jsem se prakticky s rodinou tehdy nestýkal... žili daleko a neviděli, co se děje, tak tam nebyl žádný support z jejich strany. (...) Takže by mi pomohlo, kdybych měl support někoho jiného, především svojí rodiny.“

„Že jsem vlastně neměl žádnýho jakoby partáka, kdo by mi řekl: „Ne, ty to musíš prostě dotáhnout, vim, že je to nepříjemný, ale tohle mu nemůže jenom tak projít.“ Nějakýho takovýho motivátora, iniciátora... vlastně si vezte, že jste v takovém jako dlouhodobém nátlaku, pak se stane taková událost, jste mladá a je to jen na vás.“

Nedostatek opory popsala také žena, která pochází z prostředí s odmítavým postojem k neheterosexuální orientaci:

„Doma homosexualitu dost odsuzovali. Takže na jednu stranu vztah s ní mi dodal tu odvahu to o sobě říct a porvat se s těma hnusnejma reakcema... (...) ...ale na druhou stranu jsem s ní pak odjela pryč, do města, kde jsem nikoho neznala... a nechala jsem si od ní diktovat od začátku to, jak má takovej vztah vypadat... (...) Neměla jsem jako moc nikoho, kdo by mi řekl, že je to jinak.“

7.1.7 Nezkušenost v partnerských vztazích

Většina respondentů uvedla, že popisovaný násilný vztah byl jejich vůbec první, případně první vážný. Tento faktor ještě zvýraznil převahu a moc původce násilí, který byl často starší a zkušenější:

„Neměla jsem moc zkušeností s ničím, ani se vztahama a s životem obecně, a jeden můj vztah předtím trval asi 4 dny. No a ona byla starší, já k ní vzhlížela, takže postupem... jak to říct... jejím přístupem ke mně a tím, jak se mnou mluvila, jsem postupně ztrácela nějakou... samostatnost... možná. No a vlastně svůj vlastní... názor na věci.“

„A zčásti to podle mě bylo tím, že jsem byl hodně mladej. Byl to můj první vztah vůbec.“

Pro jednu respondentku byl vztah s původkyní násilí prvním vztahem se ženou:

„V pubertě jsem s nikým nechodila, jako s holkou myslím. Zkoušela jsem chodit s klukama, jestli se mi to přece jenom nezačne líbit. Protože by to prostě pak bylo jednodušší všechno. Ale kdybych předtím nějaký věci vyzkoušela, myslím s jinýma holkama... tak bych třeba věděla a nenechala to zajít tak daleko.“

7.1.8 Strach z původce násilí a jeho rodiny

Respondenti často nehledali pomoc, protože cítili strach z partnera a jeho rodiny. Někteří se z důvodu těchto obav zdráhali svěřit svému okolí:

„...že bych přišel o ty přátele. Rozhodně, že by je proti mně nějak poštvával. A to se pak i stalo nakonec.“

Jiní měli strach se informovat o možnostech pomoci a využít jich, a to z důvodu kontroly ze strany původce násilí a předpokládaných důsledků toho, kdyby se o tomto kroku dozvěděl:

„Když jsem s ní ještě bydlela... To bych se asi bála někam jít... ne že bych věděla kam... nebo třeba i něco hledat. Ona mi totiž kontrolovala mobil, historii na netu a tak, víte.“

Jedna žena uvažovala nad kontaktováním policie po odchodu ze společné domácnosti. Důvodem bylo nebezpečné pronásledování ze strany původkyně násilí. K tomuto kroku se však neodhodlala, protože se obávala její manipulace:

„...ale že by to jakoby mohla otočit proti mně. Jakože si dokážu představit, že když volá ženská poldy na chlapa agresivního, tak je jim jasný, kdo je tam ten špatnej, že jo. Ale když jsou to dvě ženský... nebo i dva chlapi možná... tak... tak aby si neřekli, že jsem to já, ta co to dělá. Že by se jim to třeba ona mohla snažit nakukat.“

Možnosti, že se celá situace otočí proti němu, se obával i další respondent:

„Čeho jsem se obával, tak by bylo, že by... na mě mohl i dát trestní oznámení za pomluvu. I tyhle věci mě napadaly. Protože jsem si myslel, že on by toho byl schopný.“

Jindy může hrát roli také obava z vlivu původce násilí a jeho rodiny, jak vysvětlil muž, který vyhodnotil projednávání případu v rámci trestního řízení jako beznadějně, a žena, jejíž partnerka měla příbuzné u policie:

„Já už s tou rodinou nechtěl mít nic společného, protože jsem věděl, že díky jejich finančním prostředkům je naprosto zbytečný do něčeho vrtat.“

„...že by tam mohly bejt problémy ze strany její rodiny, že by mi to prostě dávali sežrat.“

7.1.9 Systémové nedostatky

Někteří respondenti se setkali s nedostatky systému pomoci obětem domácího násilí:

Dostupnost a kvalita péče o duševní zdraví

Jedním z těchto nedostatků je nedostatečná dostupnost a kvalita psychologické a psychiatrické péče. Přestože nelze vzhledem k malé velikosti výzkumného souboru vyvozovat obecné závěry, pro zajímavost můžeme uvést, že tento systémový problém popisovali téměř výhradně jedinci žijící v těch oblastech ČR, které spadají do skupiny 20 % obcí s nejnižší hodnotou indexu kvality života (www.obcevdtech.cz):

„On je spíš problém, že jsem v (místo bydliště) a tady ta kvalita zdravotní péče je docela pochybná a co se týká terapeutů, je to ještě horší, známá je psychiatrická a nedoporučila mi tady nikoho. Do (krajské město), kde už je to lepší, bohužel jezdit v téhle době moc nemůžu.“

„On je to problém jak počtem odborníků a za druhé musím říct, že i kvalitou té péče. Že ti opravdu dobří si udělali z psychického zdraví dobrý byznys. Což mi nepřijde dobrý na ně tu vinu svalovat, protože bohužel náš zdravotnický systém je do toho žene sám. Takže on je to takový zákon padajícího hovna. Jseš dobrej psychiatr nebo psycholog, pojišťovna ti nezaplatí, ty své kvality znáš, takže si za ně necháš zaplatit, ale bohužel lidi, co tě potřebují, tak si tě můžou dovolit jenom ti, co tě zvládnou zaplatit.“

Nicméně skutečnost, že dostupnost kvalitních bezplatných služeb není ideální ani ve velkých městech, popsala tato respondentka:

„Nicméně ta poradna neměla místo, takže jsme tam nešly hned a první termín byl za pár měsíců.“

Nedomyšlenost systému

Jeden muž popsal zkušenost, kdy se mu sice dostalo pomoci, ale přesto se vzápětí ocitl ve složité situaci:

„...jak tady ve městě nemáme psychiatrické oddělení, tak mi domluvili sanitku, která mě odvezla do jiného města na psychiatrické konzilium... (...) No ale pak teda říkám: „No a zavoláte mi teď jako sanitku, když jste tamtu poslali zpátky?“ A on: „Ne, to by nám ani jako nevzali, sanitka není taxík.“ Takže pan doktor se se mnou loučil větou: „Tak se držte a hlavně se vyvarujte stresovým situacím.“ A já jsem se ocitl na chodníku, v bačkorách, v teplákovce, bez peněženky a s 2 % baterky na telefonu 50 km od mého bydliště. Takže jako... opravdu mi byla asi naordinovaná 50kilometrová antistresová procházka v bačkorách. Jsem to asi špatně pochopil.“

Náročnost vyšetřovacího procesu

Dle respondenta, který řešil svou zkušenost s domácím násilím s policií, byla délka a celková náročnost vyšetřování důvodem, proč od tohoto způsobu řešení nakonec upustil:

„Takže ten proces byl delší dobu a nakonec byl uzavřen z mé strany, kdy jsem podal vysvětlení, že jsem byl otrěsen událostma, že si přesně nepamatuju, jak k tomu došlo, že kvůli nárazu do hlavy to mám zmatečné a tak dále. A bylo to ani ne na jeho nátlak, protože v tuhle chvíli byl ostražitej on... ale já už jsem s tím nechtěl

mít nic... mě to obtěžovalo. Se v tom patlat, furt někomu něco vysvětlovat zpětně. A to bylo furt „Vzpomínáte si?“ a já už asi ani nechtěl vzpomínat.“

Chyběl mu také lidský přístup s přihlédnutím k jeho stavu:

„...se to snažili asi vyřešit, nezanedbali to. Ale jako taková trošku lidskost tam chyběla. To bylo takový... jakože i to mě dost demotivovalo. Že všechno chtěli hned... a teď se to musí řešit a teď nám řekněte tohle a tohleto. A vlastně v době, kdy už jsem byl schopnej nějakým způsobem mluvit nebo tak, ale měl tlumící léky od bolesti... na to vůbec nebyl brán zřetel. (...) Že kolikrát za mnou přišli i do nemocnice, vy tam ležíte na kapačce, vůbec nevíte, která bije... a oni se tam snaží ty informace z vás vytáhnout.“

Obeznamenost s náročností procesu odradila od tohoto kroku i dalšího muže:

„...já to jakoby studuju. Takže vim, co všechno to obnáší. Všechny tyhle věci a... že tam pak je různý dokazování a pak... a pak všechno prošetřují... prošetřují zprávy a... nechtělo se mi do toho. Je to strašně dlouhý proces a... nechtělo se mi do toho, chtěl jsem, aby to prostě nějak utichlo.“

7.1.10 Finanční závislost na partnerovi

Odchod od původce násilí může ztížit i ekonomická závislost na partnerovi. Ta se může projevit například v podobě potíží se sháněním samostatného bydlení. U jednoho muže pak byl celý proces zkomplikován závislostí na nákladné návykové látce:

„Co se týče mého partnera, tak nebyl alkoholik, ale co se týče kokainu, tak tam to jelo ve velkém mezi těma podnikatelema, jo. A dokonce se to stupňovalo takovým způsobem, že jsem na něm byl závislej s ním. Takže... to je taková druhá past. Že vás drží i to, že na ty drogy sama mít nebudete... že si mě vlastně pojistil tímhle tím.“

7.1.11 Neinformovanost o rodině či předešlých vztazích partnera

V dřívější identifikaci problému bránila také neinformovanost o minulosti partnera. To popsal muž, který dlouhodobě omlouval násilné chování stresem v práci, aniž by věděl, že je v partnerově primární rodině normou:

„No, možná by mi pomohlo, kdyby ta tchyně se mnou mluvila jakoby... dřív. Tady o tom. Kdybych já jí dřív řekl, že on se chová doma tímhle způsobem... a možná kdyby ona vyslovila tadytu ideu, že je to běžný a tak dále, tak bych si možná uvědomil, že ona to zažívá od jeho otce taky. A že je to u nich běžná praktika.“

Jiná respondentka uvedla, že by jí pomohly informace o chování partnerky k bývalým přítelkyním:

„...nebo si zjistit, jak se chovala k nějakým předchozím partnerkám... Protože tohle se nestane najednou... jakože by to ten člověk v předchozím vztahu vůbec nedělal a pak začal najednou.“

7.2 Faktory facilitující proces hledání pomoci

Z analýzy provedených rozhovorů vyplynulo hned několik faktorů facilitujících proces hledání pomoci. Jako nejvýznamnější se jevily reakce okolí oběti a poskytovatelů formální pomoci, které v různé podobě zmínili všichni respondenti. Většina považovala za důležitý také moment, kdy se začali obávat o vlastní zdraví či život. Některým respondentům pomohl pozitivní postoj k určitému druhu pomoci a jistota, že poskytovatel pomoci akceptuje jejich sexuální orientaci. Zmíněna byla rovněž ztráta víry ve změnu partnerova chování a nová láska k jinému člověku. Některé z těchto faktorů se objevovaly ve všech fázích procesu hledání pomoci, jiné byly výraznější jen v jedné z nich. Interagovaly také mezi sebou. Pro ilustraci si uveďme krátký příklad – proaktivní pojmenování problému a nabídka azylu ze strany blízkého může být v kombinaci se zvyšujícím se strachem o život podnětem k odchodu ze společné domácnosti a následnému vyhledání psychologické pomoci.

7.2.1 Reakce okolí oběti

Mezi reakce, které facilitovaly proces hledání pomoci, patří proaktivita, vymezení chování původce násilí a pojmenování problému, přijetí a sejmutí viny a vyjádření obav o oběť. Důležitým faktorem byla také direktivita okolí, jejíž přijatelná míra se lišila mezi jednotlivými respondenty. Většina z nich dále ocenila nabídku ubytování či finanční pomoci. S těmito pozitivními reakcemi se respondenti setkávali nejčastěji od přátel či kolegů. V jednom případě pomohla respondentce nadřízená a jinému respondentovi jeho matka. Objevil se však i případ, kdy pozitivním způsobem zasáhl cizí člověk.

Proaktivita

Faktorem zmiňovaným ve všech rozhovorech byla proaktivita, jejíž důležitost se ukázala již při rozpoznávání problému a jeho závažnosti. To popsala respondentka, která byla svou kamarádkou i po vážném napadení přesvědčována, aby setrvala v násilném vztahu. Zasáhla do toho však její matka:

„...jako: „Co to povídáš, vidíš, jak ten člověk vypadá? Hubenej, roztřesený, sešitej...“ Takže ta hodně šla proti ní, což mě překvapilo... a v té době jsem si uvědomil, že ta pomoc od kamarádky není úplně jako pomoc. Když se proti ní ohradí vlastní matka, proti těm názorům. A to se jí ani nikdo neptal! Ona nás jenom slyšela, jak se bavíme... a okamžitě do toho vstoupila. A z toho jsem teda vytušil, že je to blbě.“

Proaktivitu ocenila i žena, o jejíž situaci projevoval zájem kolega. Jeho vytrvalost a trpělivost vedla ke svěřením se a poté významně přispěla i k odchodu z násilného vztahu:

„A on si všiml tohotohle... že jsem nervózní, že furt koukam na mobil... možná i slyšel, jak na mě řve z toho telefonu... to nevím. Ale všiml si, že to není dobrý. Tak se zeptal... a já samozřejmě hned řekla, že je všechno v pohodě, že se nic neděje... a tak. A on do toho nešťoural. Což asi bylo dobře v tu chvíli... protože já o tom ještě mluvit nechtěla. Měla jsem pocit, že je to spíš moje vina... Jenom říkal, že kdyby něco, tak za ním můžu přijít, že to proberem... Ale cítila jsem, že se mu to nezdá a že... že by mě asi... asi by mě podpořil, kdyby se něco dělo.“

„...když jsem pak šla do práce, tak jsem si zamejkapovala tu modřinu, co jsem od ní měla, ale... byla pořád trochu vidět. A ten kamarád si toho hned všimnul... a o pauze si mě vzal stranou a zeptal se, co se mi stalo. A já se chtěla z toho vykroutit a zalhat, ale... on se na mě podíval takovým způsobem... jakože... jakože mi bylo jasné, že jemu je to jasné. Tak jsem se mu tam sesypala a všechno mu řekla.“

Jiné respondentce pomohla proaktivita nadřízené k odchodu ze společné domácnosti:

„Já jsem nastoupila do nové práce a moje šéfová mě znala měsíc, dva měsíce, z toho měsíc byla na dovolené a ona mi hrozně pomohla. Ona mi právě řekla: „Hele, ty musíš od ní co nejrychleji pryč. Já tě klidně pomůžu odstěhovat.“ (...) A... já jí říkám: „Hele, ale já prostě teď nemůžu z ničeho nic dát nějakých 20, 30 tisíc na nájem a tohle.“ Tak ona mi říká: „Hele, já tě klidně založím. Jdem najít bydlení.“

Proaktivita blízkých se projevila jako významný faktor také při vyrovnávání se s následky domácího násilí:

„A ona mě dotlačila k tomu, že... tohle není v pořádku, já to na tobě vidím, nejsem psycholožka, ale prostě to na tobě vidím a já ti doporučuju, běž k tomu psychiatrovi. A ona byla celá ten iniciátor toho mého procesu psychického uzdravení.“

Vymezení chování partnera, pojmenování problému

Pro některé respondenty byla klíčová chvíle, kdy někdo pojmenoval násilné chování či ho vymezil jako nepřijatelné:

„...říkal, že si tohle ke mně nemůže dovolit. Takový to, co jsem potřebovala slyšet od někoho předtím, než ten vztah vůbec začal... tak on mi to řekl. A taky byl první, kdo řekl to slovo ‚násilí‘... mě by to tak do té doby vůbec nenapadlo nazvat. Vždycky jsem si říkala, že se prostě hádáme... a ona je trochu cholerická... a tak se naštvě. Ale násilím bych to nenazvala. Tak kvůli němu mi to začalo docházet.“

„...tak jsem možná potřeboval slyšet tu matku té kamarádky, kdy ona jediná řekla: „Ne, není to v pořádku.“ A tím se mi potvrdilo něco, co už jsem delší dobu věděl.“

Vyvinění a přijetí

„...mohla jsem mu cokoli říct... nesoudil mě... a řekl mi, že za to nemůžu, že si to nezasloužím... No a skoro mi přijde... jakoby tím, jak jsem najednou měla někoho, kdo... kdo na mě byl hodnej, neubližoval mi, mohla jsem mu tyhle věci říct... tak jsem tak nějak postupně začla k... k ní... cejtít odpor. (...) A nějak jsem

postupně začala cejtit, že to není moje vina... A pak bylo i jednodušší... no... furt to bylo hodně těžký... ale jednodušší ten vztah úplně skončit.“

Vyjádření obav

„A to mě tak nějak dostalo... že se o mě někdo bojí. Jako tím opravdovým způsobem, ne tím... jejím... kdy to ze začátku říkala, aby mě donutila jí s sebou vzít úplně všude a dát jí přečíst svoje zprávy. Ale opravdovým.“

Míra direktivity

Některým respondentům pomohlo, když jim byl nedirektivně nabízen prostor pro svěření se:

„Ale já to vlastně pořád rozebírala s tím kamarádem, tak průběžně... to mi pomohlo. Hrozně dobrý bylo, že on na mě vlastně nijak netlačil... jakože... teď musíš odejít, teď to musíš s ní ukončit.“

Jiný respondent ocenil střední cestu mezi direktivitou a nedirektivitou, kdy dostával opakovaná doporučení k ukončení násilného vztahu s respektem k tomu, že konečné rozhodnutí je na něm:

„Ale mamka to nějak jako nechávala na mně, ať si to vyřeším já, že už jsem taky dospělej, tak ať... prostě... že bych to měl jakoby řešit já. Což souhlasím, no. A taky mi dodávala tu odvalu, abych mu to konečně řekl, že už... nejsme spolu a tak, takže... V podstatě... jakoby... říkala mi, ať už to konečně udělám. Ať už konečně tomu dám ten konec.“

Někomu naopak vyhovovala větší direktivita. To popisuje žena, které pomohl tento přístup nadřazené v době, kdy násilí eskalovalo:

„Hele, ty musíš od ní co nejrychlejc pryč. Já tě klidně pomůžu odstěhovat. (...) Jdem najít bydlení.“

Direktivitu kamarádky zpětně ocenil i respondent, který se potýkal s psychickými problémy po ukončení násilného vztahu, ale neřešil je s pomocí odborníka:

„...vyhodnotila, že je to špatný, že to na mě vidí, a natlačila mě právě do toho to řešit. Ona se v tuhle chvíli zachovala opravdu jako typická máma. Ona mi nic nedoporučovala, ona mě tam prostě natlačila.“

Tomuto muži pomohl stejný přístup i ve chvíli, kdy již odbornou pomoc vyhledal, ale ostýchal se sdílet svou zkušenost s domácím násilím:

„A já to nechtěl přiznat, protože jsem se cítil jako strašnej slaboch. Tak jsem to říkal tý kamarádce a ona zase zafungovala jako matka: „Ty jseš úplnej debil. Můžeš mi doprdele říct, proč by ses měl stydět před psychiatrickou? Od toho tam snad je! Myslíš, že ti pomůže, když ze sebe budeš dělat hrdinu a nepřiznáš“

jí všechno?“ Takže mě sepsula a na základě toho mi to přeskočilo do toho, že jsem jednou přišel a všechno jí řekl.“

Nabídka ubytování/finanční pomoci

Několik respondentů zmínilo nabídku ubytování či finanční pomoci jako významný moment k ukončení vztahu. Otevřela jim totiž cestu k opuštění domácnosti, kterou sdíleli s původcem násilí:

„A nová kolegyně tehdy pronajímala garsonku a vůbec mě neznala. A dala mi ten den klíče a říká: Na, odstěhuj se. (...) A to bylo... to byl vlastně ten moment, kdy já jsem měla kam jít.“

„Tak mi půjčila nějakých 50 tisíc, abych se mohla přestěhovat, dát... dát prostě kauci a tohle prostě. A mohla jsem fungovat měsíc do další vejplaty.“

„Nabídl mi, že můžu bydlet u něj, než se postavím na nohy a tak. Což jsem nevyužila hned... ale nabídl mi to, to bylo hrozně fajn – mít ten plán B, kam když tak moct jít.“

7.2.2 Reakce poskytovatelů formální pomoci

Z reakcí facilitujících proces hledání pomoci se objevovalo nejčastěji pojmenování problému a podpora v práci na něm, přijímající přístup a sejmutí viny. Tyto faktory zaznívaly zpravidla v souvislosti s odborníky zaměřenými na péči o duševní zdraví (psychologové, psychiatři, krizová centra...), ale i s policií. Někteří respondenti ocenili i výpomoc nad rámec povinností dané profese. Jeden respondent také zpětně pozitivně hodnotil oznámení podezření na násilné chování na policii, přestože si to tehdy nepřál.

Pojmenování problému a podpora v pracování na něm

Někteří respondenti nehledali pomoc přímo kvůli domácímu násilí či jeho následkům, protože si problém plně neuvědomovali. K pojmenování problému či jeho komponent pak tedy došlo až v rámci čerpání služby, na kterou se obrátili nejčastěji z důvodu celkové psychické nepohody. To potvrdila žena, která navštívila krizové centrum po rozchodu s partnerkou:

„No a rozhodně jsem tam ale neřešila, jak špatnej ten vztah byl. To jsem si to asi ještě neuvědomovala. Takže jsem tam řešila, jak to udělat, abych se z toho rozchodu vzpamatovala, jak to zvládnout. Protože to byl můj první pořádný rozchod. Pomohli mi v tom, že mi řekli, že tam bude nějaká závislost, že jsem si to uvědomila.“

Tatáž respondentka popsala, jak jí psychoterapeutka zprostředkovala hlubší náhled na situaci:

„A dostala jsem tam ten náhled... ten náhled přišel z úplně jiný strany. Přemýšlela jsem, jestli to bude A, nebo B a dostala jsem C. To mi přišlo obohacující. Že ukázala úplně nové možnosti, jak věci vnímat.“

Podobnou zkušenost měl i respondent, jenž byl upozorněn na svou tendenci vstupovat do rizikových vztahů a dodnes na tomto tématu terapeuticky pracuje:

„A pak začala vidět ty moje submisivní výstřely, kdy říkala, že je několik druhů lásky a že já, co mě tak poslouchá, neustále sklouzávám do té lásky obětavé. Že se stávám ve vztazích obětí.“

„...práce psychoterapeutky a psychologičky perfektní. Musím říct, že se to o dost zlepšilo, díky tomu umím z toho toxického vztahu vyjít mnohem dřív.“

Přijímající a neodsuzující přístup

Dalším významným faktorem bylo přijetí a neodsouzení, především ze strany psychoterapeutů. Tento přístup je podpořil v dalším řešení svého problému touto cestou:

„Takže já se fakt bála jí něco říct. Ale zjistila jsem, že je to skvělá paní, která slyšela v životě úplně všechno, a vůbec jí to nepřišlo divný. (...) A vzhledem k tomu, že dávala i spoustu příkladů, který slyšela nebo zažila, aby na tom ilustrovala, co chce říct, tak jsem se uklidnila, že nejsem úplně divná. Že ta naše situace není něco hrozného, o čem by se nedalo nikomu říct.“

„...vim, že u té paní terapeutky to bylo po dlouhý době, kdy jsem něco takovýho od někoho měla. To neodsouzení... takže jsem nemusela hned cenzurovat v hlavě a vymýšlet, jak to podám, nestydět se za cokoli, co jí potřebuju říct. A to bylo fakt úplně... to jsem si až pak uvědomila, že jsem nevěděla, komu jinému bych něco takovýho mohla říct. (...) U ní to byl takovej bezpečnej prostor, kterej jsem měla pocit, že nemám a vlastně mít nemůžu.“

Jiný respondent popsal svou nedávnou zkušenost s policisty, od kterých cítil přijetí s ohledem na sexuální orientaci i duševní zdraví:

„...takže tam ta policie zafungovala úplně jinak a zafungovala právě lépe než ta zdravotní péče. Že... ten přístup.....byli to mladí policisté a možná právě tím, že už maj svěží mysl, tak neřeší nějakou homosexualitu, neřeší nějaký předsudky k psychickému zdraví...“

Sejmutí viny

Respondentka, která se domnívala, že problémy v násilném vztahu jsou způsobené jejími chybami, označila vyvinění za významný moment při rozhodování o dalším využívání terapeutické pomoci:

„Protože já dělám věci špatně a nikdo nemůže přece uznat, že ne. A pak když někdo uznal, že je možný, že to nedělám špatně, že je v pořádku, že něco nějak cejtim a vnímám... to bylo hodně silný.“

Pomoc nad rámec povinností

Respondenti dále ocenili, pokud poskytovatelé formální pomoci projeví lidskost a vypomohli jim v náročné situaci nad rámec povinností:

„Byl tam mladý pan doktor, byl teda výbornej, vzhledem k tomu, že mě odvezli z tý JIPky, tak já u sebe neměl peněženku, na telefonu jsem měl 2 % baterky, na nohách bačkory a teplákovku na sobě a... pan doktor mi teda řekl, že těch 90 Kč nemám řešit, že to uhradí ze svého, že mi nebude ještě přidávat.“

Podobný vstřícný krok může zvýšit důvěru obětí ve zdroje pomoci, obzvlášť pokud se předtím setkali s neprofesionálním přístupem. Takovou situaci popsal respondent, na jehož stranu se postavili policisté po zkušenosti s homofobní lékařkou, která se k němu chovala hrubě:

„...já jsem odešel z tý ordinace se slovy, že od takový hyeny, která asi nezná Hippokratovu přísahu, se nenechám ani ošetřit. (...) No a ona na mě právě zavolala policii... ti mě našli po cestě z tý nemocnice... a ti mladí policajti stáli u mé postele do té doby, dokud ona mě nevyšetřila, protože jsem jim v autě řekl, co se stalo. (...) Totiž v autě jsem slyšel ten rozhovor: Hm, to je naše úžasná lékařská péče, tak tam půjdem s nim, ne? A ten, co řídil, říkal: Jo, aspoň bude držet hubu ta kráva.“

Oznámení podezření na trestný čin

Jeden respondent popsal událost, kdy po napadení partnerem utrpěl vážné zranění a lékař neuvěřil příběhu o tom, že pouze upadl. Toto oznámení bylo poté jednou z příčin, které vedly k ukončení vztahu:

„...řekl, že je povinen tenhle případ nahlásit na policii k prošetření. A udělal to. A tím se odstartoval ten kolotoč. (...)“ – „Jak jste to vnímal?“ – „Úplně prvotně... že to bylo zbytečný. Že jsem tomu mohl v tý nemocnici zamezit a neměl bych takový zbytečný potahovačky po policajtech a takový nepříjemnosti, že se to dalo řešit jinak. Samozřejmě potom zpětně to hodnotím tak, že pan doktor byl naprostý profesionál.“

7.2.3 Obavy o život či zdraví

Dalším faktorem, který určitým způsobem facilitoval proces hledání pomoci u většiny respondentů, byla obava o vlastní život nebo zdraví (fyzické či psychické). V některých případech tento strach vedl k prvotnímu svěřeni se či k útěku od partnera k blízkému, který nabídl azyl:

„...normálně jsem mu zdrhnul. Protože jsem věděl, že už jde do tuhýho. Že už jsem zjistil, že to není už omluvitelná facka... ona není omluvitelná žádná, ale tohle jako už hraničilo s těžkým ublížením na zdraví. Tak jsem si říkal, kam ty hranice ještě půjdou posunout... A tam už vlastně převážil ten strach o sebe samotnýho...“

Někteří respondenti se po odchodu ze vztahu setkali s vyhrožováním ze strany partnera a jeho okolí. To vedlo k úvahám o vyhledání pomoci policie:

„...a říkám, že tohle předám normálně na policii a že mě nezajímá, že má vysoce postavený bráchy u policajtů. Že to už hraničí i s vydíráním. A že když se mi něco stane, tak aby věděli, odkad vítr vane, že je to její práce.“

Jedna žena po ukončení vztahu vyhledala odbornou pomoc na základě obav o své duševní zdraví:

„A pak jsem si vyhledala profesionální terapeutickou pomoc. Protože jsem dostávala šílený záchvaty hysterického pláče během dne... třeba 5 minut předtím, než jsem měla jít učit. A já nemůžu jít takhle učit prostě. Jsem brečela v tom kabinetě. A myslela jsem si, že to nezvládnou...“

7.2.4 Pozitivní přístup k určitému druhu formální pomoci

Některým respondentům usnadnil proces hledání formální pomoci fakt, že k ní měli pozitivní přístup. Ten byl způsoben například předchozí zkušeností s konkrétním poskytovatelem pomoci:

„Já jsem měl psychoterapeuta... tak s ním jsem o tom mluvil. Já ho měl ještě před tím vztahem... (...) Že on v podstatě, že mi pomáhal ty problémy řešit nějakým způsobem a že... že tam vždycky byla nějaká ta zpětná vazba. Jakože dobrá i z jeho strany.“

Jinému respondentovi pomohlo, že si nadcházející návštěvu odborníka dokázal pozitivně zarámovat:

„A říkal jsem si, no tak co – buď ti dokážu, že jsem normální, nebo jsi měla pravdu a začne se dít něco, co pro mě bude přínosem. A něco se aspoň třeba o sobě dozvim.“

7.2.5 Jistota, že poskytovatel pomoci akceptuje sexuální orientaci oběti

Jako významný se ukázal i faktor týkající se přístupu poskytovatele pomoci k neheterosexuální orientaci oběti. O tom hovořila například žena, která se rozhodovala, zda se svěřit kamarádovi:

„Ale zase jsem si u něj byla jistá, že u něj nebude problém s tou orientací... že o mě věděl, že jsem lesba... a nikdy s tím neměl problém. Takže jsem věděla, že aspoň to mi vyčítat nebude. To bylo velký plus.“

Tato jistota byla velmi důležitá i pro respondentku, která se zamýšlela nad tím, co by potřebovala k tomu, aby se odhodlala využít pomoc organizace zaměřené na pomoc obětem domácího násilí:

„...prostě bych to tam potřebovala mít napsaný přímo no. Jakože s tím počítaj... (...) Ale to vlastně je podobný jako u tý policie... i tam bych to asi potřebovala vyloženě vidět, slyšet... že na tu jejich pomoc mam vlastně taky právo a že můžu mít aspoň nějakou jistotu, že to snad vezmou v pohodě, no.“

7.2.6 Ztráta víry ve změnu partnerova chování

Faktorem přispívajícím k odchodu z násilného vztahu a vyhledání pomoci může být rovněž uvědomění, že partner není motivovaný na sobě pracovat a bez toho ke změně jeho chování nedojde:

„...jedno přísloví, který jsem měla v práci, se mi ukázalo i ve vztahu, a to, že: „Krávu vytáhnou na Mt. Everest, ale co s krávou na Mt. Everestu.“ A tohle byl přesně ten, že já jí pomoci můžu, jak chci, ale pokud ona nechce, tak já neudělám nic.“

7.2.7 Zamilování do jiného člověka

Jedna žena uvedla, že k rozpoznání problému a odpoutání se od partnerky přispěla nová láska:

„...já jsem si uvědomovala, co cítím k němu a směrem k ní, a že tam byl nepoměr. Takže po měsíci a půl jsem se s ní byla schopná rozejít, kdy opravdu už i to, jak se ona chovala ke mně, už jsem si vědomě uvědomila, že hele ne a tohle je přes čáru.“

8. Diskuse

Literárně-přehledová část práce seznámila čtenáře s problematikou domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích a procesem hledání pomoci u obětí. Přestože domácí násilí v těchto vztazích vykazuje mnoho shodných charakteristik s násilím ve vztazích tvořených jedinci opačného pohlaví, má i svá specifika (např. Murray et al., 2007). Jedním z nich je právě proces hledání pomoci, který hraje zásadní roli v odpoutání se od původce násilí a ve vypořádání se s důsledky této zkušenosti (Rollè et al., 2020). Tomuto konceptu dosud nebyla věnována dostatečná výzkumná pozornost, a to jak u obětí domácího násilí obecně (Lelaurain et al., 2017), tak u těch, které zažívají násilí ve stejnopohlavním vztahu (Parry & O'Neal, 2015). Obzvláště neuspokojivá je pak výzkumná činnost na toto téma v Evropě, a v ČR dokonce zcela chybí (Dvořáčková, 2017).

Cílem výzkumné části práce tedy bylo navázat na část literárně-přehledovou a zmapovat faktory, které vstupují do procesu hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích v České republice. Konkrétně se zaměřila na možné bariéry v tomto procesu a faktory, které ho naopak facilitují.

8.1 Shrnutí výsledků a srovnání s jinými výzkumy

Výsledky výzkumu ukázaly, že proces hledání pomoci u obětí domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích je dlouhodobý, komplexní a nelineární proces, do něhož vstupuje velké množství faktorů. Toto zjištění je v souladu s teoretickým rámcem problému (Liang et al., 2005) i s výsledky jiných studií.

Ve shodě se zahraničními zdroji (např. Barrett, 2015; Parry & O'Neal, 2015; Rollè et al., 2018) výsledky této práce naznačují, že stejnopohlavní vztahy, ve kterých dochází k domácímu násilí, se od ostatních násilných vztahů výrazněji neliší průběhem, formami násilí, jeho důsledky či osobnostmi obětí a původce násilí, ale právě spíše procesem hledání pomoci.

Do tohoto procesu vstupuje **množství faktorů**, které ho podporují či brzdí a **které se vyskytují u obětí domácího násilí bez ohledu na jejich sexuální orientaci či typ vztahu, v němž násilí zažívají**. Většina těchto faktorů vyplývá z výzkumu v rámci této práce byla již popsána i v přehledu zahraničních studií na toto téma (Lelaurain et al., 2017). Konkrétně se jednalo o potíže s rozpoznáním násilí z důvodu střídání fází jeho cyklu či proto, že mělo psychickou podobu. Objevilo se i popírání jeho závažnosti. Pokud se však závažnost zvýšila nad určitou úroveň a respondenti se začali obávat o svůj život, proces hledání pomoci to urychlilo. Výzkum dále poukázal na již popsanou nejednoznačnost působení vyhrožování

ze strany původce násilí – některé respondenty od vyhledání pomoci spíše odradilo, pro jiné bylo naopak impulzem.

Významnou překážkou byla v souladu s popsányými výzkumy (Lelaurain et al., 2017) láska k původci násilí a víra ve změnu jeho chování, pozitivním faktorem byl naopak vnímaný odpor k němu, uvědomění, že se nezmění, a láska k novému partnerovi. Někteří respondenti v tomto výzkumu dále za překážku považovali svou neinformovanost o primární rodině či minulých vztazích původce násilí. Další bariérou byla ve shodě s autory jiných studií finanční závislost na původci násilí v souvislosti s bydlením či užíváním návykových látek.

Závěry výzkumů (Lelaurain et al., 2017) potvrdili také respondenti, kteří mezi faktory znesnadňující proces hledání pomoci uvedli strach z osamělosti a vyloučení z komunity (často spojený s očekávaným obrácením společných známých proti oběti), případně z toho, že bude rozpad vztahu s původcem násilí vnímán okolím jako jejich selhání (v souvislosti se stabilními partnerskými vztahy ostatních příbuzných v rodině oběti). Vnímaná izolace a absence opory pak znesnadňovala řešení situace v rámci náročného procesu trestního řízení, jak popsali již Goodman, Bennett a Dutton (1999).

Psychická nepohoda, k níž se výsledky studií (Lelaurain et al., 2017) stavěly ve vztahu k procesu hledání pomoci nejednoznačně, byla v tomto výzkumu spíše podporujícím faktorem (ať už v tom smyslu, že motivovala respondenty k ukončení vztahu či vyhledání psychologické pomoci, nebo v tom, že si jí někdo všiml a respondentovi pomoc nabídl).

Pokud jde o demografické faktory, výstupy z výzkumu nepotvrdily výsledky jiných studií, které ukazují, že muži obecně vyhledávají pomoc méně než ženy (Lelaurain et al., 2017). Respondentky a respondenti se obraceli na zdroje formální i neformální pomoci srovnatelnou měrou. Musíme však vzít v potaz velikost vzorku a s tím související obtížnou generalizaci výsledků. Domnívám se také, že do výzkumu, kde je úkolem podrobně hovořit o svých zkušenostech, se mohli přihlásit spíše jedinci, kteří k tomu od začátku necítili tak velké zábrany (a proto dokázali oslovit i zdroje pomoci). I tím mohou být výstupy ovlivněny.

Významnou bariérou byla v souladu se zahraničními výzkumy neinformovanost o možnostech formální pomoci a o právu na ně, nedůvěra v její poskytovatele a v systém (Lelaurain et al., 2017). Časté byly obavy z bagatelizace, zesměšnění, nedůvěry, shazování viny na oběť a z nucení k okamžitému odchodu z násilného vztahu. Tyto obavy se v některých případech naplnily. Navíc se zde objevil také strach z řešení případu přes nesouhlas oběti (např. přes policii). Jeden respondent tuto aktivitu ale zpětně ocenil po vážném napadení. Pro respondenty v tomto výzkumu byl v souladu s výsledky jiných

studií důležitý také první pozitivní kontakt poskytující přijetí a sejmutí viny z oběti. Pro ty, již se na zdroje formální pomoci obrátili ze zástupných důvodů (např. psychická nepohoda), bylo klíčovým okamžikem pojmenování problému odborníkem. Respondentům, kteří měli tendenci vstupovat do násilných vztahů opakovaně, pomohlo pojmenování této skutečnosti a následná dlouhodobá terapeutická práce na ní. Některým respondentům pomohl pozitivní přístup k poskytovateli pomoci (ať už kvůli předchozí pozitivní zkušenosti, nebo schopnosti si pomoc pozitivně zarámovat). Pokud jde právě o formální pomoc, v souladu s jinými výzkumy (např. Battista et al., 2020; Merrill & Wolfe, 2000; Renzetti, 1992) se respondenti nejčastěji obraceli na psychoterapeuty a jiné profese zaměřené na péči o duševní zdraví, s jejichž službami byli převážně spokojeni. Ve shodě s výstupy těchto výzkumů tito jedinci velmi vážali s kontaktováním policie. Ti, co k tomuto kroku přistoupili, svým hodnocením potvrdovali obvyklou nekonzistentnost výsledků v této oblasti. V souladu se zahraničními výzkumy byla i nulová míra využívání služeb azylových domů a linek důvěry. Pokud jde o lékařské služby, respondenti jich využili výhradně v případě vážnějších zranění, která by vlastními silami nedokázali vyléčit. Jejich zkušenosti se pohybovaly v rozpětí od velmi pozitivních po velmi negativní, zmíněný byl i otevřený projev homofobie (v souladu s Freedberg, 2006).

Velkou úlohu hrály v procesu hledání pomoci reakce okolí oběti, a to negativním i pozitivním způsobem. Přístup okolí je sice v odborné literatuře jako podstatný faktor zmiňován (např. Sylaska & Edwards, 2014), v tomto výzkumu byl však do rozhovoru přinášěn nad očekávání, a to všemi respondenty, opakovaně, v mnoha podobách a ve všech fázích procesu hledání pomoci. Respondenti se mnohdy obraceli na přátele, jejichž reakce byly v souladu se zjištěními jiných autorů (Edwards et al., 2015) smíšené. Zápornější pak byly v případech, kdy se jednalo o společné přátele oběti a původce násilí. Shodně se závěry italského výzkumu (Battista et al., 2020) se homosexuální ženy obracely také na své kolegy a s tímto krokem měli pozitivní zkušenost. Objevilo se též svěřením se zaměstnavateli, jak popsali již Merrill a Wolfe (2000). Rodině se oproti očekávání většina respondentů svěřila až po ukončení vztahu a funkce tohoto kroku byla spíše informativní.

Jako obzvlášť významná se v okolí respondentů ukázala proaktivita (v pojmenování problému, vymezení násilného chování jako nepřijatelného, v nabídnutí prostoru pro svěřením se...), která v jiných výzkumech explicitně popisována nebývá. Velmi důležitá byla nabídka bydlení či finanční pomoci. Jako podstatné se ukázalo rovněž přijetí, sejmutí viny z oběti a vyjádření obav o její bezpečí. Nejednoznačné jsou závěry ohledně míry direktivity okolí. Na některé respondenty dle jejich slov fungoval spíše nedirektivní přístup, jiní to vnímali

přesně naopak. Domnívám se, že to může souviset jak s rozdíly v osobnostech, tak s tím, v jaké fázi se s různou mírou direktivity setkali. Jiný efekt totiž může mít v okamžiku, kdy si oběť problém zatím neuvědomuje a někdo ji proti její vůli přesvědčuje k ukončení vztahu, a jiný ve chvíli zvažování pro a proti odchodu či využití odborné pomoci. Mezi znesnadňující faktory patřily především následující reakce a obavy z nich – bagatelizace, zesměšňování, normalizace násilí, obviňování oběti, nepřijetí, podpora oběti v nečinnosti, nedůvěra v její tvrzení nebo přímo postavení se na stranu původce násilí. Podobně respondenty brzdila také lhostejnost a pasivita okolí. Svěření se bránila v jednom případě také obava o psychiku rodinného příslušníka poté, co se o násilí dozví.

Kromě faktorů společných pro oběti domácího násilí obecně existují již zmíněné **specifické faktory, které vstupují do procesu hledání pomoci u jedinců, kteří se s tímto násilím setkávají ve stejnopohlavním vztahu.** Jedná se o faktory, které tento proces znesnadňují. Tyto specifické překážky jsou u každého jedince jinak výrazné, mnohdy totiž souvisí s prostředím, v němž se pohybuje v době násilného vztahu, ale také s tím, z něhož pochází. Od míry tolerance těchto prostředí k jedincům s neheterosexuální orientací a k existenci stejnopohlavních vztahů se pak často odvíjí to, jak velkou roli budou tyto specifické bariéry hrát v jejich životě, pokud se setkají s domácím násilím.

Tyto překážky jsou často rozšířením bariér, s nimiž se potýkají i ostatní oběti (např. nepochopení psychologie oběti může být zkombinované s nepochopením jedinců žijících ve stejnopohlavních vztazích). Mohou se také projevit v různých fázích procesu hledání pomoci – na začátku, kdy jedinec do vztahu vstupuje, přes fázi, kdy zažívá násilí, až po dobu okolo ukončování vztahu a řešení dlouhodobějších následků domácího násilí. U některých jedinců mohou být přítomny po celou dobu v mnoha podobách:

- skrývání sexuální orientace a s tím související nezkušenost ve vztazích
- vstup do (mnohdy prvního) rizikového vztahu s pocity osamělosti, nižší sebedůvěrou, neschopností rozpoznat/nastavit si hranice a zvýšenou potřebou přijetí v důsledku odmítání rodinou a společností z důvodu sexuální orientace,
- nejistota ohledně podoby zdravého stejnopohlavního vztahu kvůli nedostatku příkladů takových vztahů v okolí i kultuře,
- nerozpoznání znaků začínajícího násilí (i jeho specifických forem – např. vyhrožování outingem) kvůli mlčení o stejnopohlavních vztazích a absenci prevence/edukace v rodině, ve škole i ve veřejném prostoru,

- jednodušší izolovatelnost oběti pod záminkou odstěhování se z homofobního prostředí a stýkání se pouze s lidmi z okolí původce násilí,
- uvědomění problému provázené pocity viny, studu a toho, že si násilí zaslouží, zesílené v důsledku minoritního stresu a internalizované homonegativity,
- přesvědčení, že v násilném vztahu musí zůstat, protože původce násilí je jediný, kdo zná/přijímá sexuální orientaci oběti, nebo z důvodu zvýšeného strachu z osamělosti v důsledku odmítání okolím a „neviditelnosti“ jiných lidí z LGBT+ komunity,
- přítomnost specifických mýtů o domácím násilí ve stejnopohlavních vztazích
- rozhodování o vyhledání neformální i formální pomoci ovlivněné nedostatkem skutečné či vnímané opory, nízkou sebedůvěrou, negativními zkušenostmi... (vše zesílené v souvislosti se sexuální orientací),
- přítomnost specifických obav ohledně zdrojů pomoci (dvojí „požadavek“ na poskytovatele – umět zacházet s oběťmi domácího násilí a současně být přijímající s ohledem na neheterosexuální orientaci, edukovaný o násilí ve stejnopohlavních vztazích...)
- nejistota ohledně dostupnosti služeb pro tuto populaci (absence explicitního vyjádření o tom, že je služba otevřená i jedincům bez ohledu na sexuální orientaci, že je v pořádku tam přijít jako muž, nebo žena, která nezažila násilí ze strany muže, obava z nepřijetí ze strany jiných klientů...),
- setkání s nevhodnými, necitlivými či vulgárními reakcemi poskytovatelů pomoci nejen v souvislosti s domácím násilím, ale také se sexuální orientací.

Mnoho z těchto bariér bylo již popsáno v odborné literatuře (např. Donovan & Hester, 2008; Parry & O'Neal, 2015), tento výzkum poukázal především na to, že je toto téma aktuální i v České republice a je nezbytné se mu zde podrobněji věnovat. Také naznačil, že některé faktory mohou být v ČR výraznějším problémem než v zahraničí a naopak (např. v některých výzkumech byly nedostatek informovanosti o násilí ve stejnopohlavních vztazích a nedostupnost služeb zmíněny spíše okrajově, zde to byla stěžejní témata, v tomto výzkumu se naopak vůbec neobjevil strach z outingu, který je v zahraničních studiích popisován pravidelně). Z důvodu malého výzkumného souboru by však bylo vhodné tuto problematiku podrobněji prozkoumat, protože získané informace nepochybně nejsou vyčerpávající. Jako velice významná vnímám právě zjištění ohledně vnímané absence prevence a dostupných informací zaměřených specificky na tuto populaci. Informačně

hodnotné jsou i pohledy respondentů na služby poskytující pomoc osobám ohroženým domácím násilím a na skutečnou i vnímanou nedostupnost těchto služeb. Těmto oblastem a doporučením z nich vyplývajícím se bude tato práce ještě podrobněji věnovat.

8.2 Limity a úskalí výzkumu

Tento výzkumný projekt se potýká s množstvím limitů. Prvním z nich je samotný design výzkumu. Kvalitativní metodologie má některé nevýhody, jako je obtížnost generalizace výsledků či větší prostor pro jejich ovlivnění osobností, názory a předpoklady výzkumníka. Celý průběh výzkumu je také časově náročný (Hendl, 2005).

Samotná metoda rozhovoru má svá úskalí. Mezi ty patří zejména zprostředkovanost informací a jejich možné zkreslení či filtrování respondentem, ať už záměrné či nikoli. Podstatná je zde také schopnost introspekce na straně respondentů, jejíž úroveň může být u každého trochu jiná. Konkrétně polostrukturovaný rozhovor má pak další slabiny, které souvisí s jeho větší flexibilitou a přirozeností – může snadněji sklouznout k odbočení od předmětu výzkumného zájmu a k věnování času nepodstatným informacím či naopak k vynechání či nedostatečné exploraci důležitých témat. I z toho důvodu vyžaduje více času a energie na straně respondenta i výzkumníka (Hendl, 2005). Ovlivnění osobou výzkumníka se může promítnout rovněž do přípravy otázek – ty nejsou standardizované a přestože se opírají o teoretická východiska, do jejich selekce a formulace vstupuje subjektivní uvažování autorky a vedoucího práce.

Dalším limitem může být vedení většiny rozhovorů online. Možnost tohoto způsobu komunikace přinesla bezesporu mnoho výhod, kterými bylo například jednodušší zapojení respondentů ze vzdálenějších oblastí republiky či těch, kteří se z různých důvodů osobního setkání zúčastnit nemohou či nechtějí. Dovolovala jim také rozhovor na takto citlivé téma absolvovat v klidu a bezpečí domova či jiného jimi zvoleného prostoru. Nesmíme zapomenout ani na možnost realizace výzkumu nezávisle na aktuálním vývoji pandemie covidu-19. Přesto však má online forma rozhovoru svá úskalí, mezi než můžeme zařadit celkový pocit odosobnění a vzdálenosti mezi stranou respondenta a výzkumníka. Problematické může být dále nekvalitní internetové připojení. To může klást například zvýšené nároky na udržení pozornosti během rozhovoru. V tak citlivém tématu, jakým je domácí násilí, může navíc bránit výzkumníkovi v napojení se na respondenta, jeho příběh a prožívání, a negativně tak ovlivnit respondentovo vnímání vzájemné interakce, jeho důvěru a ochotu se svěřit se svou zkušeností. Technické problémy také narušují plynulost rozhovoru a pocit přirozenosti. Rozmazaný obraz či nekvalitní zvuk dále celkově

znesnadňuje komunikaci. V případě respondenta, který si zvolil možnost audiohovoru, pak zcela chyběla vizuální stránka neverbální komunikace.

Úskalí se týkala i analýzy a následné interpretace dat. Přestože se tento proces řídil doporučeným postupem (Braun & Clarke, 2006), mohly do něj vstoupit nežádoucí proměnné, například v podobě předchozích znalostí a předpokladů autorky práce či naopak její nezkušenosti s realizací kvalitativního výzkumu.

Zásadním limitem této práce je nízký počet respondentů. Důvodem je pravděpodobně její zaměření na zkušenost, o níž je zpravidla obtížné a nepříjemné hovořit s kýmkoli, natož se zcela neznámou osobou výzkumníka, která si tento rozhovor navíc nahrává. V případě početnějšího výzkumného souboru by bylo možné výsledky více zobecnit, zaznamenat širší rozsah zkušeností a přesněji stanovit, které se opakují a které jsou spíše vzácnější.

Respondenti dále nebyli vybráni do výzkumu náhodným výběrem, ale dle kritérií výběru, dostupnosti a ochoty ze výzkumu zúčastnit. Limit tohoto způsobu výběru spočívá v nižší reprezentativnosti a také v tom, že se do výzkumu zapojí pouze jedinci motivovanější a celkově aktivnější, kteří se neostýchají sami zareagovat na nabídku účasti na výzkumu a autorku práce sami kontaktovat. V důsledku této skutečnosti mohou ve výzkumném souboru zcela chybět jedinci, kteří se takového kroku obávají, či ti, kteří si nejsou jisti, zda jejich zkušenost odpovídá definici domácího násilí. Samotný proces získávání respondentů prostřednictvím sociálních sítí má svá omezení – k osobám, kteří účty na sociálních sítích nemají, nebo na nich nejsou aktivní, se informace o konání výzkumu nedostanou. S tím může souviset i nezastoupenost starších generací mezi respondenty, případně skupin obyvatel, kteří nemají pravidelný přístup k internetu. Můžeme předpokládat, že proces hledání pomoci u těchto jedinců by měl svá další specifika. Ze samotné povahy zaměření výzkumu a způsobu hledání respondentů dále vyplývá, že je vzorek ochuzen o pohledy jedinců, kteří si problém plně neuvědomili, nedefinovali si ho jako domácí násilí, nebo se z různých důvodů zatím nerozhodli o pomoc požádat a v násilném vztahu buď dosud zůstávají, nebo v něm setrvali do doby, než byl ukončen jiným způsobem. Výzkumný soubor je ochuzen také o ty, kteří sice pomoc vyhledali, ale měli s tímto krokem tak negativní zkušenost, že o tomto tématu již nechtějí hovořit. Zcela chybí také pohled jedinců, kteří patří i k dalším minoritám, nebo těch, kteří mají děti. Ty mohou být v procesu hledání pomoci významným faktorem a ovlivňovat ho mnoha různými směry.

8.3 Možnosti aplikace výsledků

Přestože má výzkumný projekt své limity, nepochybně disponuje možnostmi uplatnění výsledků v podobě vyvození některých doporučení pro praxi.

První důležitou oblastí, na kterou tato práce poukázala, je **prevence a informovanost**. Ta by se měla týkat jak specificky domácího násilí (celkově i ve stejnopohlavních vztazích), tak i obecně kontinuálního budování zdravé sebedůvěry a schopnosti nastavovat vlastní a nepřekračovat cizí hranice ve vztazích. K tomu by mělo ideálně docházet již v rodině. Zde se však zaměříme na ten typ prevence, který je možné zorganizovat systémově, a zajistit tak, aby se s ním setkala co největší část populace a nejlépe dříve, než začne navazovat vlastní partnerské vztahy. U problematiky domácího násilí mohou být navíc informace z prostředí mimo rodinu klíčové. Pro jedince pocházející z rodin či komunit, kde je násilné chování normou, to může být jediný způsob, jak se dozvědět, že tomu tak není. To může člověka podpořit ve vyhledání pomoci v tu chvíli (např. dítě se po programu svěří učiteli...), případně do budoucna do vlastních partnerských vztahů. Tyto informace mohou být zásadní i pro ty, kteří se sice s normalizací násilí v rodině nesetkali, ale toto téma je tam vnímané jako tabu (u stejnopohlavních vztahů toto platí obzvlášť).

Přestože v českých školách k prevenci různých nežádoucích jevů dochází, obvykle se netýká domácího násilí. V současné **školní prevenci** totiž rozlišujeme několik základních oblastí rizikového chování a násilí v partnerských vztazích mezi ně nepatří. Za nejbližší tomuto tématu můžeme považovat prevenci týkající se šikany a projevů agrese či problémů spojených se syndromem CAN (Miovský, Skácelová, Zapletalová & Novák, 2010). Tu však z vlastní zkušenosti bývalé lektorky programů primární prevence nevnímám pro předcházení domácímu násilí jako dostačující. Na potřebnost tohoto tématu poukazuje i zájem škol o programy zaměřené specificky na partnerské vztahy, jež některé organizace nabízejí navíc. Například Prev-Centrum ve svých interních statistikách z posledních let uvádí, že toto téma bylo školami pro třídy na 2. stupni ZŠ v některých pololetích ze všech témat nejžádanější, jindy se často umísťovalo na 2. či 3. místě (V. Ešnerová, osobní e-mailová komunikace, 20. 7. 2021). Preventivní činností na středních školách se zaměřením na bezpečné partnerské vztahy se zabývá také organizace ACORUS. Ta je však limitována zejména nedostatečnými finančními prostředky na tuto činnost (J. Chaloupková, osobní e-mailová komunikace, 20. 7. 2021). Ani podobné specializované programy ale nemívají ve svém obsahu zakotvenou povinnost věnovat se explicitně i vztahům, které nejsou tvořeny mužem a ženou. Záleží tedy spíše na jednotlivých lektorech, zda je napadne toto téma do programu zakomponovat.

Výsledky této práce však naznačují, že právě nedostatek prevence hraje v problematice domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích významnou roli, a to v několika rovinách. Všichni respondenti, bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání, místo původu či bydliště, situaci v primární rodině a další faktory, se v rozhovorech shodně a opakovaně dostávali k tématu neinformovanosti o tomto jevu. Nedostatek edukace se projevil jak při uvědomování nepřijatelnosti problému a jeho identifikaci jako domácího násilí, tak při rozhodování o vyhledání pomoci. Často se jednalo o neinformovanost o domácím násilí obecně či o tomto jevu ve stejnopohlavních vztazích. Důležitým tématem byla také neinformovanost o možnostech pomoci. Tento poznatek je v souladu se závěry výzkumu Agentury Evropské unie pro základní práva, který zjistil, že české ženy jsou o službách zaměřených na pomoc obětem násilí informovány nejméně z celé EU (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014).

Nedostatek prevence se projevuje i v přístupu okolí oběti k domácímu násilí. Přestože některé necitlivé reakce mohou být způsobeny faktory, které lze edukací jen stěží změnit, můžeme předpokládat, že by prevence pomohla například k vyvrácení mýtů či snížení nedůvěry k obětem a četnosti zraňujících reakcí, které mnohdy vyplývají z neporozumění situaci a neinformovanosti o tom, jak správně reagovat. Domnívám se, že obeznámenost s výše uvedenými informacemi by přispěla k důkladnějšímu pochopení celého problému společností a otevřela cestu obětem k neformální pomoci. Ta je přitom zásadní – pokud se oběť setká s kladnou reakcí, může ji to podpořit v dalším řešení problému. Pokud ne, není neobvyklé, že to její pokusy o změnu situace zastaví. Výzkum navíc ukazuje, že negativní reakce okolí mohou přispět k vyšší závažnosti symptomů PTSP (Schackner, Weiss, Edwards & Sullivan, 2021). Proto se v zahraničí již vytvářejí **intervence zaměřené na redukci negativních reakcí okolí** při svěřeni se a jejich předběžné výsledky jsou slibné (Edwards & Ullman, 2018). Věřím, že podobné programy by mohly plnit svou funkci i v ČR. Nesmíme zapomenout ani na to, že v případě respondentů v tomto výzkumu byla významným faktorem proaktivita okolí. Pokud by se tedy ve společnosti podařilo postupně zvýšit citlivost a všímavost vůči násilí a současně snížit vliv přesvědčení, že domácí násilí je soukromá věc, do níž se zvenčí nemá nijak zasahovat, můžeme předpokládat i následné zrychlení procesu hledání pomoci.

Informovanost je klíčová i u poskytovatelů formální pomoci, a to jak o domácím násilí obecně, tak o tom, že k němu může dojít bez ohledu na pohlaví či sexuální orientaci páru. Vzhledem k tomu, že se k nim oběť může dostat v různých fázích procesu hledání pomoci, je důležité, aby byli citliví na možné znaky domácího násilí a od myšlenky, že se o něj může

jednat, neupustili ani v případě, že je partner stejného pohlaví jako oběť. Také je nutné, aby s obětí dokázali empaticky komunikovat, nesoudili ji, vymezili nepřijatelnost násilného chování a partnerovu odpovědnost za něj, nabídli jí možnosti pomoci, ale současně netlačili na rozhodnutí je využít. Tyto dovednosti není snadné si osvojit, a proto považuji za nezbytné se tomuto tématu podrobně a systematicky věnovat v rámci **vzdělávání profesí podílejících se na fungování systému pomoci obětem domácího násilí**. Mezi tyto profese patří např. policisté, lékaři, psychologové a sociální pracovníci. Na často nedostatečné a nekonzistentní vzdělávání v této oblasti v ČR upozornily ve výzkumné zprávě i Nyklová a Moree (2021).

Preventivní programy ve školách a vzdělávání odborníků však nejsou jediné způsoby, jak edukovat populaci. Další možností je **přítomnost tohoto tématu ve veřejném prostoru** (např. různé kampaně v médiích, rozhovory s odborníky či jedinci se zkušeností s domácím násilím a informování o možnostech pomoci...). I zde existuje prostor pro zlepšení – ČR byla alespoň donedávna v tomto ohledu jednou z nejméně aktivních zemí v EU (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014) a ty informace, které se ve veřejném prostoru objeví, se téměř výhradně týkají násilí u párů tvořených jedinci opačného pohlaví.

Domnívám se také, že kromě vzdělávacích programů a kampaní by mohla prevence probíhat i v podobě **mentorských programů** pro jedince, kteří se ve svém okolí setkávají s nepřijetím na základě sexuální orientace. Opírám se zde o skutečnost, že téměř všichni respondenti popisovali násilný vztah jako svůj první, jež navázali kolem počátku dospělosti. O tomto vztahu zpětně hovořili jako o místě, kde poprvé pocítovali akceptaci své sexuální orientace a kde zpočátku mohli být sami sebou. K původcům násilí, kteří byli mnohdy starší a zkušenější, navíc vzhlíželi a obdivovali je. O to snadnější pak pro ně bylo získat nad nimi moc a udržovat je v závislé pozici. Domnívám se tedy, že ověřený mentor z LGBT+ komunity by mohl být v tomto ohledu prospěšný. Mohl by totiž být mladému člověku vzorem i oporou, jejíž absenci v životě respondenti často vnímali, a dodávat mu sebedůvěru, kterou hledali v partnerském vztahu s původcem násilí. Podílel by se rovněž na edukaci, a to kontinuálně a přirozeněji, než tomu bývá u preventivních programů ve třídách. Při tvorbě podobného projektu bychom se mohli inspirovat například mentorskými programy organizace Lata (www.lata.cz) a mentorskou online poradnou S barvou ven pro LGBT+ jedince (www.sbarvouven.cz/zeptej-se-online).

Další oblast doporučení pro praxi se týká **skutečné i vnímané dostupnosti formální pomoci**. Jak bylo uvedeno v literárně-přehledové části práce, oběti domácího násilí v ČR se potýkají s nízkou dostupností **specializovaných služeb**. Konkrétně uveďme například již zmíněné specializované azylové domy, jichž je v naší zemi pro ženské oběti násilí extrémní

nedostatek (Wave Country Report, 2019) a pro mužské oběti neexistují vůbec. Přitom většina respondentů označila moment, kdy měli ze společné domácnosti kam odejít, za významný moment v odpoutávání se od původce násilí. Nedostatečnou dostupnost služeb potvrdili i někteří respondenti, kteří pocházeli z menších měst v chudších krajích. Nejenže neměli přístup ke službám zaměřeným specificky na pomoc obětem násilí, ale setkali se dokonce s tím, že se jim v rozumné vzdálenosti od bydliště nepodařilo nalézt vůbec žádného kvalitního psychologa, psychoterapeuta či psychiatra. Pokud nějakého našli, byl mimo jejich finanční možnosti. Respondenti pocházející z větších měst sice vhodnou pomoc v rámci svých finančních možností našli, někdy na ni však byli nuceni čekat až několik měsíců. Domnívám se tedy, že je nutné rozšířit síť specializovaných zařízení pro oběti domácího násilí, jež poskytují jak psychoterapii, tak odborné sociální poradenství a právní služby, a to pobytovou, ambulantní i distanční formou. Vnímám, že rozšíření sítě těchto zařízení by mohlo být obzvlášť přínosné právě pro jedince s neheterosexuální orientací, kteří se v rámci hledání formální pomoci potýkají s množstvím specifických obav. Oslovit jednotlivě psychologa, sociálního pracovníka, právníka a další profese potřebné pro řešení situace, u nichž si nejsou jisti reakcí, pak pro ně může ještě více stresující než pro ostatní oběti domácího násilí. Spolupracují-li všichni tito odborníci v rámci jednoho týmu, celý proces to může značně usnadnit.

Rozšířit by se měla rovněž síť **odborníků na duševní zdraví vyškolených v této problematice**, kteří pracují na pojišťovnu či jsou adekvátně financováni z jiných zdrojů než přímo od klientů. Pokud se totiž jedinec rozhodne řešit domácí násilí či jeho následky, je zcela nepřijatelné, aby na tuto pomoc několik měsíců čekal, nebo se za ní dokonce musel přestěhovat.

Svou roli zde hraje i **vnímaná dostupnost pomoci**, která se od té skutečné může lišit. Z rozhovorů realizovaných v rámci této práce vyplynulo, že oběti mnohdy nemusí být s možnostmi pomoci vůbec obeznámeny či si z různých důvodů mohou myslet, že na jejich využití nemají právo (např. kvůli neinformovanosti či pocitům viny), vnímanou dostupnost často snižují také obavy z reakce poskytovatelů pomoci. Proto by bylo vhodné veřejnost více informovat o tom, v jakých případech mají nárok na různé druhy pomoci, a opakovaně hovořit kupříkladu o tom, že za násilné chování je vždy zodpovědný jeho původce a že si formální pomoc zaslouží i ti, kteří zažívají „jen“ psychické násilí.

U jedinců se zkušeností s násilím ve stejnopohlavním vztahu může být tato vnímaná dostupnost ještě nižší. Jak uvedli někteří respondenti, od kontaktování policie je odradily právě obavy z toho, jak se postaví k jejich sexuální orientaci či jak si poradí se specifickou

situací násilí ve stejnopohlavním vztahu (např. když oběť je vyšší a silnější než původce násilí). Jindy sehrál tento strach svou úlohu i při zvažování využití služeb organizací specializovaných na pomoc obětem domácího násilí, krizových center nebo psychologů. Nejčastěji se jednalo o obavy z homofobie a needukovanosti poskytovatelů pomoci. Skutečnost, že tito jedinci s kontaktováním podobných služeb zřejmě spíše váhají, dokládají také vyjádření pracovníků některých těchto zařízení (podrobněji v kapitole 3.3.2). V souladu se zjištěním, že jedním z podpůrných faktorů je jistota, že poskytovatel pomoci akceptuje sexuální orientaci oběti, by jedním z řešení mohlo být explicitní informování veřejnosti (např. na webových stránkách...) o otevřenosti těchto služeb i těmto jedincům. Přispět by dále mohla publikace edukačních materiálů věnovaných této populaci, případně kazuistik těch, kteří si domácím násilím ve stejnopohlavním vztahu prošli a s vyhledáním formální pomoci měli pozitivní zkušenost. Další možností by mohlo být propojení těchto služeb s organizacemi zacílenými na LGBT+ populaci a tvorba mapy odborníků, kteří jsou v tomto ohledu ověřeni, spolehliví a bezpeční. U policie a dalších institucí by pak po vzoru jiných zemí mohlo pomoci zřízení institutu styčného úředníka (podrobněji v kapitole 3.3.4).

Je pochopitelné, že z některých výzkumných zjištění se doporučení pro praxi vyvozují jen stěží. Některé z nich se totiž vnějšími intervencemi modifikují velmi těžko (např. láska k původci násilí jako bariéra v procesu hledání pomoci). Jiné se určitým způsobem, jako je psychoterapie, měnit dají (např. snížená sebedůvěra vycházející z nepřijetí neheterosexuální orientace rodinou i společností), výhodnější by ovšem byla transformace společnosti směrem k toleranci vůči odlišnosti a respektu k druhým. K takovým změnám však dochází postupně a my se můžeme pouze snažit k nim aktivně přispět, ať už jako odborníci, občané či něčí blízcí.

8.4 Možnosti dalšího výzkumu

Tato práce poukazuje na mnoho dalších výzkumně zajímavých oblastí. S ohledem na nízkou probádanost tématu domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích v ČR by bylo podnětné se mu dále věnovat, ať už opět kvalitativně, kvantitativně či kombinací obou výzkumných designů.

Výzkum by se mohl zaměřit na četnost výskytu domácího násilí a vnímaných bariér v procesu hledání pomoci ve stejnopohlavních vztazích v ČR a na rozdíly zkušeností dle pohlaví, věku či dalších demografických charakteristik. Přínosné by bylo zacílení výzkumu na příslušníky starších generací, které nebyly v tomto výzkumu vůbec zastoupeny, nebo naopak na dospívající, kteří procházejí svými prvními vztahy. V souvislosti s nimi by

byla na místě také explorace efektivity různých preventivních programů zaměřených na násilí v partnerských vztazích a intervencí zacílených na redukci negativních reakcí okolí oběti. Zajímavé informace by jistě přinesl i výzkum domácího násilí ve stejnopohlavních vztazích cizinců žijících v ČR či příslušníků etnických či kulturních minorit.

Zapomenout bychom neměli ani na jedince, kteří v těchto vztazích vychovávají děti. Můžeme se totiž domnívat, že kromě bariér, s nimiž se setkávají i ostatní rodiče, kteří jsou oběťmi domácího násilí (podrobněji v kapitole 3.2.3), musí tito jedinci v ČR překonávat další specifické překážky. Vzhledem k nemožnosti společné adopce dětí stejnopohlavním párem a přisvojení biologických dětí partnera v registrovaném partnerství si představme situaci, kdy je z právního hlediska rodičem pouze původce násilí. Oběť, ačkoli děti celý jejich život vychovávala a mohla být i jejich primární pečující osobou, pak na ně nemá právní nárok. Odchod od původce násilí společně s dětmi pak může být z právního hlediska velmi problematický. V případě rozpadu registrovaného partnerství dále není podmínkou úprava vztahů k dětem, a ty tudíž mohou náhle zcela ztratit kontakt s jedním z rodičů (a též s příbuznými z jeho strany). Tento rodič také nemá právo na informace o zdravotním stavu dětí a podílení se na jejich léčbě, rovněž nemůže vystupovat jako rodič vůči vzdělávacím institucím dětí. Pokud je naopak z právního hlediska rodičem pouze oběť, vznikají zcela jiné problémy – původce násilí není například ze zákona povinen platit na děti výživné. To může oběť s dětmi uvrhnout do značné finanční tísně. Tento problém může být ještě zesílen, pokud v rodině docházelo například k ekonomickému násilí a oběť se na nátlak partnera zadlužila či měla zakázáno pracovat, případně toho vzhledem k fyzickým či psychickým následkům násilného chování není schopna. Proto se domnívám, že by výzkum zaměřující se na tyto jedince mohl být přínosný.

Další výzkum by se mohl podrobněji zaměřit bisexuální jedince. Jak ukazují zmíněné studie (podrobněji v kapitole 2.1), s násilím v partnerských vztazích se setkávají častěji než osoby s heterosexuální či homosexuální orientací, a to ze strany mužských i ženských partnerů. Příčiny a širší souvislosti tohoto jevu však dosud nebyly uspokojivě prostudovány. Prospěšné by bezpochyby bylo věnovat výzkumnou pozornost také domácímu násilí u transgender lidí a dalších podskupin LGBT+ komunity. Výsledky zahraničních studií totiž ukazují, že i zde je prevalence těchto zkušeností vysoká (např. Peitzmeier et al., 2020).

Výzkum zaměřující se na pohled poskytovatelů formální pomoci, kteří se s touto populací setkávají a kteří často hrají rozhodující úlohu v cestě oběti k životu bez přítomnosti násilí a k vyrovnání se s negativními zážitky, by jistě byl také přínosný. Zapomínat bychom neměli ani na výzkum efektivity terapeutických intervencí u obětí i původců násilí z této

populace – studií na toto téma byly totiž dosud realizovány jen jednotky po celém světě (Edwards et al., 2015).

Závěr

Diplomová práce se zabývala domácím násilím ve stejnopohlavních vztazích se zaměřením na proces hledání pomoci u obětí. Literárně-přehledová část práce se nejdříve věnovala domácímu násilí obecně, poté se zaměřila na tento fenomén ve stejnopohlavních vztazích. Diskutovala četnost jevu a jeho koreláty a souvislosti, popsala také vybrané teorie, jež se ho pokoušejí objasnit, a nejčastější mýty, s nimiž se můžeme setkat. Dále se zabývala procesem hledání pomoci (*help-seeking*), kterému se věnovala jak v souvislosti s oběťmi domácího násilí obecně, tak s těmi, které zažívají násilí ve stejnopohlavních vztazích. V rámci toho se zaměřila na četnost využívání různých druhů pomoci, představila koncepční rámec tohoto procesu a seznámila čtenáře s faktory, jež do něj vstupují. Popsala také vybrané příklady dobré praxe, které pomáhají snižovat vliv některých těchto specifických bariér v procesu hledání pomoci. Využita byla především zahraniční odborná literatura, které je však nedostatek. Na zvyšující se zájem výzkumníků o tuto problematiku nicméně poukazuje skutečnost, že podstatná část dostupných zdrojů vznikla v posledních letech.

Výzkumná část práce sestávala z kvalitativního výzkumu v podobě rozhovorů s jedinci, kteří si prošli domácím násilím ve stejnopohlavním vztahu. Cílem bylo získat vhled do procesu hledání pomoci u těchto jedinců v ČR a lépe porozumět faktorům, které tento proces z jejich pohledu podporují a které ho naopak brzdí. Výsledky ukázaly, že velká část těchto faktorů byla shodná s faktory popisovanými oběťmi domácího násilí ve vztazích jedinců opačného pohlaví. Je tedy nezbytné zdůraznit, že se tyto jedinci obvykle potýkají se stejnými překážkami a pomáhají jim stejné věci jako ostatním obětem domácího násilí. Rozdílem je, že k tomu jsou navíc nuceni překonávat další skupinu bariér, která je pro ně specifická. Tyto bariéry mají nejčastěji souvislost s přístupem okolního světa k jedincům s neheterosexuální orientací a k jejich partnerským vztahům. Domnívám se tedy, že čím tolerantnější a edukovanější společnost v tomto ohledu bude a čím přirozeněji bude umět zacházet s odlišností, tím méně se budou tyto specifické překážky projevovat.

Podrobnější reflexe těchto zjištění a z nich vyplývající doporučení pro praxi a další výzkum je společně s limity práce rozpracována v diskusi.

Seznam použité literatury

Adams, A. E., Tolman, R. M., Bybee, D., Sullivan, C. M. & Kennedy, A. C. (2012). The impact of intimate partner violence on low-income women's economic well-being: The mediating role of job stability. *Violence Against Women, 18*(12), 1345-1367.

Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022 (2019). Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>

Ansara, D. L. & Hindin, M. J. (2010). Formal and informal help-seeking associated with women's and men's experiences of intimate partner violence in Canada. *Social science & medicine, 70*(7), 1011-1018.

APA (2010). *Publication Manual of the American Psychological Association* (6th Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Artemis Center (2020). *Myths & Facts about Same-Sex Domestic Violence*. Dostupné z: <https://artemiscenter.org/wp-content/uploads/2020/01/Myths-and-Facts-about-Same-Sex-Domestic-Violence.pdf>

Badenes-Ribera, L., Frias-Navarro, D., Bonilla-Campos, A., Pons-Salvador, G. & Monderde-i-Bort, H. (2015). Intimate partner violence in self-identified lesbians: A meta-analysis of its prevalence. *Sexuality Research and Social Policy, 12*(1), 47-59.

Balsam, K. F. (2001). Nowhere to hide: Lesbian battering, homophobia, and minority stress. *Women & Therapy, 23*(3), 25-37.

Balsam, K. F., Rothblum, E. D. & Beauchaine, T. P. (2005). Victimization over the life span: a comparison of lesbian, gay, bisexual, and heterosexual siblings. *Journal of consulting and clinical psychology, 73*(3), 477.

Balsam, K. F. & Szymanski, D. M. (2005). Relationship quality and domestic violence in women's same-sex relationships: The role of minority stress. *Psychology of Women Quarterly, 29*(3), 258-269.

Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. Morristown, N.J: General Learning Press.

Barker, G. (2007). *Adolescents, social support and help-seeking behaviour: An international literature review and programme consultation with recommendations for action*. Geneva: World Health Organization. Dostupné z: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43778/9789241595711_eng.pdf

Barrett, B. J. (2015). Domestic Violence in the LGBT Community. *Encyclopedia of Social Work*. NASW Press and Oxford University Press.

Barrett, B. J., Peirone, A. & Cheung, C. H. (2019). Help seeking experiences of survivors of intimate partner violence in Canada: The role of gender, violence severity, and social belonging. *Journal of family violence*, 35(1), 15-28.

Barrett, B. J. & St. Pierre, M. (2013). Intimate partner violence reported by lesbian-, gay-, and bisexual-identified individuals living in Canada: An exploration of within-group variations. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 25(1), 1–23.

Battista, S. D., Paolini, D., Pivetti, M., Biondi, P., Balsamo, M., Carlucci, L., ... & Mazzoni, S. (2020). Emotional abuse among Lesbian Italian women: Relationship consequences, help-seeking and disclosure behaviors. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 25(2), 175–207.

Bednářová, Z., Macková, K. & Prokešová, H. (2006). *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Bell, K. M. & Naugle, A. E. (2008). Intimate partner violence theoretical considerations: Moving towards a contextual framework. *Clinical psychology review*, 28(7), 1096–1107.

Bimbi, D. S., Palmadessa, N. A. & Parsons, J. T. (2007). Substance use and domestic violence among urban gays, lesbians and bisexuals. *Journal of LGBT Health Research*, 3(2), 1–7.

Bornstein, D. R., Fawcett, J., Sullivan, M., Senturia, K. D. & Shiu-Thornton, S. (2006). Understanding the experiences of lesbian, bisexual and trans survivors of domestic violence: A qualitative study. *Journal of homosexuality*, 51(1), 159–181.

Boysen, G. A., Vogel, D. L., Madon, S. & Wester, S. R. (2006). Mental health stereotypes about gay men. *Sex Roles*, 54(1-2), 69–82.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77–101.

Brown, M. & Groscup, J. (2009). Perceptions of Same-sex Domestic Violence Among Crisis Center Staff. *Journal of Family Violence*, 24(2), 87–93.

Burelomova, A. S., Gulina, M. A. & Tikhomandritskaya, O. A. (2018). Intimate Partner Violence: An Overview of the Existing Theories, Conceptual Frameworks, and Definitions. *Psychology in Russia. State of the Art*, 11(3), 128–144.

Burke, T. W. & Owen, S. S. (2006). Same-sex domestic violence: is anyone listening? *The Gay & Lesbian Review Worldwide*, 13(1), 6–7.

Být LGBT+ v Česku (2019). *Výzkum veřejného ochránce práv*. Dostupné z: www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyzkum/Vyzkum-LGBT.pdf

Calton, J. M., Cattaneo, L. B. & Gebhard, K. T. (2016). Barriers to help seeking for lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer survivors of intimate partner violence. *Trauma, violence, & abuse, 17*(5), 585–600.

Campbell, J. C. (2002). Health consequences of intimate partner violence. *The Lancet, 359*(9314), 1331–1336.

Cauce, A. M., Domenech-Rodríguez, M., Paradise, M., Cochran, B. N., Shea, J. M., Srebnik, D. & Baydar, N. (2002). Cultural and contextual influences in mental health help seeking: a focus on ethnic minority youth. *Journal of consulting and clinical psychology, 70*(1), 44–55.

Coker, A. L., Smith, P. H., Bethea, L., King, M. R. & McKeown, R. E. (2000). Physical health consequences of physical and psychological intimate partner violence. *Archives of family medicine, 9*(5), 451–457.

Coker, A. L., Weston, R., Creson, D. L., Justice, B. & Blakeney, P. (2005). PTSD symptoms among men and women survivors of intimate partner violence: The role of risk and protective factors. *Violence and victims, 20*(6), 625–643.

Cravens, J. D., Whiting, J. B. & Amar, R. O. (2015). Why I stayed/left: An analysis of voices of intimate partner violence on social media. *Contemporary Family Therapy, 37*(4), 372–385.

Dohnal, D., Hokr Miholová, P., Šprincová, V. & Domesová, S. (2017). Analýza výskytu a latence domácího násilí v partnerských vztazích. *Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR v rámci projektu „Domácí násilí a genderově podmíněné násilí / Uplatňování hlediska rovných příležitostí žen a mužů a podpora sladování pracovního a soukromého života“ (reg. č. NFCZ13-PDP-2-002-01-2014) podpořeného grantem z Norska*. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/ppov/rovne-prilezitosti-zen-amuzu/dokumenty/analyzy-v-ramci-projektu-z-norskych-fondu-151314

Donovan, C. & Hester, M. (2008). ‘Because she was my first girlfriend, I didn't know any different’: making the case for mainstreaming same-sex sex/relationship education. *Sex education, 8*(3), 277–287.

Dvořáčková, J. (2017) Analýza existujících výzkumů v ČR v oblasti partnerského násilí. *Vypracováno pro Odbor rovnosti žen a mužů Úřadu vlády ČR v rámci projektu CZ 13 z Norských fondů Domácí násilí a genderově podmíněné násilí / Uplatňování hlediska rovných příležitostí žen a mužů a podpora sladování pracovního a soukromého života (reg. č. NFCZ13-PDP-2-002-01-2014)*. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-amuzu/dokumenty/Metaanalyza_final.pdf

Edwards, K. M. & Sylaska, K. M. (2013). The perpetration of intimate partner violence among LGBTQ college youth: The role of minority stress. *Journal of youth and adolescence*, 42(11), 1721–1731.

Edwards, K. M., Sylaska, K. M. & Neal, A. M. (2015). Intimate partner violence among sexual minority populations: A critical review of the literature and agenda for future research. *Psychology of Violence*, 5(2), 112–121.

Edwards, K. M. & Ullman, S. E. (2018). Preliminary data on an intervention to reduce negative social reactions to victims' disclosures. *Journal of College Student Development*, 59(1), 105–110.

Ehrensaft, M. K., Cohen, P., Brown, J., Smailes, E., Chen, H. & Johnson, J. G. (2003). Intergenerational transmission of partner violence: a 20-year prospective study. *Journal of consulting and clinical psychology*, 71(4), 741.

Ernst, A. A., Weiss, S. J., Del Castillo, C., Aagaard, J., Marvez-Valls, E., D'Angelo, J., Combs, S., Feuchter, A., Hegyi, M., Clark, R. & Coffman, B. (2007). Witnessing intimate partner violence as a child does not increase the likelihood of becoming an adult intimate partner violence victim. *Academic emergency medicine*, 14(5), 411-418.

European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). Violence against women: An EU-wide survey – Main Results Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

Fanslow, J. L. & Robinson, E. M. (2010). Help-seeking behaviors and reasons for help seeking reported by a representative sample of women victims of intimate partner violence in New Zealand. *Journal of interpersonal violence*, 25(5), 929-951.

Ferjenčík, J. (2008). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál.

Fileborn, B. (2012). *Sexual violence and gay, lesbian, bisexual, trans, intersex, and queer communities*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

Finneran, C. & Stephenson, R. (2013). Intimate partner violence among men who have sex with men: a systematic review. *Trauma, violence & abuse*, 14(2), 168–185.

Flury, M., Nyberg, E. & Riecher-Rössler, A. (2010). Domestic violence against women: Definitions, epidemiology, risk factors and consequences. *Swiss medical weekly*, 140, 1-6.

Fortunata, B. & Kohn, C. S. (2003). Demographic, psychosocial, and personality characteristics of lesbian batterers. *Violence and victims*, 18(5), 557-568.

Freedberg, P. (2006). Health Care Barriers and Same-Sex Intimate Partner Violence: A Review of the Literature. *Journal of Forensic Nursing*, 2(1), 15–24.

Frías, S. M. (2020). Intimate Partner Violence Dynamics and Help Seeking Among Mexican Women: Results From a 2016 National Household Survey. *Journal of Interpersonal Violence*, 1–24.

Fugate, M., Landis, L., Riordan, K., Naureckas, S. & Engel, B. (2005). Barriers to domestic violence help seeking: Implications for intervention. *Violence against women*, 11(3), 290–310.

Gates, G. J. (2014). *LGB/T Demographics: Comparisons among population-based surveys*. Williams Institute, UCLA School of Law. 1–11. Dostupné z: www.escholarship.org/content/qt0kr784fx/qt0kr784fx.pdf

Gates, G. J. (2015). Marriage and family: LGBT individuals and same-sex couples. *The Future of Children*, 25(2), 67-87.

Gelles, R. J. (2007). The politics of research: the use, abuse, and misuse of social science data—the cases of intimate partner violence. *Family Court Review*, 45(1), 42–51.

Goodson, A. & Hayes, B. E. (2018). Help-Seeking Behaviors of Intimate Partner Violence Victims: A Cross-National Analysis in Developing Nations. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(16) 1–23

Golding, J. M. (1999). Intimate partner violence as a risk factor for mental disorders: A meta-analysis. *Journal of Family Violence*, 14(2), 99–132.

Goodman, L., Bennett, L. & Dutton, M. A. (1999). Obstacles to victims' cooperation with the criminal prosecution of their abusers: The role of social support. *Violence and Victims*, 14(4), 427–444.

Griffing, S., Ragin, D. F., Sage, R. E., Madry, L., Bingham, L. E. & Primm, B. J. (2002). Domestic violence survivors' self-identified reasons for returning to abusive relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(3), 306–319.

Guasp, A. (2013). *Gay and bisexual men's health survey*. London: Stonewall

Hanáková, L. (2011). *Mýty o domácím násilí ve světle skutečnosti*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.

Helfrich, C. & Simpson, E. (2005). Improving services for lesbian clients: What do domestic violence agencies need to do? *Health Care for Women International*, 27(4), 344–361.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Herdová, T., Jarkovská, L., Pešáková, K. & Trávníček, Z. (2016). *Analýza postojů původců a původkyň domácího násilí a práce s nimi*. Praha: Úřad vlády ČR: Odbor rovnosti žen a mužů. Dostupné z: www.tojrovnost.cz/images/analyzy/Analýza-postoju-puvodcu-a-puvodkyn-domaciho-nasili-a-prace-s-nimi.pdf

Heřmánková, Z. (2018). *Resilience u dětí vystavených domácímu násilí a její posilování v rámci vybraných terapeutických přístupů*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.

Heyman, R. E. & Slep, A. M. S. (2002). Do child abuse and interparental violence lead to adulthood family violence? *Journal of Marriage and Family*, 64(4), 864–870.

Huntley, A. L., Potter, L., Williamson, E., Malpass, A., Szilassy, E. & Feder, G. (2019). Help-seeking by male victims of domestic violence and abuse (DVA): a systematic review and qualitative evidence synthesis. *BMJ open*, 9(6), 1–13.

Chen, J., Walters, M. L., Gilbert, L. K. & Patel, N. (2020). Sexual violence, stalking, and intimate partner violence by sexual orientation, United States. *Psychology of Violence*, 10(1), 110–119.

Choi, A. W. M., Wong, J. Y. H., Lo, R. T. F., Chan, P. Y., Wong, J. K. S., Lau, C. L. & Kam, C. W. (2018). Intimate partner violence victims' acceptance and refusal of on-site counseling in emergency departments: Predictors of help-seeking behavior explored through a 5-year medical chart review. *Preventive medicine*, 108, 86–92.

Island, D. & Letellier, P. (1991). *Men who beat the men who love them: Battered gay men and domestic violence*. New York: Harrington Park Press.

Jankowski, M. K., Leitenberg, H., Henning, K. & Coffey, P. (1999). Intergenerational transmission of dating aggression as a function of witnessing only same sex parents vs. opposite sex parents vs. both parents as perpetrators of domestic violence. *Journal of Family Violence*, 14(3), 267-279.

Jones, L., Hughes, M. & Unterstaller, U. (2001). Post-traumatic stress disorder (PTSD) in victims of domestic violence: A review of the research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2(2), 99-119.

Jones, C. A. & Raghavan, C. (2012). Sexual orientation, social support networks, and dating violence in an ethnically diverse group of college students. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 24(1), 1-22.

Kelly, U. A. (2011). Theories of Intimate Partner Violence: From Blaming the Victim to Acting Against Injustice: Intersectionality as an Analytic Framework. *Advances in Nursing Science*, 34(3), E29-E51.

Knauer, N. J. (1999). Same-sex domestic violence: Claiming a domestic sphere while risking negative stereotypes. *Temple Political and Civil Rights Law Review*, 8, 325–350.

Kocot, T. & Goodman, L. (2003). The roles of coping and social support in battered women's mental health. *Violence against women*, 9(3), 323-346.

Koeppel, M. D. & Bouffard, L. A. (2014). Sexual orientation and the effects of intimate partner violence. *Women & Criminal Justice*, 24(2), 126-150.

Kováčová, M. (2019). *Viktimizace v domácím násilí z pohledu obětí*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.

Kuehnle, K. & Sullivan, A. (2003). Gay and lesbian victimization: Reporting factors in domestic violence and bias incidents. *Criminal Justice and Behavior*, 30(1), 85–96.

Lelaurain, S., Graziani, P. & Monaco, G. L. (2017). Intimate Partner Violence and Help-Seeking: A Systematic Review and Social Psychological Tracks for Future Research. *European Psychologist*, 22(4), 263-281.

Lemon, S. C., Verhoek-Oftedahl, W. & Donnelly, E. F. (2002). Preventive healthcare use, smoking, and alcohol use among Rhode Island women experiencing intimate partner violence. *Journal of Women's Health & Gender-based Medicine*, 11(6), 555-562.

Lenton, R. L. (1995). Power versus feminist theories of wife abuse. *Canadian Journal of Criminology*, 37(3), 305-330.

Letellier, P. (1994). Gay and bisexual male domestic violence victimization: Challenges to feminist theory and responses to violence. *Violence and Victims*, 9(2), 95–106.

Leung, L. C. (2016). Why Lesbian and Gay Survivors Don't Seek Help from Social Services: Barriers Perceived by Service Users and Providers in Hong Kong. *British Journal of Social Work*, 46(8), 2393–2409.

Lewis, R. J., Milletich, R. J., Kelley, M. L. & Woody, A. (2012). Minority stress, substance use, and intimate partner violence among sexual minority women. *Aggression and Violent Behavior*, 17(3), 247-256.

Liang, B., Goodman, L., Tummala-Narra, P. & Weintraub, S. (2005). A theoretical framework for understanding help-seeking processes among survivors of intimate partner violence. *American journal of community psychology*, 36(1-2), 71–84.

Lloyd, S. (1997). The effects of domestic violence on women's employment. *Law & Policy*, 19(2), 139–167.

MacDougall, B. (1995). Outing: The Law Reacts to Speech About Homosexuality. *Queen's Law Journal*, 21(1), 79–124.

Macková, K. (2009). Definiční vymezení fenoménu domácího násilí. In Z. Bednářová, *Domácí násilí: zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám* (s. 6–12). Praha: Acorus

Machado, A., Hines, D. & Matos, M. (2016). Help-seeking and needs of male victims of intimate partner violence in Portugal. *Psychology of Men & Masculinity*, 17(3), 255–264.

McClennen, J. C., Summers, A. B. & Vaughan, C. (2002). Gay men's domestic violence: Dynamics, help-seeking behaviors, and correlates. *Journal of Gay & Lesbian Social Services, 14*(1), 23–49.

McDonald, C. (2012). The social context of woman-to-woman intimate partner abuse (WWIPA). *Journal of Family Violence, 27*(7), 635–645.

McKenry, P. C., Serovich, J. M., Mason, T. L. & Mosack, K. (2006). Perpetration of gay and lesbian partner violence: A disempowerment perspective. *Journal of Family Violence, 21*(4), 233–243.

McNutt, L. A., Carlson, B. E., Persaud, M. & Postmus, J. (2002). Cumulative abuse experiences, physical health and health behaviors. *Annals of Epidemiology, 12*(2), 123–130.

Merrill, G. S. (1996). Ruling the exception: Same-sex battering and domestic violence theory. *Journal of Gay & Lesbian Social Services, 4*(1), 9–21.

Merrill, G. S. & Wolfe, V. A. (2000). Battered gay men: An exploration of abuse, help seeking, and why they stay. *Journal of homosexuality, 39*(2), 1–30.

Messinger, A. M. (2011). Invisible victims: Same-sex IPV in the national violence against women survey. *Journal of interpersonal violence, 26*(11), 2228–2243.

Messinger, A. M. (2017). *LGBTQ intimate partner violence; Lessons for policy, practice and research*. Oakland, CA: University of California Press.

Meyer I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin, 129*(5), 674–697.

Miller, D. H., Greene, K., Causby, V., White, B. W. & Lockhart, L. L. (2001). Domestic violence in lesbian relationships. *Women & Therapy, 23*(3), 107–127.

Ministerstvo práce a sociálních věcí (2021). Analýza dostupnosti specializovaných sociálních služeb pro osoby ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím v ČR. Vypracováno v rámci projektu Rozvoj systému sociálních služeb, registrační číslo CZ.03.2.63/0.0/0.0/15_017/0003739, podpořeného z Operačního programu Zaměstnanost. Dostupné z: http://rssh.mpsv.cz/wp-content/uploads/2021/03/Anal%C3%BDza-dostupnosti-specializovan%C3%BDch-soci%C3%A1ln%C3%ADch-slu%C5%BEeb-pro-ob%C4%9Bti-DN-a-GNP-v-%C4%8CR_fin%C3%A1ln%C3%AD-%C4%8Distopis.pdf

Mioviský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada.

Mioviský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J. & Novák, P. (2010). *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Tišnov: Sdružení SCAN.

Morland, L. A., Leskin, G. A., Block, R. C., Campbell, J. C. & Friedman, M. J. (2008). Intimate partner violence and miscarriage: examination of the role of physical and

psychological abuse and posttraumatic stress disorder. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(5), 652-669.

Morrison, A. M. (2005). Changing the domestic violence (dis)course: Moving from white victim to multi-cultural survivor. *UC Davis Law Review*, 39, 1061–1118.

Murray, C. E., Mobley, A. K., Buford, A. P. & Seaman-DeJohn, M. M. (2007). Same-sex intimate partner violence: Dynamics, social context, and counseling implications. *Journal of LGBT Issues in Counseling*, 1(4), 7-30.

Nixon, R. D., Resick, P. A. & Nishith, P. (2004). An exploration of comorbid depression among female victims of intimate partner violence with posttraumatic stress disorder. *Journal of affective disorders*, 82(2), 315–320.

Nowinski, S. N. & Bowen, E. (2012). Partner violence against heterosexual and gay men: Prevalence and correlates. *Aggression and Violent Behavior*, 17(1), 36-52.

NSW Police Force (2020). *GLLOs – LGBTIQ Liaison Officers – NSW Police Public Site*. Dostupné z: www.police.nsw.gov.au/safety_and_prevention/your_community/working_with_lgbtqia/lgbtqia_accordian/gllos_-_lgbti_liaison_officers

Nyklová, B. & Moree, D. (2021). *Násilí na ženách v souvislosti s COVID-19: výzkumná zpráva*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. a Fakulta humanitních studií UK. Dostupné z: www.plus.rozhlas.cz/sites/default/files/documents/1472a490ce060521d3dfdddfffb02a74.pdf

Pálová, A. (2021). *Data o LGBT+ lidech státu chybí. Sčítání lidu promarnilo příležitost, tvrdí odborník*. Dostupné z: www.zpravy.aktualne.cz/domaci/data-o-lgbt-lidech-statu-chybi-scitani-lidu-promarnilo-prile/r~6414685eac2211eb89ccac1f6b220ee8/

Parry, M. M. & O'Neal, E. N. (2015). Help-seeking behavior among same-sex intimate partner violence victims: An intersectional argument. *Criminology, Criminal Justice Law & Society*, 16(1), 51–67.

Peitzmeier, S., Malik, M., Kattari, S. K., Marrow, E., Stephenson, R., Agenor, M. & Reisner, S. (2020). Intimate partner violence in transgender populations: Systematic review and meta-analysis of prevalence and correlates. *American Journal of Public Health*, 110(9), e1–e14.

Plichta, S. B. (2004). Intimate partner violence and physical health consequences: Policy and practice implications. *Journal of interpersonal violence*, 19(11), 1296-1323.

Pokorná, I. & Matoušek, O. (2017). Vliv partnerského násilí na děti. In O. Matoušek (Ed.). *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny* (s. 29-46). Praha: Portál.

Poorman, P. B. & Seelau, S. M. (2001). Lesbians who abuse their partners: Using the FIRO-B to assess interpersonal characteristics. *Women & Therapy, 23*(3), 87-105.

Prochaska, J., DiClemente, C. C. & Norcross, J. C. (1992). In search of how people change: Applications to addictive behaviors. *American Psychologist, 47*(9), 1102–1114.

Próspero, M. (2007). Mental health symptoms among male victims of partner violence. *American Journal of Men's Health, 1*(4), 269-277.

Renzetti, C. M. (1989). Building a second closet: Third party responses to victims of lesbian partner abuse. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies, 38*(2), 157–163.

Renzetti, C. M. (1994). On dancing with a bear: Reflections on some of the current debates among domestic violence theories. *Violence and Victims, 9*(2), 195–200.

Renzetti, C. M. (1996). The poverty of services for battered lesbians. *Journal of Gay & Lesbian Social Services, 4*(1), 61-68.

Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J. & Ciarrochi, J. (2005). Young people's help-seeking for mental health problems. *Australian e-journal for the Advancement of Mental health, 4*(3), 218-251.

Ristock, J. L. (2002). *No more secrets: Violence in lesbian relationships*. Psychology Press.

Robinson, S. R., Ravi, K. & Voth Schrag, R. J. (2020). A Systematic review of barriers to formal help seeking for adult survivors of IPV in the United States, 2005–2019. *Trauma, Violence, & Abuse 21*(2), 1–17.

Rollè, L., Giardina, G., Caldarera, A. M., Gerino, E. & Brustia, P. (2018). When intimate partner violence meets same sex couples: A review of same sex intimate partner violence. *Frontiers in psychology, 9*, 1506.

Rolle, L., Santoniccolo, F. & Trombetta, T. (2020). The Help-Seeking Process in Same-Sex Intimate Partner Violence. In *The SAGE Handbook of Domestic Violence* (s. 333–367). SAGE Publications.

Romero, D., Chavkin, W., Wise, P. H. & Smith, L. A. (2003). Low-income mothers' experience with poor health, hardship, work, and violence: Implications for policy. *Violence Against Women, 9*(10), 1231-1244.

Sanders, C. K. (2007). Domestic violence, economic abuse, and implications of a program for building economic resources for low-income women: Findings from interviews with participants in a women's economic action program. *Center for Social Development George Warren Brown School of Social Work Washington University: St. Louis*.

Schackner, J. N., Weiss, N. H., Edwards, K. M. & Sullivan, T. P. (2021). Social reactions to IPV disclosure and PTSD symptom severity: Assessing avoidant coping as a mediator. *Journal of interpersonal violence*, 36(1–2), 508–526.

Simpson, E. K. & Helfrich, C. A. (2005). Lesbian survivors of intimate partner violence: Provider perspectives on barriers to accessing services. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 18(2), 39–59.

Smetáčková, I. & Braun, R. (2009). *Homofobie v žákovských kolektivech: homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit: doplňkový výukový materiál pro ZŠ a SŠ včetně didaktické aplikace tématu*. Praha: Úřad vlády České republiky.

St. Pierre, M. & Senn, C. Y. (2010). External barriers to help-seeking encountered by Canadian gay and lesbian victims of intimate partner abuse: An application of the barriers model. *Violence and Victims*, 25(4), 536–552.

Stanley, J. L., Bartholomew, K., Taylor, T., Oram, D. & Landolt, M. (2006). Intimate violence in male same-sex relationships. *Journal of family violence*, 21(1), 31–41.

Stein, M. B. & Kennedy, C. (2001). Major depressive and post-traumatic stress disorder comorbidity in female victims of intimate partner violence. *Journal of affective disorders*, 66(2–3), 133–138.

Stephenson, R., de Voux, A. & Sullivan, P. S. (2011). Intimate Partner Violence and Sexual Risk-taking among Men Who Have Sex with Men in South Africa. *The western journal of emergency medicine*, 12(3), 343–347.

Stephenson, R. & Finneran, C. (2017). Minority stress and intimate partner violence among gay and bisexual men in Atlanta. *American journal of men's health*, 11(4), 952–961.

Stephenson, R., Rentsch, C., Salazar, L. F. & Sullivan, P. S. (2011). Dynamic characteristics and intimate partner violence among men who have sex with men. *Western Journal of Emergency Medicine*, 12(3), 324–332.

Stith, S. M., Rosen, K. H., Middleton, K. A., Busch, A. L., Lundeberg, K. & Carlton, R. P. (2000). The intergenerational transmission of spouse abuse: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 640–654.

Straus, M. A. (1977). *Sexual inequality, cultural norms and wife beating*. Sage Yearbooks in Women Policy Studies.

Sylaska, K. M. & Edwards, K. M. (2014). Disclosure of intimate partner violence to informal social support network members: A review of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(1), 3–21.

Ševčík, D. & Špatenková, N. (2011). *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál.

Tayton, S., Kaspiw, R., Moore, S. & Campo, M. (2014). Groups and communities at risk of domestic and family violence. *A review and evaluation of domestic and family violence prevention and early intervention services focusing on at-risk groups and communities*. Melbourne: Australian Institute of Family Studies.

Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). Prevalence and consequences of male-to-female and female-to-male intimate partner violence as measured by the National Violence Against Women Survey. *Violence against women*, 6(2), 142–161.

Tran, A., Lin, L., Nehl, E. J., Talley, C. L., Dunkle, K. L. & Wong, F. Y. (2014). Prevalence of substance use and intimate partner violence in a sample of A/PI MSM. *Journal of interpersonal violence*, 29(11), 2054–2067.

Turell, S. C. (2000). A descriptive analysis of same-sex relationship violence for a diverse sample. *Journal of Family Violence*, 15(3), 281–293.

Valenzuela, J. M. (2010). *Same-sex intimate partner abuse sensitivity training (SS-IPAST) for domestic violence shelters: A grant proposal project*. California State University, Long Beach.

Vavroňová, M. & Hronová, M. (2014). *Sociologická sonda ROSA: Domáci násilí*. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/wp-content/uploads/2014/05/statistika-za-2013.pdf>.

Vohlídalová, M. (2020). *Známé neznámé registrované partnerství: statistiky RP v Česku po 14 letech*. Sociologický ústav Akademie věd ČR, v.v.i. Dostupné z: www.soc.cas.cz/aktualita/zname-nezname-registrovane-partnerstvi-statistiky-rp-v-cesku-po-14-letech

Všetičková, S., Zděnek, M. & Molnár, P. (2017). *Analýza ekonomických dopadů domácího násilí*. Praha: Ivystreet. Dostupné z: www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/Analyza-ekonomickych-dopadu-DN.pdf

Walker, A., Lyall, K., Silva, D., Craigie, G., Mayshak, R., Costa, B., Hyder, S. & Bentley, A. (2020). Male victims of female-perpetrated intimate partner violence, help-seeking, and reporting behaviors: A qualitative study. *Psychology of Men & Masculinities*, 21(2), 213–223.

Walters, M.L., Chen J. & Breiding, M.J. (2013). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 Findings on Victimization by Sexual Orientation*. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.

Wave Country Report (2019). *The Situation of Women's Specialist Support Services in Europe*. Wave – Women against violence Europe. Dostupné z: www.wave-network.org/2019/12/30/wave-country-report-2019

Welles, S. L., Corbin, T. J., Rich, J. A., Reed, E. & Raj, A. (2011). Intimate partner violence among men having sex with men, women, or both: early-life sexual and physical abuse as antecedents. *Journal of community health, 36*(3), 477–485.

Wise, A. J. & Bowman, S. L. (1997). Comparison of beginning counselors' responses to lesbian vs. heterosexual partner abuse. *Violence and Victims, 12*(2), 127–135.

Wolff, K. B. & Cokely, C. L. (2007). “To protect and to serve?”: An exploration of police conduct in relation to the gay, lesbian, bisexual, and transgender community. *Sexuality and culture, 11*(2), 1–23.

Zavala, E. (2017). A multi-theoretical framework to explain same-sex intimate partner violence perpetration and victimization: A test of social learning, strain, and self-control. *Journal of crime and justice, 40*(4), 478–496.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Model hledání pomoci a změny (Liang et al., 2005)	29
--	----

Seznam zkratek

APA	Americká psychologická společnost
CAN	týrání, zneužívání a zanedbávání dětí
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
IC	Intervenční centrum
LGBT+	lesby, gayové, bisexuálové, transgender osoby a další identity
MSM	muži mající sex s muži
USA	Spojené státy americké

Seznam příloh

Příloha A – Leták vytvořený za účelem shánění respondentů

Příloha B – Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

ÚČAST NA VÝZKUMU: Domácí násilí u stejnopohlavních párů

KDO JSEM?

Jmenuji se Zlata Heřmánková, jsem studentka psychologie na FF UK a pracovnice centra pro osoby ohrožené domácím násilím. O problematiku domácího násilí se dlouhodobě zajímám, a proto se jí věnuji i ve své diplomové práci pod vedením PhDr. Davida Čápa, Ph.D.

ČEHO SE VÝZKUM TÝKÁ?

Protože se teorie i praxe v této oblasti soustředí zpravidla na páry tvořené jedinci opačného pohlaví, ráda bych se dozvěděla více o **specifikách domácího násilí u stejnopohlavních párů v ČR**, především o tom:

- co obětem brání v odchodu z násilného vztahu a ve vyhledání pomoci,
- jakým specifickým překážkám čelí, když se rozhodnou tyto kroky podniknout,
- a co jim může celý proces usnadnit.

KOHO HLEDÁM?

- **ženy a muže nad 18 let**
- **s vlastní zkušeností s domácím násilím ve stejnopohlavním vztahu**

JAKOU BUDE MÍT VAŠE ÚČAST PODOBU?

- **rozhovor** (osobně nebo online)
- samozřejmostí je:
 - **anonymita, diskrétnost; citlivý, respektující a LGBT friendly přístup**
 - možnost kdykoli odmítnout odpovědět na otázku či z výzkumu odstoupit

KOMU A JAK MŮŽE VAŠE ÚČAST POMOCI?

- vědě i praxi jako nástroj k hlubšímu vhledu do této problematiky v ČR
- odborníkům jako vodítko ke zvyšování dostupnosti a kvality služeb
- lidem s podobnou zkušeností a jejich blízkým

JAK MĚ MŮŽETE NEZÁVAZNĚ KONTAKTOVAT?

- emailem na adrese **ucastnavyzkumu@gmail.com**
- přes zprávu na Facebooku: **www.facebook.com/zlata.hermandkova**

Budu ráda, pokud se na mě obrátíte i ve chvíli, kdy účast jen zvažujete. Můžeme si vyjasnit vzájemná očekávání a je úplně v pořádku, pokud kdykoli řeknete ne.

Příloha B – Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

Informovaný souhlas účastníka výzkumu

Vážený pane, vážená paní,

v souladu se zásadami etické realizace výzkumu Vás žádám o souhlas s Vaší účastí ve výzkumném projektu v rámci diplomové práce.

Název práce: Domácí násilí ve stejnopohlavních vztazích se zaměřením na proces hledání pomoci u obětí

Řešitel projektu: Bc. Zlata Heřmánková **e-mail:** zlatahermankova@gmail.com

Název pracoviště: Katedra psychologie, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova

Vedoucí práce: PhDr. David Čáp, Ph.D.

Cíl výzkumu: Cílem výzkumu je přispět k porozumění zkušenosti s domácím násilím ve stejnopohlavních vztazích z pohledu oběti se zaměřením na proces hledání pomoci.

Popis výzkumu: Výzkum bude probíhat formou polostrukturovaných rozhovorů v přibližné délce 90 minut. Tyto rozhovory budou probíhat osobně či online, dle výběru respondenta. Z rozhovorů bude pořízen audiozáznam, aby mohly být posléze výzkumníkem přepsány do písemné formy. Získané informace budou prezentovány ve výzkumné části diplomové práce.

Veškeré informace, které poskytnete, budou anonymizovány. V práci nebude uvedeno Vaše jméno, bydliště, kontaktní ani jiné údaje, které by Vás či jiné osoby, o nichž budete ve výzkumu hovořit, mohly identifikovat. Vaše účast ve studii je dobrovolná, bez nároku na odměnu. Z výzkumu můžete kdykoli bez udání důvodu odstoupit. V průběhu rozhovoru můžete na kteroukoli položenou otázku neodpovědět. V případě potřeby můžete kdykoli kontaktovat výzkumníka pro další doplňující informace.